

DRŽAVNA STATISTIKA
DIREKCIJA ZA N. R. HRVATSKE
KNJIŽNICA

017-1

20

LJETOPIS 49.

JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE

ZNANOSTI I UMJETNOSTI

ZA GODINU 1916.

31. SVEZAK, I.

U ZAGREBU 1916.

KNJIŽARA JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE L. HARTMAN (ST. KUGLI).

Dionička tiskara u Zagrebu.

4. III. 1866. – 4. III. 1916.

Pedeset je tomu godina, otkako je Njegovo cesarsko i kraljevsko Apostolsko Veličanstvo, naš premilostivi kralj Franjo Josip I., Previšnjim otpisom saboru kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije uzakonio pravila, podastrta mu saborskom predstavkom od 21. veljače 1866., kojim se Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti osniva kao „zavod zemaljski“ i „naprama državnoj upravi tijelo samostalno“ sa zadatkom, da samostalno istražuje na polju nauke i umjetnosti i da nauke i umjetnosti, a osobito hrvatski jezik i književnost, svestrano unapređuje.

U najdubljioj zahvalnosti, s nepokolebljivom odanošću i vjernošću prema posvećenome licu istoga onoga uzvišenoga našega kralja i vladara, kojemu Božja milost podjeljuje blagosloveno dug vijek nebrojenih jubileja, sjetila se Akademija te svoje pedesetogodišnjice podastrijevši Njegovu Veličanstvu brzojavno izraz svojih najsrdačnijih homagijalnih čuvstava. Akademija je sretna, što je na to primila od kabinetske pisarne

Njegova cesarskoga i kraljevskoga Apostolskoga Veličanstva ovaj premilostivi odgovor:

„Njegovo se cesarsko i kraljevsko Apostolsko Veličanstvo udostojalo, s osobitim zadovoljstvom preblagonaklono na Previšnje znanje uzeti čuvstva privrženosti i odanosti, koja je za pedesete obljetnice osnutka Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu ta akademija prikazala, te se premilostivo zahvaljuje na izkazanom poklonstvu“.

U trajnoj vjernosti i ljubavi prema uzvišenom premilostivom kralju svome, u čvrstoj odluci, i dalje savjesno i marno vršiti svoj uzvišeni zadatak, posvećen čistoj nauci, bilježi Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti zlatni spomen te pedesete obljetnice osnutka svojega živo želeći, u korist naroda hrvatskoga i na diku domovine i dalje se dostojna pokazati Previšnje blagonaklonosti.

Pokrovitelj :

Dr. Ante Bauer,

Njegova ces. i kralj. Apost. Veličanstva pravi tajni
savjetnik, nadbiskup nadbiskupije zagrebačke, pravi član
Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti i t. d.

I.

UPRAVA, ODBORI, ČLANOVI.

UPRAVA.

Predsjednik :

Dr. TOMO MARETIĆ.

Predstojnici razredni :

U historičko-filologičkom razredu :

VJEKOSLAV KLAIĆ.

U filozofičko-juridičkom razredu :

Dr. ĐURO ARNOLD.

U matematičko-prirodoslovnom razredu :

Dr. GUSTAV JANEČEK.

Prvi tajnik, gospodarski :

Dr. JURAJ MAJGEN.

Drugi tajnik, književni :

Dr. GAVRO MANOJLOVIĆ.

Knjižničar :

Dr. AUGUST MUSIĆ.

Arhivar :

Dr. BOGOLJUB KRNIĆ.

Privr. ravnatelj Strossmayerove galerije slika :
Dr. JOSIP BRUNŠMID.

Ravnatelj pisarne :
ANTUN MAZEK, kr. gimn. ravnatelj u m.

ODBORI.

a) Financijalni :
VLADIMIR MAŽURANIĆ. Dr. AUGUST MUSIĆ.

**b) Za izdavanje historičkih i historičko-juridičkih
 spomenika :**

Dr. DANE GRUBER. Dr. KARLO PL. HORVAT.
VJEKOSLAV KLAIĆ. Dr. ĐURO KÖRBLER.
EMILIJE PL. LASZOWSKI. Dr. GAVRO MANOJLOVIĆ.
VLADIMIR MAŽURANIĆ. Dr. JOSIP ŠILOVIĆ.
Dr. FERDO PL. ŠIŠIĆ.

**Osim ovih članova izaslanici su juridičkoga fakulteta
 kr. sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu, kad se radi o**

izdavanju dalmatinskih statuta :

Dr. MILIVOJ MAUROVIĆ. Dr. FRANJO SPEVEC.
Dr. IVAN STROHAL.

c) Za sabiranje spomenikâ tradicionalne literature :

Dr. ĐURO ARNOLD. Dr. DRAGUTIN BORANIĆ.
Dr. IVAN KASUMOVIĆ. Dr. GAVRO MANOJLOVIĆ.
Dr. TOMO MARETIĆ. IVAN MILČETIĆ.
Dr. AUGUST MUSIĆ. RUDOLF STROHAR. Dr. STJEPAN TROPSCH.

d) Za istraživanje hrvatskih ili srpskih narječja :

DR. DRAGUTIN BORANIĆ. DR. FRANJO FANCEV.

DR. STJEPAN IVŠIĆ. DR. TOMO MARETIĆ.

IVAN MILČETIĆ. DR. ĐURO ŠURMIN.

e) Za Strossmayerovu galeriju slika :

DR. JOSIP BRUNŠMID. DR. JURAJ MAJCEN.

DR. GAVRO MANOJLOVIĆ. DR. MILIVOJ MAUROVIĆ.

VLADIMIR MAŽURANIĆ. DR. AUGUST MUSIĆ.

f) „Za Hrvatski biografijski rječnik“ :

DR. JOSIP JANEČEK. VJEKOSLAV KLAJČ.

DR. JURAJ MAJCEN. DR. GAVRO MANOJLOVIĆ.

DR. IVAN STROHAL.

g) Za knjižnicu :

PREDSEDNIK I RAZREDNI PREDSTOJNICI.

**h) Odbor za istraživanje zemlje, razreda
matematičko-prirodoslovnoga :**

DR. DRAGUTIN GORJANOVIĆ-KRAMBERGER.

DR. JURAJ MAJCEN. DR. ANDRIJA MOHOROVIČIĆ.

ČLANOVI:

(Redom izbora).

Počasni članovi :

1. NIKOLA TESLA, elektrotehnik u New-Yorku. (1896., 17. XII.)
2. FRANJO BULIĆ, umir. gimn. ravnatelj, ravnatelj arheološkoga muzeja u Spljetu. (1898., 15. XII.)
3. dr. Nikola pl. Tomašić, pravi tajni savjetnik N-va c. i k. Ap. Veličanstva, ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije izv. sl. (1916.; 13. V.)

U razredu historičko-filologičkom:*a) Pravi:*

1. Dr. VATROSLAV JAGIĆ, c. kr. dvorski savjetnik, ruski tajni savjetnik, sveučilišni profesor u Beču u m. (1866., 9. V.)
2. Dr. TOMO MARETIĆ, sveučilišni profesor u m. u Zagrebu, (1890., 4. XII.) predsjednik Akademije.
3. VJEKOSLAV KLAJČ, sveučilišni profesor u Zagrebu, predstojnik razreda (1896., 17. XII.)
4. Dr. AUGUST MUSIĆ, sveučilišni profesor u Zagrebu, knjižničar. (1896., 17. XII.)
5. Dr. GAVRO MANOJLOVIĆ, sveučilišni profesor u Zagrebu, drugi tajnik (1908., 18. III.)
6. Dr. FERDO PL. ŠIŠIĆ, sveučilišni profesor u Zagrebu. (1910., 11. III.)
7. Dr. ĐURO KÖRBLER, sveučilišni profesor u Zagrebu (1915., 20. V.)
8. Dr. IVAN KASUMOVIĆ, real.-gimn. profesor i sveučilišni priv. docent u Zagrebu (1915., 20. V.)

b) Dopisnici:

1. Dr. LOUIS LEGER, profesor u Collègen de France u Parizu. (1870., 24. XI.)
2. ČEDOMILJ MIJATOVIĆ, umir. srpski kr. poslanik u Biogradu. (1873., 24. XI.)
3. Dr. AUGUST LESKIEN, sveučilišni profesor u Leipzigu (1883., 21. XII.)
4. Dr. KONSTANTIN JIREČEK, c. k. dvorski savjetnik, sveučilišni profesor u Beču. (1889., 27. XI.)
5. FEODOR I. USPENSKI, ravnatelj ruskoga arheološkoga instituta u Carigradu. (1890., 7. XII.)
6. TIMOFEJ D. FLORINSKI, sveučilišni profesor u Kijevu. (1890., 7. XII.)

7. JOSIP JELČIĆ, profesor pomorske akademije u Trstu. (1893., 12. XII.)
8. IVAN MILČETIĆ, gimnazijski profesor u. m. u Varaždinu. (1893., 12. XII.)
9. DR. MILAN VITEZ REŠETAR, sveučilišni profesor u Beču. (1896., 17. XII.)
10. MARCEL KUŠAR, gimnazijski profesor u Zadru. (1896., 17. XII.)
11. DR. ERNST MUKA, studijski savjetnik, profesor i gimnazijski konrektor u Freiburgu u Saskoj. (1896., 17. XII.)
12. DR. MATIJA MURKO, sveučilišni profesor u Gracu. (1897., 16. XII.)
13. DR. STANISLAV SMOLKA, c. kr. dvorski savjetnik, umir. sveučilišni profesor u Krakovu. (1898., 15. XII.)
14. DR. IVAN ŠIŠMANOV, sveučilišni profesor u Sofiji. (1898., 15. XII.)
15. DR. JOSIP BRUNŠMID, sveučilišni profesor i ravnatelj zem. arheol. muzeja u Zagrebu. (1899., 14. XII.)
16. MAKSO PLETERŠNIK, umir. gimnazijski profesor u Ljubljani. (1899., 14. XII.)
17. DR. LJUBOMIR MILETIĆ, sveučilišni profesor u Sofiji. (1900., 13. XII.)
18. RUDOLF STROHAL, umir. realno-gimnazijski ravnatelj u Zagrebu. (1901., 12. XII.)
19. DR. DANE GRUBER, gimnaz. profesor, sveuč. priv. docent i naslovni izv. sveučilišni profesor u Zagrebu. (1901., 12. XII.)
20. DR. LUKA JELIĆ, profesor bogoslovije u Zadru. (1902., 11. XII.)
21. DR. ĐURO POLÍVKA, sveučilišni profesor u Pragu. (1903., 10. XII.)
22. DR. OSKAR ASBÓTH, sveučilišni profesor u Budimpešti. (1907., 14. III.)

23. Dr. DRAGUTIN BORANIĆ, sveučilišni profesor u Zagrebu. (1907., 14. III.)
24. Dr. VILMOS FRANKÓI, potpredsjednik Mađarske akademije znanosti i upravitelj Mađarskoga historijskog instituta u Rimu. (1907., 14. III.)
25. EMILIJE PL. LASZOWSKI, tajnik kr. zemaljske vlade u Zagrebu. (1907., 14. III.)
26. Dr. MILORAD MEDINI, član dalmatinskoga zemaljskoga odbora u Zadru. (1907., 14. III.)
27. Dr. LUDOVIK PASTOR, sveučilišni profesor i ravnatelj Austrijskoga historijskog instituta u Rimu. (1907., 14. III.)
28. VLADOJE DUKAT, gimnazijski ravnatelj u Zagrebu. (1908., 18. III.)
29. Dr. STJEPAN TROPSCH, predstojnik odjela za bogoštovlje i nastavu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade u Zagrebu. (1908., 18. III.)
30. Dr. JOVAN RADONIĆ, sveučilišni profesor u Biogradu. (1910., 11. III.)
31. Dr. KARLO PL. HORVAT, sveučilišni profesor u Zagrebu. (1911., 16. III.)
32. Dr. FRAN ILEŠIĆ, gimnazijski profesor u Ljubljani. (1911., 16. III.)
33. Dr. FRANJO KOS, profesor ženske učiteljske škole u Gorici. (1911., 16. III.)
34. LJUBOMIR KOVAČEVIĆ, bivši ministar prosvjete, tajnik Srpske kralj. akademije u Biogradu. (1911., 16. III.)
35. PETAR ALEKSEJEVIĆ LAVROV, sveučilišni profesor u Petrogradu. (1911., 16. III.)
36. ALEKSEJ ALEKSANDROVIĆ ŠAHMATOV, pravi državni savjetnik u Petrogradu. (1911., 16. III.)

U razredu filozofičko-juridičkom :

a) Pravi :

1. Dr. ĐURO ARNOLD, sveučilišni profesor u Zagrebu, predstojnik razreda. (1899., 14. XII.)
2. Dr. ANTUN BAUER, nadbiskup u Zagrebu; (1899., 14. XII.), pokrovitelj Akademije.
3. VLADIMIR MAŽURANIĆ, predsjednik kr. banskoga stola u m. u Zagrebu, (1910., 11. III.)
4. Dr. IVAN STROHAL, vijećnik kralj. banskoga stola i sveučilišni priv. docenat. (1912. 18. IV.)
5. Dr. MILIVOJ MAUROVIĆ, sveučilišni profesor u Zagrebu. (1915., 20. V.)

b) Dopisnici :

1. Dr. ALFRED JENSEN, član Nobelova instituta Švedske akademije u Stockholmu. (1908., 18. III.)
2. Dr. KAREL KADLEC, sveučilišni profesor u Pragu. (1909., 18. III.)
3. Dr. ALBERT BAZALA, sveučilišni profesor u Zagrebu. (1910., 11. III.)
4. Dr. JOSIP ŠILOVIĆ, sveučilišni profesor u Zagrebu. (1911., 16. III.)

U razredu matematičko-prirodoslovnom :

a) Pravi :

1. Dr. GUSTAV JANEČEK, sveučilišni profesor u Zagrebu, predstojnik razreda. (1887., 7. XII.)
2. Dr. VINKO DVOŘÁK, univ. i priv. sveučilišni profesor u Zagrebu. (1887., 7. XII.)
3. Dr. MIŠO KIŠPATIĆ, sveučilišni profesor u Zagrebu. (1887., 7. XII.)

4. Dr. ANDRIJA MOHORVIČIĆ, realno-gimnazijski profesor, sveuč. privatni docent i ravnatelj meteorologijskoga zavoda u Zagrebu. (1898., 15. XII.)
5. Dr. VLADIMIR VARIČAK, sveučilišni profesor u Zagrebu. (1903., 10. XII.)
6. Dr. DRAGUTIN GORJANOVIĆ-KRAMBERGER, kr. ug. dvorski savjetnik, sveuč. profesor i ravnatelj geologijskoga muzeja u Zagrebu. (1909., 18. III.)
7. Dr. JURAJ MAJČEN, sveučilišni profesor u Zagrebu, prvi tajnik. (1909., 18. III.)

b) Dopisnici:

1. Dr. FRANJO VEJDOVSKÝ, sveučilišni profesor u Pragu. (1885., 16. XII.)
2. JOVAN ŽUJOVIĆ, ministar narodne prosvjete na raspoloženju u Biogradu. (1886., 16. XII.)
3. Dr. C. LE PAIGE, sveučilišni profesor u Liègeu. (1891., 7. XII.)
4. SIMA LOZANIĆ, sveučilišni profesor u Biogradu. (1894. 12. XII.)
5. Dr. DAVID SEGEN, umir. izvan. sveučilišni profesor u Zagrebu. (1894., 12. XII.)
6. Dr. ANTUN HEINZ, sveučilišni profesor u Zagrebu. (1897., 16. XII.)
7. Dr. MIHAJLO PETROVIĆ, sveučilišni profesor u Biogradu. (1897., 16. XII.)
8. Dr. JOVAN CVIJIĆ, sveučilišni profesor u Biogradu. (1903., 10. XII.)
9. FERDINAND SEIDL, realni profesor u Rudolfov u m. (1903., 10. XII.)
10. Dr. BOGDAN GAVRILOVIĆ, sveučilišni profesor u Biogradu. (1905., 14. XII.)
11. PETAR S. PAVLOVIĆ, gimnazijski profesor i čuvar prirodopisnoga muzeja u Biogradu. (1905., 14. XII.)

12. Dr. MILORAD JOVIČIĆ, profesor u vojnoj akademiji u Biogradu. (1905., 14. XII.)
13. Dr. LUJO ADAMOVIĆ, privatni docent sveučilišni u Beču. (1907., 14. III.)
14. Dr. STJEPAN BOHNIČEK, real.-gimn. profesor i naslov. profesor sveučilišni u Zagrebu. (1907., 14. III.)
15. Dr. STANKO HONDL, sveučilišni profesor u Zagrebu. (1908., 18. III.)
16. Dr. ARTUR GAVAZZI, profesor trgovačke akademije u Zagrebu. (1911., 16. III.)

Pokojni članovi:

Pokrovitelj:

Josip Juraj Strossmayer, biskup bosanski i srijemski itd., pokrovitelj Akademije od god. 1867—1905., 8. aprila 1905. u Đakovu.

Počasni:

1. Dr. *August Schleicher*, sveučilišni profesor, 6. XII. 1868. u Jeni.
2. Dr. *Jan Emanuel Purkině*, sveučilišni profesor, 28. VII. 1869. u Pragu.
3. *Karlo Jaromir Erben*, praški arhivar, 21. XI. 1870. u Pragu
4. *Mihajlo Petrović Pogodin*, ruski drž. savjetnik i sveučilišni profesor, 20. XII. 1875. u Moskvi.
5. Dr. *Franjo Palacký*, češki historiograf, 26. V. 1876. u Pragu.
6. *Jovan Gavrilović*, bivši srpski regent, 10. VIII. 1877. u Biogradu.
7. *Roberto Visiani*, senator talijanski i sveučilišni profesor, 4. V. 1878. u Padovi.
8. *Ismael Ivanović Sreznevski*, sveučilišni profesor, 20. II. 1880. u Petrogradu.
9. Dr. *Ami Boué*, geolog, 22. XI. 1881. u Beču.
10. *Aleksandar Vaclav Maciejowski*, sveučilišni profesor, 10. II. 1883. u Varšavi.

11. *Ivan Kukuljević Sakcinski*, umir. veliki župan, 1. VIII. 1889. u Puhakovcu.
12. *Dr. Franjo Miklošić*, umir. sveučilišni profesor, 7. III. 1891 u Beču.
13. *Stjepan Schulzer Muggenburški*, umir. c. kr. satnik, 5. II. 1892. u Vinkovcima.
14. *Jakub Karlović Grot*, ruski tajni savjetnik i potpredsjednik ruske akademije nauka, 5. VI. 1893. u Petrogradu.
15. *Dr. Dionizije Stur*, ravnatelj c. kr. geologiškoga zavoda, 9. X. 1893. u Beču.
16. *Ivan K. Rossi*, commendatore, predstojnik vatikanskih muzeja, 10. IX. 1894. u Rimu.
17. *Aristo Aristović Kunik*, c. ruski tajni savjetnik i akademik, 30. I. 1899. u Petrogradu.
18. *Fra Grga Martić*, isluženi provincijal reda oo. Franjevac, 30. VIII. 1905. u Kreševu.
19. *Dmitrij Ivanović Mendelejev*, pravi ruski državni savjetnik, umir. sveučilišni profesor, 2. II. 1907. u Petrogradu.
20. *Ivan vitez Trnski*, umir. c. i kr. pukovnik i umir. kr. veliki župan, 30. VI. 1910. u Zagrebu.
21. *Dr. Antonin Frič*, umir. profesor češkoga sveučilišta u Pragu, 15. XI. 1913. u Pragu.
22. *Dr. Franjo Iveković*, kanonik prvostolne crkve zagrebačke, 2. III. 1914. u Zagrebu.
23. *Ivan pl. Zajc*, umir. ravnatelj hrv. zem. glazbenoga zavoda i opere kr. zem. hrv. kazališta, 16. XII. 1914.

U razredu historičko-filologičkom:

a) Pravi:

1. *Ivan Berčić*, profesor, 14. IV. 1870. u Zadru.
2. *Fran Kurelac*, književnik, 18. VI. 1874. u Zagrebu.
3. *Matija Mesić*, sveučilišni profesor, 5. XII. 1878. u Zagrebu.
4. *Dr. Đuro Daničić*, profesor velike škole u Biogradu, 15. XI. 1882. u Zagrebu.
5. *Dr. Lavoslav Geitler*, sveučilišni profesor u Zagrebu, 2. VI. 1885. u Beču.
6. *Dr. Franjo Rački*, opat i kanonik prvostolne crkve zagrebačke, 13. II. 1894. u Zagrebu.
7. *Šime Ljubić*, umirov. ravnatelj arheolog. muzeja u Zagrebu, 19. X. 1896. u Starom gradu na Hvaru.

8. *Matija Valjavec*, umirov. gimnazijski profesor, 15. III. 1897. u Zagrebu.
9. Dr. *Petar Matković*, umir. zagr. sveučilišni profesor, 26. III. 1898. u Beču.
10. Dr. *Franjo Maixner*, kr. zem. nadzornik za srednje škole, 2. III. 1903. u Zagrebu.
11. Dr. *Milivoj Šrepel*, sveučilišni profesor, 23. II. 1905. u Zagrebu.
12. *Ivan Tkalčić*, nadarbenik prvostolne crkve zagrebačke, 11. V. 1905. u Zagrebu.
13. *Natko Nodilo*, umir. sveučilišni profesor, 21. V. 1912. u Zagrebu.
14. *Armin Pavić*, predstojnik odjela za bogoštovlje i nastavu kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade u Zagrebu. 11. II. 1914.
15. *Tade Smičiklas*, umir. sveučilišni profesor, 8. VI. 1914. u Zagrebu.
16. *Pero Budmani*, umir. gimnazijski profesor, 27. XII. 1914. u Castel-Ferrettiju.

b) Dopisnici:

1. *Vinko Pacel*, tajnik kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, 1870. u Karlovcu.
2. *Ivan Erazmo Vocel*, sveučilišni profesor, 17. IX. 1871. u Pragu.
3. *Aleksandar F. Gilferding*, drž. podtajnik ruskoga ministarstva, 2. VII. 1872. u Petrogradu.
4. *Kapiton Nevostrujev*, prof. duh. akademije, 1873. u Moskvi.
5. Dr. *Janko Šafařík*, član državnoga savjeta, 20. VII. 1876. u Biogradu.
6. *August Bielowski*, historiograf, 10. XI. 1876. u Lavovu.
7. *Sergij Mihajlović Solovjev*, ruski tajni savjetnik, sveučilišni profesor, 16. X. 1879. u Moskvi.
8. *A. A. Kotljarevski*, sveučilišni profesor, 11. X. 1881. u Kijevu.
9. *Nikola Ivanović Kostomarov*, član arheografske komisije, 19. IV. 1885. u Petrogradu.
10. *Aleksandar Vasiljević Gorski*, rektor duh. akademije, 23. X. 1885. u Moskvi.
11. *Petar Aleksijević Lavrovski*, školski popečitelj, 19. II. 1886. u Petrogradu.

12. *Josip Jireček*, umirovljen c. kr. austrijski ministar za bogoštovlje i nastavu, predsjednik češkoga učenoga društva u Pragu, 25. XI. 1888.
13. *Radoslav Lopašić*, umirovljen tajnik kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, 25. IV. 1893. u Zagrebu.
14. Dr. *Ivan Broz*, gimnazijski profesor, 25. XII. 1893. u Zagrebu.
15. *A. Pavinski*, sveučilišni profesor, 26. VIII. 1896. u Varšavi.
16. Dr. *Ivan Črnčić*, natpop. sv. Jeronima u Rimu, 7. I. 1897. u Rimu.
17. *O. Euzebij Fermendžin*, analista reda oo. Franjevac, 25. VI. 1897. u Našicama.
18. *Nikifor Dučić*, arhimandrit, 6. III. 1900. u Biogradu.
19. Dr. *Ernst Dümmler*, umirov. sveučilišni profesor u Berlinu 11. IX. 1902. u Friedrichsrodi.
20. *Pera P. Đorđević*, umir. državni savjetnik i senator, 18. XI. 1902. u Biogradu.
21. *Jan Karłowicz*, bivši urednik „Wisle“, 14. VI. 1903. u Varšavi.
22. *Martin Hattala*, umir. sveučilišni profesor, 11. XII. 1903. u Pragu.
23. Dr. *Vaclav V. vitez Tomek*, umirov. sveučilišni profesor, 12. VI. 1905. u Pragu.
24. Dr. *Grgur Krek*, umir. sveučilišni profesor, 2. VIII. 1905. u Gracu.
25. *Ilarion Ruvarac*, arhimandrit, 21. VIII. 1905. u Grgetegu.
26. *Marin Drinov*, sveučilišni profesor, 14. III. 1906. u Harkovu.
27. *Aleksandar N. Veselovski*, sveučilišni profesor, 23. X. 1906. u Petrogradu.
28. *Luka Zore*, upravitelj gimnazije, 9. XII. 1906. na Cetinju.
29. *Milan Đ. Milićević*, umir. državni savjetnik, 17. XI. 1908. u Biogradu.

U razredu filozofičko-juridičkom :

a) Pravi :

1. Dr. *Božidar Petranović*, c. kr. dvorski savjetnik i prisjednik prizivnoga suda u Zadru, 12. IX. 1874. u Mlecima.
2. Dr. *Jovan Subotić*, odvjetnik, 28. I. 1886. u Zemunu.
3. *Janko Jurković*, odsječni savjetnik kod kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, 20. III. 1889. u Zagrebu.
4. *Adolfo Veber*, kanonik prvostolne crkve zagr., 6. VIII. 1889. u Zagrebu.

5. Dr. *Mirko Šuhaj*, prisjednik kr. stola sedmorice, 30. XI. 1889. u Budimpešti.
6. Dr. *Blaž Lorković*, sveučilišni profesor, 17. II. 1892. u Zagrebu.
7. *Mirko Bogović*, umir. kr. ministarski savjetnik, 4. V. 1893. u Zagrebu.
8. Dr. *Pavao Muhić*, umirovljen predstojnik odjela za bogostovlje i nastavu kr. brv.-slav.-dalm. zem. vlade, 17. X. 1897. u Zagrebu.
9. Dr. *Kosta Vojnović*, umir. profesor zagr. sveučilišta, 20. V. 1903. u Dubrovniku.
10. Dr. *Baltazar Bogišić*, umir. crnogorski ministar, 24. IV. 1908. na Rijeci.
11. Dr. *Fran Vrbanić*, sveuč. profesor, 26. VIII. 1909. u Zagrebu.
12. Dr. *Jaromir Hanel*, c. i kr. dvorski savjetnik i sveučilišni profesor, 20. IX. 1910. u Znojmu.
13. *Milovan Zoričić*, ravnatelj kr. statističkoga ureda, 30. X. 1912. u Zagrebu.
14. Dr. *Franjo pl. Marković*, umir. sveučilišni profesor, 15. IX. 1914. u Zagrebu.

b) Dopisnici:

1. *Miloš Popović*, pisac, 8. VIII. 1879. u Biogradu.
2. *Medo knez Pucić*, vlastelin, 1. VII. 1882. u Dubrovniku.
3. Dr. *Romuald Hube*, ruski pravi tajni savjetnik i senator, 10. V. 1890. u Varšavi.
4. Dr. *Gustav Wenzel*, umirovljen sveučilišni profesor i član velikaške kuće ugarske, 24. XI. 1891. u Budimpešti.
5. *Vaclav Brandl*, zem. arhivar, 5. XII. 1901. u Brnu.
6. *Matija Ban*, umir. činovnik u ministarstvu spoljašnjih djela, 14. III. 1903. u Biogradu.
7. *Luka Zima*, umir. gimnazijski profesor, 16. III. 1906. u Varaždinu.
8. Dr. *Marijan Derenčin*, umir. odjelni predstojnik kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade i odvjetnik, 8. II. 1908. u Zagrebu.
9. Dr. *Hermenegeld vit. Jireček*, umir. odječni predstojnik c. kr. austrijskoga ministarstva, 30. XII. 1909. u Vysokome Mytu.

U razredu matematičko-prirodoslovnom:

a) Pravi:

1. *Živko Vukasović*, školski nadzornik kod vlade za hrvatsko-slavonsku Krajinu, 10. VIII. 1874. u Zagrebu.

2. Dr. *Janez Bleiweiss*, predsjednik Matice slovenske, 22. XI. 1881. u Ljubljani.
3. Dr. *Josip Šloser-Klekovski*, odsječni savjetnik kod kr. hrv.-slav. dalm. zem. vlade, 28. IV. 1882. u Zagrebu.
4. *Ljudevit Vukotinović*, umirovljen veliki župan, 17. III. 1893. u Zagrebu.
5. Dr. *Đuro Pilar*, sveučilišni profesor, 19. V. 1893. u Zagrebu.
6. Dr. *Bogoslav Šulek*, tajnik Akademije, 30. XI. 1895. u Zagrebu.
7. *Josip Torbar*, umir. realni ravnatelj, 26. VII. 1900. u Zagrebu.
8. *Spiro Brusina*, umir. sveuč. profesor, 21. V. 1908. u Zagrebu.
9. Dr. *Karlo Zahradnik*, c. kr. dvorski savjetnik, profesor češke politehnike u Brnu, 23. IV. 1916. u Brnu.

b) Dopisnici:

1. *Franjo Erjavec*, realni profesor, 13. I. 1887. u Gorici.
 2. Dr. *J. Pančić*, profesor velike škole u Biogradu, 7. III. 1888. u Biogradu.
 3. Dr. *E. Weyr*, sveučilišni profesor, 4. XII. 1893. u Beču.
 4. Dr. *Bogoslav pl. Jiruš*, sveučilišni profesor, 16. XI. 1901. u Pragu.
 5. Dr. *Franjo Studnička*, c. kr. dvorski savjetnik, sveučilišni profesor, 21. II. 1903. u Pragu.
 6. Dr. *Eduard Weyr*, c. kr. dvorski savjetnik, profesor češke politehnike, 23. VII. 1903. u Pragu.
 7. Dr. *Šimun Šubić*, umir. sveučilišni profesor, 27. VII. 1903. u Gracu.
 8. *Dimitrije Nešić*, umir. državni savjetnik, 9. V. 1904. u Biogradu.
 9. *Martin Sekulić*, kr. profesor u miru, 14. IV. 1905. u Zagrebu.
 10. *Nikolaj Aleksandrovič Menšutkin*, sveučilišni profesor, 5. II. 1907. u Petrogradu.
 11. *Đuro Zlatarski*, sveučilišni profesor, 21. XI. 1909. u Sofiji
-

II. ČLANCI.

Jedna glasoslovna pojava: Promjena krajnoga „m“ u „n“.

Napisao član dopisnik Dr. FRAN ILEŠIĆ.

U istočnome dijelu slovenskoga i u sjevero-zapadnom dijelu hrvatskoga jezičnog područja pojavlja se na dosta dugom pojasu ili bar u dosta mnogo govorâ promjena *m* u *n* u zatvorenim slogovima, napose na svršetku riječi. To se vidi na pr. po dijalektogičkim raspravama Rudolfa Strohala o delničkom, lokvarskom i t. d. govoru.*) U Delnicama se *m* na kraju riječi gotovo uvijek promijeni (u padežima, u prvom licu sing. glagola, kod glavnih brojeva kao: *sedem*, *osen*, u priložima, a ipak: *jaram*, *sajam*, *sâm*, *pitom*, *lakom*), dalje u sredini riječi (*sedndeset*). Slična je stvar u mome rođenome govoru u Sv. Jurija na Ščavnici u istočnoj Štajerskoj (3 sata od ugarske granice, u ljutomerskom kotaru). Drži se *m* i ovdje u navedenom položaju samo onda, kad ga štiti analogija „psihologijske“ skupine (padeža deklinacije, glagolskih lica), na pr. u nominativu: *hram*, *dim*, *jarem*, *hrûm*, *Videm*, *Rim*; gen. plur.: *pisem*; *vzemte*, *zломte* (= uzmite! slomite!).

*) „Rad“, knj. 152, 153 i t. d.

O prvotnome fiziologijskom uzroku ove glasovne pojave ne možemo sumnjati, a koliko vidim, nije se doslije prikazao njezin razvoj. Rješenju ovoga pitanja hoću sada da nešto pridonesem, i to na osnovi ugarsko-slovenskoga govora u selu Bratonei „na Prekmurskom“ (kako susjedni slovenski Štajerci zovu slovenske pogranične predjele na onu stranu Mure).

U ovom dijalektu priopćio je pok. Števan Kùhar nešto „narodnoga blaga“ u „Časopisu za zgodovino in narodopisje“ (g. VII. [1910], str. 107—128; god. VIII [1911] str. 47—76; god. X. [1913], u prilogu str. 1—16; god. XI. [1914] u dodatku str. 17—37). Potaknut od pok. prof. Streklja u Gracu držao se je izdavač počevši od VIII. godišnjaka što tjesnije fonetike.

Ja sam imao prilike, da čitam najprije dio njegove publikacije iz god. 1914. te sam ondje našao — čini mi se — tumač razvoju *m* u *n*. Naknadno vidim, da je istu činjenicu istakao već i izdavač sam god. 1913. (str. 1.) kažući: „Kòněni *n* prähája v *m*, či zànyim pridä rêč. stära sä začìnya z *m*, *b*, *p*.“ Za ovu stranu našega pitanja, t. j. za prijelaz *n* u *m*, ispisao sam sebi slijedeće primjere (a ima i drugih): am mali; am mòčän lápäc; — zamàm bilo; močäm büu; čäräm büu; am barád; — eigám pa fàrar; perkazam pa idä; zakom prälomila; žedäm pač; gospom plivanoš; na té dém počäšä*).

Prijelaz *n* u *m* na kraju riječi pojava je sasvim „ne-fiziologijska“, t. j. ne izvire od fiziologijske nužde, koja bi postojala i onda, kad bi riječ bila na apsolutnom

*) Valjda treba ovamo metnuti i primjer: rêsam mislila; rêsam bilo. „resam“, istočnoštaj. „resen“ = res (= zbilja).

svršetku govora; može dakle dolaziti samo od „sanhija“, t. j. od asimilacije krajnoga *n* sa početnim glasnikom slijedeće riječi: usnik sa usnikom.

Kad već vidimo, da pred *m*, *b*, *p* nanovo nastaje *m* od *n*, očekujemo unaprijed, da se uz iste uvjete i očuvao prvotni *m*, gdje je bio prema etimologiji. I doista nalazimo primjere: žnyénim možônj; na takšäm mēsti; — sram bilo; jaram būo; — z bičom pod etc.**) uz druge i protivne: rêsan f sosidovon; rêsan skühala z lapconj kravä; sädänjkrat; z veséljonj gorpräjali; lačänj gratao i t. d. Očuvao se je dakle *m* na kraju riječi baš i pred *m*, *b*, *p*.

Ovaj ugarsko-slovenski govor, gdje je odnošaj između krajnoga *m* i *n* ostao u granicama asimilacionoga zakona, daje nam tumač za razumjevanje onih hrvatskih i slovenskih govora, gdje je pojava prelazila zakonite svoje granice te analogijom zahvatila sve krajne *m*, mijenjajući ih u *n*. U ovim se je govorima neko vrijeme govorilo naporedo: „z bičom pod ...“ „z lapcon krava“ (sa hlapcem krava), dok nije ovaj drugi slučaj nadvladao i to poradi svojega mnoštva (protiv triju usnika stajali su svi ostali glasnici, dakle velika većina).

Ovaj jaki majoritet ipak nije pobijedio (u spomenutim govorima) u onim riječima, u kojima je dotični *m* čuvala bliža analogija, na pr. ostalih padeža. Gore navedeni slučajevi Strohalovi i moji (hram, jaram i t. d.) tomu su potvrda.**)

Za *n* od *m* u unutarjosti riječi nema mnogo pri-

*) Rijetki su izuzeci: den pälali; lüstvon pa.

**) Zamjenica „säm“ glasi u govoru Sv. Jurija u nominativu „san“, valjda zato, jer se ova zamjenica upotrebljava najviše baš u nominativu, pak je time veza sa ostalim padežima nekako prekinuta.

mjera; možda bih mogao navesti riječ „crensa“ = cremsa; dalje ugar.-slovenski „nenški“ (štajerski ipak „nemški“ prema „Nemec“; ovaj je supstantiv dakle u Štajerskoj imao snagu, da i adjektiv otme glavnome zakonu o promjeni *m* u *n*).

Značajne su i tuđe riječi: štaj. „turen“ (Turm); pušpañ (Buchsbaum); štan (Stamm?); — trompeta, kramp, pambol (Baumwolle). Napose treba isporediti: „pambol“ i „pušpañ“; u obje je riječi „Baum“. —

Pripomena. Uoči ovog utjecaja početnih glasnika slijedećih riječi na predašnji *m* i *n* nagađam, nije li i instrumental „sestrov“ nastao u rečenici pod utjecajem početaka slijedećih riječi.

Orijentalna priča o „Vičnjem teretu“ kod Adama Filipovića Heldentalskoga.

Napisao član dopisnik Dr. FRAN ILEŠIĆ.

U svojoj studiji „Književno-prosvjetni rad Adama Filipovića Heldentalskoga“ („Rad“, knj. 203, str. 93) spominje Vladoje Dukat i priču „Vicsnji teret“, koja se nalazi u Filipovićevu kalendaru iz god. 1828.; označuje ju on kao „orijentalnu“ i veli: „... zacijelo prevedena iz njemačkoga“. To treba bez sumnje tako razumjeti, da je predmet sam orijentalan, a da je njegova obradba istom preko njemačke knjige i iz nje došla u slavonsku književnost.

Da li je Filipoviću baš njemačka knjiga bila izvorom ove priče, sudi V. Dukat valjda po općoj činje-

nici, da smo mi kao susjedi Nijemaca gradu, koja nije bila narodna, u ono doba primali najviše iz njemačkih učenih vrela.

Dukatova misao o njemačkomu izvoru postaje nam više nego vjerojatnom, uočimoli, da se priča o „Večnem teretu“ nalazi i u književnosti češkoj (oko god. 1800.), i to u radu najboljega češkog popularizatora prosvjetiteljske ili josefinske kulture, Václava Matěja Krameriusa (god. 1759.—1808). Taj „prosvjetitelj“ osnova god. 1795. posebnu tiskaru te njegova „češka ekspedicija“ posta središtem češkoga knjižnog trga onoga vremena. Od god. 1782. do svoje smrti izdao je Kramerius do 100 svezaka različitih spisa: kalendarâ, putopisâ i t. d. I u ovoj njegovoj literaturi nalazim i „Napraveného kalifa“ („Popravljenoga kalifa“), priču sa istim motivom, koji ima Filipovičev „Vičnji teret“.*)

Krameriusova priča izvedena je opširnije od Filipovičeve, t. j. ima više značaj beletrističke zornosti (dvogovor, nakit sloga). Napose treba spomenuti početak i konac. Kod Krameriusa se priča počinje ovako:

»Omray, kády neb sudí v městě Zebry, procházeje se jednou za městem, potká ženu, kteráž plačíc osla před sebou žene. „Co plačeš, nebohá ženo?“ ptál se Omray. „V pravdě jsem nebohá a velice nešťastná,“ odpověděla ona: tento osel, pytel na něm a oděv, který na mně vidiš a kterýmž jedva svou nahotu kryji, jest celé má jmění; neb mi ostatní všecko kalif pobral.“ „A včem záleželo tvé ostatní jmění?“ ptál se s podivením Omray. „Měla jsem malý dvorek a něco rolí;

*) Cfr. „Anthologie z novočeské literatury. Za čítanku pro vyšší gymnasia. Sestavil Jos. Jireček. III. (Vydání druhé. V Praze, 1865.) Str. 4.—6.

byl to podíl po předeších mých a mého muže; bylo nám to nade všecko milé a vzácné; tu sme se narodili, odchováni byli; tu jsme také za sebe se dostali, a práci chleba dobývající té radosti zakoušeli, kterouž dvě srdce upřímně sebe milující míti mohou. Ještě na smrteelné posteli prosil mne můj dobrý muž, aby náš stateček, jejž nam otcové naši zachovali, žádnému do rukou ne přišel krom našemu synu, kterýž snad právě tímto časem za kalifa, jenž matee jeho všecko pobral, svou krev rád vylévá.“ „A z které příčiny vzal tvůj statek?“ ptál se kady. „Nema žádné příčiny“, odpověděla vdova, „jen že chce na něm palác pro své vyrazení vystavěti.“ „Dobrý Bože“, pomyslí sobě Omray, „mat' on tolik palácův a nákladných stavení pro své vyrazení; a že mu připadlo, aby ještě o jedno více měl, chudobnou vdovu z jejího vlastního příbytku vybání! A jakou ti dal náhradu?“ ptál se Omray. „Náhradu? Žadnou!“ odpověděla vdova; „nejprvé chtěl mě odbyti skrovným penízem; ale když jsem nechtěla nikterak toho mně tak vzácného statečku prodati, mocé mi jej vzal.“ „Což jsi mu svých těžkostí nepotoužila?“ pravil Omray. „Padla jsem mu k nohous, plakala, pro Bůh prosila, všecko jsem mu pověděla, co člověku v takové bolesti, zarmutku a zoufauživosti připadá.“ Tu pro veliký plač více mluviti nemohla. „A svou prosbou nic nic jsi u něho nevymohla?“ ptál se bolestně Omray. „Zpurně se na mne utrhl a přeč zahnal,“ s pláčem odpověděla vdova. Omray pozdvihla oči k nebi a vzdechne zvolal: „Všemohoucí, spravedlivý Bože! Otče lidu všeho! On tebe tu na zemi představuje a přeč odhání od sebe, kteříž nic jiného nežádají, než co slušného a spravedlivého jest; a ty shovíváš a s trpělivostí patříš na ty, kteříž ve svých nepravých a nespravedlivých žadostech žádné míry nemají. Ženo,“ zvolá

chvíli stoje v myšlénkách, „zapůjč mi na chvíli svého osla a pytle, a pojd' z daleka za mnou. Já u kalifa něco platím. Kde jest nyní?“ „Právě jest na dědině“, odpověděla žena, „která mně náležela.“ „Nic se nestarej a pojd' za mnou“, řekl kády.«

Cijeli ovaj prizor između žene i kadije, koji se zbíio negdje izvan grada, stegnut je u Filipovića u kratak referat o činjenici, da je kalif nasilno kupovao sva kućišta okolice, a da jedna sirota udovica „iz nikog dušno-spoznanja netide prodati didovine svoje“ te joj „nadstojník carevih palača“ ote silom kućište; žena otide ka kadiji, koji se zvao Ida Bešir; taj onda osedla svoga magarca i ode kalifu. Uvjeriv se o svojoj nepravедnosti, dotično o teškim posljedicama, koje bi njegova nepravедnost na Sudnji dan mogla imati za njega samoga, „pofahli (!) kalifa prostodušnost i mudrost kadije i vrati udovici kućište sa svima stajama, koje je na njemu popravio“. Konac je u Krameriusa malo drugačiji; kod njega kaže kálif napokon kadiji: „Zavolej vdovu! Necht' sobě svou dědinu zase vezme, a aby měla ty slzy nahrazené, kteréž pro mou tvrdost vylila, vykáži ji kus svých zahrad, jako její dědina jest. A ty více od dvora mého neodcházej, abych se tobě slušně odměniti mohl. Mocnáři potřebují upřímného rádce, kterýž se neostýchá pro pravdu všeecko učiniti; a ty budoucně mým budeš.“

Osim više beletrističkim značenjem razlikuje se Krameriusova priča od Filipovićeve i očitom svojom tendencijom. Već opširniji prikaz ženiné ljubavi k rodnoj grudi pravi u Krameriusa dojam alegorije narodno-političких odnošaja, kakvih nalazimo često u literaturi apsolutističких vremena, dotično u literaturi slaven-skoga preporoda. U vezi s time je izrazitije isticanje bitnih znakova tiranina; tiranin pita: „Což pak

není to v mé moci, že po vůli své nad jměním i životem svých poddaných rozkazovati mohu?“, a kadija odgovori: „Ta moc tu na zemi žádných razí nemá.“ A konačno je i „fabula docet“ u Krameriusa politički: „Mocnáři potřebují upřímného rádce, kterýž se neostýchá pro pravdu všecko učiniti“, i: „Jedenkaždý z tvých poddaných nebude učtů skládati nežli z tobro, co sám pro sebe má; ale ty ze všech, co všickni dohromady máme.“ Filipovićevo poučení je opće moralno te se tiče svakoga čovjeka: „Ne privataj o Čoviče! — Zemlje bližnjeg tvoga, — To nebeski sudac viče — Sa pristolja svoga. = Jer, kad dojdeš ti prid njega, — Sudit će te (viruj) svega. — Što? i kako jes' činio, — Dok na svitu jesi bio. = Dali svakom svoje vrati, Toj' Pravica imaš znati.“ Prema tome možemo reći, da je Filipović svojom pričom htio da bude učiteljem općega ćudoređa, a Kramerius narodnim i političkim buditeljem.

Cijeli značaj priče orijentalan je; u Filipovića mogao bi „kadija“ biti rođan, a ne „kalifa“. Čeh Kramerius mogao je sebi svoga „kadyja“ svakako samo posuditi.

Kalendari Adama Filipovića Heldentalskoga.

Napisao član dopisnik Dr. FRAN ILEŠIĆ.

U „Radu“, knj. 203., str. 43 i d. raspravlja Vladoje Dukat o kalendarima Slavonca Adama Filipovića Heldentalskoga. Najviše godišnjaka njegovih kalendara nalazi se u knjižnici gradskog muzeja u Osijeku, ne-

koliko ih imadu i zagrebačka sveučilišna knjižnica i knjižnica Jugoslavenske Akademije.

Ljubljanska „Studijska“ (licejska) knjižnica ima iz nekadašnje Kopitarove knjižnice godišnjake 1826., 1827., 1828., 1830., dakle primjerke, kojih nemaju zagrebačke knjižnice. Ova bilješka mogla bi poslužiti kojemu istraživaocu slavonske prošlosti.

Crte o rječniku naše akademije.

Napisao sadašnji obrađivač rječnika T. MARETIĆ.

I.

Teče već trideset šesta godina, kako rječnik naše akademije polako, ali sigurno izlazi na svijet; izlazi mirno i nečujno, bez reklame i senzacije, bez kritika i antikritika i druge književne buke. Za kratkovječne ljude 36 godina je dugo vrijeme, osobito kad se pomisli, što se sve od onda dogodilo, da ne govorim o svijetu i o Evropi, nego da ostanem samo pri našoj akademiji. Kad je prvi svezak rječnika izišao na svijet (u augustu 1880 god.), onda je još u životu bila velika većina akademika, koji su pripadali akademiji ili od nena početka ili od prvih joj godina, a danas je od sviju njih živ samo V. Jagić. Od starijih ljudi, koji su prvi taj svezak prelistavali, o njemu razmišljali i razgovarali se s drugim ljudima od knjige, danas je jamačno još vrlo malo živih, a od mlađih (među koje sam onda i ja pripadao), koliko ih još sunce grije, svi su već ili pre-

koračili prag starosti ili su vrlo blizu tome pragu. I redakeija rječnika prelazila je iz ruku u ruke, danas sam ja četvrti, a sva tri moja predšasnika snivaju vječni sanak, — prva dvojica već odavno (Daničić od g. 1882, Valjavec od 1897), a treći (Budman) od svršetka g. 1914. Kako je naš rječnik zasnovan kao golemo djelo, kojemu opsegom malo ravnih ima u Evropi, jamačno će se još nekoliko obrađivača izmijeniti, a onaj, koji bude tako sretan, da ga svrši, možda se još nije ni rodio, a ako se rodio, po svojoj prilici je još ludo dijete, koje ne zna još ništa ni za kakvu jugoslavensku akademiju ni za nezin rječnik.

Vrijeme dakle leti, ljudi jedni odlaze, drugi dolaze, a u rečenih 36 godina još nije nitko napisao članka, u kojem bi bar u glavnijim crtama razložio o rječniku jugoslavenske akademije sve, što je vrijedno, da o njemu znadu oni čitatelji, koji za taj rječnik mare i kad im zatreba, zaviruju u nj. Pokojni je Budman*) približujući se svršetku svoga rada, govorio, da će takav članak napisati, kad prestane rječnik obrađivati, ali različne nevolje i neprilike, koje su se na nj u njegovoj starosti oborile, nijesu mu dopustile, da tu svoju namjeru izvrši. Osim toga je on prestavši obrađivati rječnik boravio daleko od Zagreba (u Italiji blizu Jakina, a neko vrijeme i u Dubrovniku) te nije imao pri ruci nekih knjiga, koje bi mu za onakav članak bile potrebne. Zato se evo ja laćam pera, da napišem, što mome dobrom pokojnom prijatelju nije bilo suđeno napisati. Mislim, da ne bi valjalo čekati do svršetka rječnika i onda tek napisati o njemu članak, koji bi mogao zanimati prijatelje njegove, jer to bi za golemu većinu današnjih prijatelja rječnika značilo, kao da im se reče:

*) U ovome članku pišem ga tako: sam se pokojnik pisao s talijanskim -i na kraju (Budmani).

nikad ne ćete toga članka ugledati, t. j. ne ćete tako dugo živjeti.

II.

Zamisao i odluka, da se trudom i troškom akademije izda s vremenom na svijet veliki rječnik našega jezika, pada u same početke života naše akademije. Još nije akademija svečano bila ni otvorena (što je bilo 28. jula 1867.), a već u sjednici historičko-filologičkoga razreda od 10. jula pravi član Đuro Daničić javlja, da je počeo sakupljati građu „za obširan rječnik hrvatsko-srbskoga jezika“ i predlaže „da akademija javno pozove sve, koji bi se bavili skupljanem građe za rječnik, osobito iz narodnih usta, da joj šalu, što imaju skupljeno, ili što će u napredak skupiti, pa što bi bilo za štampanje, da ona kao građu štampa“. Razred prihvati Daničićev prijedlog i odredi mu nagradu za građu, koju je do tada sakupio, a cjelokupna akademija u svojoj glavnoj skupštini držanoj 25. jula odobri sve odluke razreda o rječniku. Vidi „Rad jugoslavenske akademije“, kn. 1, str. 271—272 i 275.*)

Što je upravo Daničić za rječnik sabrao do 10. jula 1867, to se nigdje izrijeком ne kaže, ali svakako će to biti riječi iz nekih od onih knjiga i rukopisa, za koje se sigurno zna da ih je on ispisivao za rječnik. Na riječi u samome narodu sabrane ne može se ovdje misliti, jer je njih Daničić tako malo za rječnik priložio, da za njih ne bi od akademije dobio nagrade ni 10 forinti, a kamoli 182 forinte, koliko je doista dobio.

*) Što ja u ovome članku navodim iz „Rada“, uzeto je iz sjedničkih zapisnika („izvodi iz zapisnika jugoslav. akademije“) i iz tajnikovih izvješća čitanih na glavnim skupštinama akademije.

Iz prijedloga Daničićeva o pozivu na sabirače građe za rječnik ne vidi se, da je on onda mislio iz budućega rječnika isključiti kajkavsko narječje. To se vidi i otud, što je gimn. profesor u Varaždinu M. Vaļavac već u novembru 1867. poslao akademiji prvu polovinu svoje zbirke kajkavskih riječi sabranih u narodu, a u februaru 1868. drugu polovinu. Vidi „Rad“ 2, 236 i 3, 241. Ni poslije, kad se građa za rječnik već živo počela ispisivati iz knjiga, nije se još mislilo, da kajkavsko narječje ne će ući u rječnik; zato je pomenuti Vaļavac (jamačno sa znanen Daničića) ispisao za rječnik riječi iz knjige kajkavskoga pisca J. Muliha „Škola Kristuševe“ (1744), i te se riječi nalaze još i danas pomiješane među ostalom građom, a rečena zbirka kajkavskih u narodu sabranih riječi jamačno je poslije Vaļavcu vraćena, pošto je Daničić već odlučio isključiti kajkavsko narječje iz rječnika.

Daničićeve riječi u njegovu prijedlogu o budućoj građi za rječnik „što bi bilo za štampaње, da ona (t. j. akademija) kao građu štampa“ ne mogu se drukčije razumjeti nego tako, ds će se najprije stampati sabrana građa (vaļada na mahove, koliko je se koje godine sabere), pa pošto se sva naštampa, da će se iz ne graditi rječnik uzimajući iz ne, što je zgodno i potrebno. Jamačno je Daničić brzo uvidio, da bi takav posao uvalio akademiju u goleme troškove, koji daleko nadilaze nezinu financijalnu snagu, a izdaње samoga pravog rječnika s tijem bi se vrlo oteglo, zato u spisima akademije nigdje više ne vidimo, da je itko u njoj mislio, da bi trebalo rječničku građu (ili svu ili nezine dijelove) stampati kao građu prije samoga rječnika.

Poziv akademije na ļude, koji bi htjeli sabirati građu za rječnik „osobito iz narodnih usta“, bio je

štampan u novinama i na omotu „Rada“ prvijeh godina, a imao je priličan uspjeh, dakako prema prilikama onoga vremena, kad je bilo mañe nego danas ljudi, koji bi za takav posao imali vole i smisla. Već je spomenut Vaļavac s ñegovom kajkavskom zbirkom. Pod kraj g. 1867. ili na poćetku 1868. posla akademiji Mihovio Pavlinović, Źupnik u Podgori (blizu Makarske), veliku zbirku narodnih rijeći sabranih u ñegovoj okolini, kojih nema u Vukovu rjećniku, ili ako ih ima, a ono ne u onom znaćenju, u kojem ih je ćuo Pavlinović („Rad“ 3, 241). G. 1868. posla Stojan Novaković prilićnu zbirku rijeći, koje se govore u Srbiji, a nema ih u Vuka („Rad“ 5, 195). Iduće godine dobi akademija poveliku zbirku rijeći sabranih oko Siña od fra Jakova Grupkovića, profesora u Siñu („Rad“ 9, 196). G. 1870. posla Źivojin Radoñić, sveštenik u selu Lojanicama u Srbiji, svoju zbirku narodnih rijeći iz okoline šabaćke („Rad“ 13, 168). Još se u „Radu“ spomiñu Nikifor Dućić, arhimandrit i Pajo Brantner, Źupnik u Topolovu, poslije u Hercegovcu, da su g. 1872. poslali akademiji svoje zbirke narodnih rijeći (obje male), prvi iz Hercegovine, drugi iz ñegove okoline („Rad“ 19, 198 i 21, 197). Sve su to rijeći (kao i Grupkovićeve i Radoñićeve), kojih nema u Vuka.

Poslije god. 1872. ne spomiñu se više u spisima akademije prinosnici narodnih rijeći za rjećnik, ali ih je dosta bilo, kako se vidi iz „Popisa“ na kraju VI. dijela rjećnika str. 957—958. Neki su od ñih dali ili poslali akademiji svoje zbirke, pošto je rjećnik već poćeo izlaziti na svijet ili pošto je već dobroano odmakao. U „Radu“ se još spomiñu neki prinosnici, kojih zbirke nijesu za rjećnik upotrebljene, a nigdje se ne kaŹe, zašto nijesu; bićće, da su tijem ljudma ñihove zbirke vraćene po svoj prilici s molbom, da ih popune

ili poprave, a oni nijesu htjeli ili nijesu znali (ako se na pr. tražilo, da na riječi postave akcente), pa tako su njihove zbirke u njih ostale i za rječnik propale. Da ih je akademija u sebe zadržala, našle bi se gdje-god među ostalom rječničkom građom, ali ih nigdje nema. Ovamo idu: (iz g. 1869) zbirka lađarskih riječi od tadašnjega kapelana kod crkve sv. Marka u Zagrebu Ivana Krapeca („Rad“ 9, 196), — (iz g. 1870) zbirka imena bila iz okoline dubrovačke od župnika Mata Vodopića („Rad“ 13, 168), — (iz iste godine) zbirka primorskih riječi od nekoga učenika gimnazije riječke („Rad“ 13, 168, gdje se za tu zbirku veli da je lijepa). — (iz g. 1871) zbirka Fr. Afrića, sveučilišnog đaka u Beču („Rad“ 19, 190). Žaliti je, što smo pomenutim valada načinom za rječnik izgubili „dragocjenu zbirku vlastitih imena“ potoka, brda, polja i t. d. u Slavoniji (od Ignjata Brlića iz g. 1870, „Rad“ 13, 168).

U „Radu“ 5, 195 (u tajnikovu izvješću) kaže se, da je akademija dobila (g. 1868) iz Dubrovnika od L. Kukulice i S. Skurle „nekolike zbirke riječi“ pisane XVIII. vijeka, u kojima su ponajviše imena bila i životinja. U istom izvješću sam Daničić, koji je onda (t. j. 1868. g.) bio tajnik akademije, kaže za se: „jednu zbirku botaničkih imena bio sam ja srećan donijeti iz Dubrovnika prepisavši je iz rukopisa pisana prošloga (t. j. XVIII.) vijeka“. — Zbirke riječi, o kojima se tu govori, ne nalaze se u akademiji među ostalom rječničkom građom; kamo su se djele, ja ne znam, ali mislim, da za rječnik nijesu iz njih propala botanička imena, jer su ona iz dubrovačkih rukopisa ušla u Šulekov „Imenik bila“ (1879), a otud ulaze u rječnik naše akademije.*) — Što se u rečenom tajnikovu iz-

*) Krivo se veli u pomenutom „Popisu“ str. 954b, da je tu Šulekovu knjigu počeo za rječnik upotrebljavati Budman; upotrebljavao ju je već i Daničić.

vješću spominje Bogišićev prijepis neke zbirke narodnih riječi pisane XVIII. vijeka na Ratu, to su riječi Dubrovčanina S. Budmana, o kojemu vidi u „Popisu“ str. 935b.

Vidjeli smo već, da je Daničić prije 10. jula 1867. nešto građe za rječnik ispisao iz nekijeh knjiga i rukopisa; on je taj posao radio i poslije i pocrpao je u svemu 9 knjiga i 3 rukopisa. G. 1868. počeo je crpsti građu iz knjiga za rječnik i drugi ljudi, kojima je akademija taj posao povjerila. To su bili profesori Matija Valavac i Sebastijan Žepić (oba u Varaždinu), Fraňo Petračić (u Seňu) i Stojan Novaković (u Biogradu). Vidi „Rad“ 5, 195. Valavac je preko 10 godina radio taj posao i u to je vrijeme pocrpao oko 80 knjiga; Žepić je ispisivao građu oko 10 godina (s prekidima) i pocrpao je do 15 knjiga; Petračić nije tako dugo radio rečeni posao, a ispisao je desetak knjiga; najmanje se oko toga posla bavio Novaković, koji nije ispisao više nego tri knjige.

U „Radu“ 13, 237. spominje se ispisivač rječničke građe u g. 1870. Mirko Divković; ali njegova je rada sasna malo.

Dok je Daničić boravio kao profesor velike škole u Biogradu (g. 1873—1877), dao je nekoliko knjiga (sve samih srpskih) ispisati za rječnik; od tjih ispisivača mogu navesti ime samo jednome, a to je Momčilo Ivanić, koji je u ono vrijeme bio Daničićev učenik; njegovo ime je nekoliko puta zapisano u rukopisnim Daničićevim bilješkama o knjigama, što su upotrebljene za rječnik; ponajviše uz knjige crpene u Biogradu nije zapisato ime ispisivača, a nigdje se ni u „Radu“ ti ispisivači poimence ne spominju. Ivanić je ispisao neko 5 knjiga.

G. 1875. spomiñu se u „Radu“ 33, 241. nova dva poslenika oko ispisavañia građe za rječnik; jedno je Ivan Milčetić, drugo sam ja. Obojica smo onda bili slušači filologije u našem sveučilištu. Milčetić nije dugo ostao pri rečenom poslu, a ispisao je neko 7 knjiga; ja sam mnogo duže ispisivao: od g. 1875 do 1883 (s prekidima u g. 1879—1881), a ispisao sam do 35 knjiga.

Među ispisivače ulazi g. 1876. Jakov Papić, slušač historije u hrvatskom sveučilištu; vidi „Rad“ 37, 222. On je u dvije ili u tri godine, što je bio kod toga posla, mnogo uradio pocrpavši oko 40 knjiga.

G. 1878. spomiñu se u tajnikovu izvješću („Rad“ 45, 238) novi ispisivači: Ivan Broz, Ivan Darebni, Mijat Kovačević, slušači filologije i Fraño Večerina pravnik. Najviše je od njih uradio Broz, koji je ispisao nešto preko 30 knjiga, onda dolazi Darebni s neko 12 knjiga, za tjem Kovačević sa 7 i Večerina sa 5 knjiga.

Ima nekoliko ljudi, koji su iz knjiga crpli građu za rječnik, prije nego je počeo izlaziti na svijet, ali njihova se imena nigdje u „Radu“ ne spomiñu. Ovamo idu sveučilišni đaci Sigmund Trausmüller i Hristo Minčov (Bugarin); prvi je pocrpao do 10 knjiga, a drugi neko 6, — za tjem Vladan Arsenijević i Armin Pavić (ovaj g. 1869—1870, dok je bio pisar u akademiji); ta su dvojica sasma malo uradili. Još ide ovamo i slušač historije Josip Mencin s jednom knjigom.

Napokon su bila nekoliko ispisivača, kojima se ne doznaje ime ni iz „Rada“ ni iz Daničićevih pomenutih bilježaka.

Kad se Budman primio obrađivañia rječnika i našao za potrebno povećati mu broj izvora, onda su ispisivali građu iz knjiga Matej Milas, slušač filologije (3 knjige) i pravnik Simo Lucarić, koji je crpao juridičke knjige;

osim toga su bila još nekoliko ispisivača, kojima nigdje ne nalazim ime zabilježeno. Kratko vrijeme prije nego je Budman prestao rječnik obrađivati, nešto je ispisao za rječnik slušač filologije Grgur Tomljenović, s kojim se počinje najmlađi red ispisivača građe za rječnik. Kad sam ja stao rječnik obrađivati i vidio, da će dobro biti dodati još neke nove izvore i neke već prije ispisane nanovo ispisati (o tom će biti govora u IV. glavi), ja povjerih taj posao vrijednim svojim učenicima Stjepanu Ivšiću, Matiji Lopeu, Stjepanu Pavičiću, Pavlu Rogiću i pomenutom Tomljenoviću. Ti mladi ljudi završiše kolo pomoćnika u radu oko rječnika, u koje su se nekad prvi uhvatili Daničić, Valavac, Žepić i dr. Svaki je od njih ispisao po nekoliko knjiga.

Još treba da spomenem ovo: u „Radu“ 29, 220 — i 37, 222 kaže se, da je pravi član akademije Bogoslav Šulek za rječnik ispisivao građu iz starih juridičkih spomenika (g. 1874 i 1876); ali tijekom ispisima nigdje nema traga među ostalom rječničkom građom, niti je od njih do sad isto upotrebljeno u rječniku. Kako se ima to razumjeti, to je meni tajna.

III.

Kad su g. 1868. prvi ispisivači počeli svoj posao, oni su, kaže se u „Radu“ 5, 195, radili to „po uputstvu, koje im je dato iz filologičkoga odsjeka“. Jamačno je to uputstvo bilo sasvim kratko i nepotpuno. Po svoj prilici nije im se drugo reklo nego ovo: „ispisujte sve, što mislite da bi moglo ući u rječnik, a pišite ovako: svaka riječ dolazi na osobitu cedulu po od osmine tabaka, kojoj ćete u vrhu napisati temeljnu riječ, i to ako je imenica, u nom. sing., ako je pridjev,

u nom. sing. masc., ako je glagol, u inf.; ispod temeljne riječi ispišite primjer, kojim se ona potvrđuje, a ispod primjera naznačite knjigu i stranu, otkle je primjer; ispod svega toga neka na svakoj ceduli ostane dosta prazna prostora za buduće bileške obrađivača uz dotični primjer.*) Ni poznijim ispisivačima nije akademija davala obilnijega uputstva, kako dobro znam po sebi. Lako je dokučiti, da su s tako mršava uputstva ostajali ispisivači često u dvojbi, kako će što ispisati, pa je svaki u dvojbenim slučajima radio po svome mišleću ne pitajući, kako bi za rječnik bilo bolje i zgodnije. Da protumačim to s nekoliko primjera.

Svakom je ispisivaču, prije nego je počeo svoj posao, trebalo reći, da će temeljne riječi u rječniku biti pisane fonetičkim pravopisom i biti dakako porеđane po naravi toga pravopisa. Ali to ispisivačima

*) Što je ovdje rečeno o pisaću rječničke građe na cedule, to nije vrijedilo prvijeh godina za ispisivače, koji su radili izvan Zagreba. Oni su — jamačno po uputstvu akademije — radili ovako: ispisivač je uzeo nuždan broj tabaka papira običnog formata, pa bi sve tabake prepолоvio po dužini i na one polovine pisao što treba (samo na jednoj strani). Pošto je koju knjigu tako pocrpao, poslao je izrađeni posao akademiji. U akademiji je podvornik izrezao one polovine tabaka na komadiće tako, da je na svakom komadiću bila po jedna riječ s primjerom i s naznakom knjige, onda je te komadiće lijepio na prazne cedule po od osmine tabaka tako, da je na svakoj ostajalo dosta prostora za bileške obrađivača. Tako se radilo, da bi obujam poslane akademiji građe bio manji i tako da bi ispisivač šaljući poštom građu plaćao manju poštarinu. Oni ispisivači, koji su radili u Zagrebu, kojima dakle nije trebalo ispisanu građu poštom slati akademiji, pisali su riječi odmah na cedule onako, kako je gore kazato. Dok su Valjavac i Žepić radili u Varaždinu, pisali su građu na polovinama tabaka, a kad su premješteni u Zagreb, pisali su je na cedule.

nije rečeno, — a da im je rečeno, oni bi temeljne riječi svi pisali fonetički, a ne kako je kad kome palo na pamet. Da su oni svi temeljne riječi pisali na pr. *iskopati*, *raširiti*, onda bi ih i abecedari (t. j. oni, koji su sakuplenu građu postavljali u abecedni red i zatim je vezali u svežnjiće) tako poređali, pa bi sve cedule s istom riječi bile u istom svežnjiću na okupu; ali budući da su temeljne riječi pisane sad fonetički, sad etimologički, abecedari su prema tome cedule redali, i zato se ista riječ nalazi često u različnim svežnjićima. Jasno je svakome, da je obrađivaču rječnika velika muka i danguba, kad mora za istu riječ primjere tražiti u različnim svežnjićima goleme rječničke građe. Isto tako nitko nije ispisivačima rekao, kako će pisati temeljne riječi na pr. *iznenada*, *nakrivo*, *pomalo*; zato su jedni pisali ih tako, drugi su dotične primjere pisali pod temeljnu riječ *nenad*, *krivo*, *malo*, jer su držali, da ih treba pisati prema njihovu postanju, t. j. *iz nenada*, *na krivo*, *po malo*; stoga se primjeri za njih nalaze u različnim svežnjićima, a otud eto obrađivaču opet nove nevođe; ako mu se ne da premetati po različnim svežnjićima, onda nije druge, nego da ista riječ dođe u rječniku na dva različna mjesta, dakle (da ostanem kod navedenih primjera) kod *iznenada*, *nakrivo*, *pomalo* i kod *nenad*, *krivo*, *malo*. To doduše nije osobita neprilika za one, koji što u rječniku traže, jer se može misliti, da će biti toliko domišljati, da će koju od takvih riječi, ako je ne nađu na jednom mjestu, tražiti na drugom; — ali bi bolje bilo, da se takve riječi obrade samo na jednom mjestu, a na drugome, gdje bi ih tko mogao tražiti, da se upućuje čitatelj na prvo mjesto riječju *vidi*. — Poznato je, kako se glas *h* u vrlo mnogim starim knjigama zlo upotrebljava, piše se na pr. sad *hoditi*, sad *oditi* i t. d. Ispisi-

vači su takove i slične riječi, istina, pisali svi sa *h*, jer su znali, da je tako pravilno; ali ima nekoliko riječi, koje stari pisci često pišu protiv pravila sa *h*; takove su na pr.: *rđā*, *nauditi*, *umiļen* (t. j. ponizan). Nije svaki ispisivač znao, da tu nema slovu *h* mjesta, pa ako je gdje našao *hrđā*, *nahuditi*, *humilēn* (ovo prema lat. humilis), on je tako i zapisao, a drugi vještiji ispisivači pisali su bez *h*. Zato su abecedari te i slične riječi također stavljali u različne svežniće. — Još ću da spomenem zanijekane participe, kao što su na pr. *negledan*, *neļublen*, *nebrojen*, *neiskazan*. Prva dva participa prema nezanijekanim *gledan*, *ļublen* ne pokazuju nikakve razlike u samom značenju; primjeri dakle s rečenim zanijekanim participima u rječnik treba da dođu pod *gledati*, *ļubiti*; neki su ispisivači metnuli dotične primjere pod temeljne riječi *negledan*, *neļublen*, i tako su oni za rječnik propali, jer obrađivač, kad je bio kod glag. *gledati*, *ļubiti*, nije mogao misliti, da bi mu trebalo još zaviriti u svežnić, u kojima su rečeni zanijekani participi. U drugu ruku participi *nebrojen*, *neiskazan* razlikuju se značenjem od nezanijekanih *brojen*, *iskazan*, jer *nebrojen* može značiti: onaj, koji se ne može izbrojiti, a *neiskazan*: onaj, koji se ne može iskazati. Ne misleći na tu razliku u značenju (ili ne znajući za ņu) gdje koji su ispisivači primjere s participima *nebrojen*, *neiskazan*, kad imaju pomenuto značenje, stavljali pod temeljne riječi *brojiti*, *iskazati*. Bilo je i nekoliko tako nevještih ispisivača, koji su našavši u kojoj knizi štampano: *nemislim*, *nevjerujte* uzeli dotičnim primjerima za temeljne riječi *nemisлити*, *nevjerovati*! Pitam: kako je obrađivač, kad je bio kod riječi *misлити*, mogao i slutiti, da ima još svežnić riječi, u kojemu je *nemisлити*? Zato su i takvi primjeri za rječnik propali. — Napokon evo posljednji primjer. Daničić ni-

jednom ispisivaču nije rekao, da je naumio u rječniku pisati *negda*, *nekoliko*, *neki* i t. d. Ne znajući to ispisivači uzimali su za temeljne riječi sad na pr. *negda*, *nekoliko*, sad *nigda*, *nikoliko* (iz ikavskih knjiga), sad *njegda*, *njekoliko* (u vrijeme, dok se nije znalo, da će se u rječniku glas *h* pisati znakom *n*), sad *negda*, *nekoliko* (u vrijeme, kad se znalo, da je u rječnik uzeto slovo *n*). Tako je riječ na pr. *negda* rasturena u četiri različna svežnjića, a ti, jadni obrađivaču, premeći i traži, dok sabereš sve, što ti treba, na okup! Još treba uzeti na um, da na pr. *nigda* u ikavskih pisaca može pored neodređene službe imati i zanijekanu (lat. ne samo olim, nego i nunquam), dakle je nužno ogledati svaku cedulu, na kojoj je temeljna riječ *nigda*, ako je primjer iz ikavske knjige. Koliko bi truda i muke manje bilo, da je Daničić ispisivačima rekao: kao temeljne riječi pišite *negda*, *nekoliko*, *neki* i t. d.!

Mogao bi tko reći: kad nije ispisivačima kazato, kako treba temeljne riječi da pišu (dali na pr. *iskopati* ili *izkopati*, dali *negda* ili *negda* i t. d.), a ono je trebalo abecedarima reći, da sve cedule s istom riječi bez obzira, kako je napisata, meću na okup u isti svežnjić. Tim bi se popravilo zlo, koje izlazi iz nejednakoga pisanja temeljnih riječi, ali abecedarima nije drugo rečeno nego: redajte riječi strogo po abecedi! Abecedari su se toga držali, i tako su cedule, na kojima je bilo *iskopati*, došle u jedan svežnjić, a one, na kojima je bilo *izkopati*, u drugi.

Osim navedene neprilike, što do najnovijeg vremena riječi nijesu bile poredane po fonetici, bile su još i druge dvije. Počevši od slova *O* nijesu bile u svim svežnjićima riječi sasvim poredane, nego u mnogima samo po prva dva ili prva tri slova, na pr. riječi, što se počinu sa *za*, bile su sve zajedno bez

ikakvog drugog reda; na jednoj cedulji je na pr. bila riječ *zapisati*, na drugoj za nom *zabrana*, na trećoj *zamjena*, na četvrtoj *zadušiti* i t. d., tako su i cedule riječi, što se počinu sa *pro*, bile svakojako izmiješane. Druga je neprilika bila u ovome: riječi u Daničićevo vrijeme ispisane iz knjiga i po narodu sabrane sačinavale su jednu seriju svežnjića, riječi iz Budmanova vremena drugu i treću seriju, a one iz moga vremena četvrtu. Tako su riječi na pr. *narav* — *nasad* stajale u četiri serije svežnjića. Sad se vidi, kako je obrađivačima rječnika teško bilo naći sve cedule od koje riječi, koja podale stoji po abecednom redu. Tako loše složena rječnika građa ležala je u magazinu akademije sve do najnovijeg vremena. Kad su meni neprilike skopčane s tijem neredom dodijale, predložih akademiji, da svu građu od slova *N* do *Ž* dade nanovo složiti i poređati, kako vala. Akademija taj posao povjeri vrijednom kandidatu srednoškolskog učiteljstva Blažu Jurišiću, koji ga za nekoliko mjeseci svrši u svemu osim u onome, što se tiče pomenutih četiriju serija; u tom je dotjerao posao samo do konca slova *O*, a ostala će slova i s te strane (t. j. da se sve četiri pomenute serije sastave u jednu jedinu) složiti i urediti za nekoliko godina drugi tko.

Ne treba mi opširno tumačiti, kako je obrađivač radio, kad je došao do koje riječi rasturene u različnim svežnjićima. Kod riječi na pr. *iskopati* trebalo je, da iz dotičnih svežnjića izvadi cedule, na kojima piše *iskopati*, a i one, na kojima piše *izkopati*, pa da materijal jednih i drugih cedula obradi za rječnik. Kad su obrađivaču napredujući u svome poslu došle u ruke cedule, na kojima je bila temeljna riječ *nahuditi*, on je sve te cedule spravio i čuvao ih do vremena, dok nije došla na red riječ *nauditi*. Tako se radilo, a i

moralo se raditi i u drugim srodnim slučajevima, t. j. prema tome, dolazi li onaj način pisańa, kojega se rječnik drži, po abecedi prije (kako je *iskopati* prema *izkopati*) ili dolazi poslije (kako je *nauditi* prema *nahuditi*). S te strane obrađivači rječnika nakon Jurišićeva posla ne će imati nevoľe, ali po gdjevoja neprilika za rječnik ostaje još.

Ima podosta riječi, koje imaju po dva ili po tri različna lika, na pr. *mnogi* i *m'logi*, *tavnica* i *tavnica* i t. d. Već sam rekao, da je bolje, kad se ista riječ (na pr. *iznenada* — *iz nenada*) obrađuje samo na jednom mjestu, i to na onome, gdje abecedni red sa sobom donosi onaj lik, koji je običniji ili pravilniji; treba na pr. kod *mnogi* da se o toj riječi sve kaže, što treba, pa ne samo o tome liku, nego i o liku *mlogi*, a kod *mlogi* da se ne reče drugo nego: vidi *mnogi*; to isto vrijedi i za *tavnica* prema *tavnica* i t. d. — Takove i slične riječi nije teško onako obraditi, kako sam sada rekao, jer po abecedi stoje blizu jedne drugima pak obrađivaču ne treba mnogo po svežńićima premetati; a i abecedar, ako malko pomćivije radi, lako ih može metnuti na okup. Teži je posao s likovima, koji su po abecedi razdaleko, ali i takve riječi dobro bi bilo da su obrađene samo na jednome mjestu; ako se i ne može od abecedara tražiti, da i njih zajedno metne, ali obrađivač bi imao na to paziti. Tako bi na pr. bolje bilo, da Danićić nije obradio riječi *cablo*, *caklo*, *crijezan* kao osobite riječi, nego da je napisao: *cablo*, vidi *stablo*, — *caklo*, vidi *staklo*, — *crijezan*, vidi *trijezan*, pa one cedule, na kojima dolazi *cablo*, *caklo*, *crijezan*, da je dao umetnuti u one svežńiće, u kojima su cedule s likovima *stablo*, *stak'o*, *trijezan*, koji će u svoje vrijeme jamačno biti obrađene kao osobite riječi. Bolje bi bilo, i da riječi *mač*, *manastir* nijesu rastavljene od

meč, *namastir*. Da je Budman kod *mač*, *manastir* upotrebio i svu nađenu građu riječi *meč*, *namastir*, onda ja, kad sam došao do *meč*, *namastir* ne bih ništa o tijem riječma govorio, nego bih samo uputio na *mač*, *manastir*, ne bih dakle obradio ih kao osobite riječi. — Ne može se tražiti od abecedara, da i riječi, kao što su *cablo* — *stablo*, *mač* — *meč* meće zajedno, jer on ne može znati, što obrađivač rječnika upravo misli učiniti s takijem riječma. Nije dakle krivica abecedara, ako se takve riječi nalaze u različnim svežnjima.

Katkad se dogodilo, da je abecedar koju temelnu riječ na ceduli krivo pročitao, jer nije bila dosta čitko napisana, pa ju je metnuo onamo, kamo nikako ne pripada. Bit će dosta samo jedan primjer. Ispisivač je napisao temelnu riječ *mito* tako nejasno, da se mogla pročitati kao *nuto*; tako ju je pročitao abecedar i metnuo dotičnu cedulu među cedule s riječju *nuto*. Jasno je svakome, da je poradi toga onaj primjer riječi *mito*, koji je tako zametnut, za rječnik propao, jer kad obrađivač dođe do riječi *nuto*, već je ona kniga rječnika, u kojoj je riječ *mito*, odavno štampana, pa se ne može metnuti ni među popravke. Maña je nevolja, ako je abecedar cedulu sa *nuto* pročitavši krivo tu riječ metnuo među cedule s riječju *mito*, jer obrađivač rječnika namjerivši se na takvu cedulu lako je može spraviti i čuvati do vremena, kad dođe na red riječ *nuto*. Takvi slučaji zametnutih cedula radi krivo pročitane temelne riječi ako i jesu rijetki, opet su obrađivaču na smetnju, a rječniku na štetu.

IV.

I podvornik akademije neki je faktor u radu oko rječnika! Već sam rekao, kako je on građu poslanu

od nezagrebačkih ispisivača izrezivao na komadiće pa te komadiće lijepio na prazne cedule. Vrlo je vjerovatno, da je od onih mnogih hiljada komadića papira gdjekoji za uvijek propao tako, što je pao pod sto, na kojemu je podvornik rezao i lijepio, pa drugi dan s ostalim sobnim smećem bačen na smetlište, a mogao se po gdjekoji komadić i drukčije kako zametnuti i propasti. Ta mi mogućnost dolazi na um onda, kad za koju riječ ne nađem u građi, što je imam pred sobom, znatnu potvrdu, na koju se slučajno poslije nekoliko dana namjerim u ovoj ili onoj knízi, a tu je knígu ispisivao na pr. Žepić, koji je svoj posao vrlo savjesno radio i vrlo obilno riječi ispisivao. U takvom slučaju kažem ja u sebi: nije moguće, da Žepić nije taj primjer ispisao, a ipak ga nema! — Podvornikova je dužnost bila, da od abecedara uređene i svezane svežniće riječi spravlja u magazinu tako, da se svaki brzo nađe, kad zatreba. Da bi to podvorniku lako bilo, na svaki se svežnić izvana debelim slovima napiše ovakova na pr. naznaka: *N, 1, na* — *način*; *N, 25, nebeski* — *nego*, gdje *N* znači slovo, koje je u svežniću, broj uza nj znači red svežnića u tome slovu, i napokon su naznačene riječi, koje su u ovom ili onom svežniću. Za takav podvornikov posao ne treba velike mudrosti, pa opet se prije nekoliko godina ovo dogodilo: Kad sam ja počeo obrađivati slovo *N*, nijesam odmah opazio, da mi fale cedule iz nekijeh kníga, koje je Budman dao ispisati; taj sam nestadak opazio, pošto sam već u rečenom slovu podaleko odmakao. Opazivši to odem s tajnikom akademije A. Musićem u magazin i stanemo pregledati i tražiti svežniće s pomenutim cedulama, ali pored svega truda ne nađemo ništa. Čudeći se neko vrijeme tome napokon se složimo u misli, da je Budman one kníge dao ispisati.

samo do kraja slova *M*, a dalje neka ih dā ispisati njegov nasljednik u obrađivañu. Nijesmo htjeli pisati Budmanu i pitati ga, je li tako ili nije, jer smo dobro znali, da nam po svom običaju ne bi na pitañe odgovorio (među osobine njegove išlo je to, da bez najveće nužde nije nikom pisama pisao ni na primljena pisma odgovarao). Reći će tko: trebalo je pitati kojega od ispisivača pomenutih knjiga, — ali to se nije moglo učiniti, jer jedan od tih ispisivača (M. Milas) bio je onda već odavno pokojni, a drugima nijesmo znali za ime (Budman nije ostavio nikakvih bilježaka, iz kojih bi se to moglo saznati). Jedan prinosnik u narodu sabranih riječi reče nam, da je on u svoje vrijeme predao akademiji nekoliko hiljada riječi, i to sve do svršetka slova *Ž*. Ni te građe nijesmo u magazinu akademije mogli naći, i to smo brojili među zagonetke, kakove se u životu često događaju. Nije dakle ostajalo drugo nego dati nanovo ispisati pomenute knjige. S odobrenjem akademije to je i učineno; a kad je posao za nekoliko mjeseci svršen, vidjelo se, da je na n potrošeno oko 2000 K u ime nagrade ispisivačima. A što se za podrug godine dogodilo? Premećući Jurišić u magazin sve svežnjiće, da riječi u nima poređa, kako treba, nađe u nekakvom kutu, gdje nitko ne bi mislio, svu onu građu, za koju smo držali da je nema! Tako je s nepomne podvornika akademija uzalud potrošila one novce, a osim toga mnogi su primjeri bez potrebe po dvaput ispisani. Nakon ovoga, što je ovdje kazato, razumjet će se, kako je to, da u rječniku od *na* pa do *nam-* nema potvrda iz nekih knjiga, iz kojih se nalaze pred *na* i opet počevši od *nam-* pa dalje.

V.

Vratimo se ispisivačima, o kojih radu imam još koješta da kažem.

Vidjeli smo, kako je uputstvo, što su ga oni za svoj posao dobili od akademije ili od samoga Daničića, bilo nepotpuno. Zato se ne treba čuditi, što su kakvoća i količina rada kod različnih ispisivača različite: jedan je savjestan i točan, drugi površan, — jedan ispisuje obilno i preobilno, drugi uzima samo ovdje ondje po koju riječ, koja mu se baš sviđi. Da je svaki ispisivač dobio opširno uputstvo (koje je moglo biti štampano), jamačno bi bilo manje razlika između rada pojedinih ispisivača.*) Budman i ja smo svoje ispisivače malo opširnije uputili u njihov posao, prije nego su ga počeli; osobito smo im preporučili, da fonetikom pišu temeljne riječi na cedulama. Zato u radu Budmanovih i mojih poslenika manje ima nedostataka negoli u radu onih, koji su u Daničićovo vrijeme građu ispisivali. Ako se još k tome uzme na um, da od sve za rječnik ispisane građe otpadaju preko tri četvrtine na Daničićeve ispisivače, a manje od jedne četvrtine na Budmanove i na moje, onda je lako uvidjeti, da se ono, što ću ja sada govoriti o nedostacima iz kniga ispisane građe, ticati ponajviše ispisivača, koji su radili u Daničićovo vrijeme.

Da su svi poslenici radili onako, kako treba, t. j. s potrebnim znanjem, sa savjesnosti i s ljubavi za rječnik,

*) Prije nekoliko godina dobih pismo od leksikografskoga odbora češke akademije izabranoga, da se stara oko sabiranja građe za budući veliki rječnik češkoga jezika. U tom me pismu odbor moli, da mu pošlem jedan eksemplar uputstva, koje je nekad dano ispisivačima građe za rječnik našega jezika, kako bi se odbor mogao time koristovati. Ja odgovorih odboru, da mu nikakvoga uputstva ne mogu poslati, jer ga nema niti ga je bilo. To ja za to spominem, da bi se vidjelo, kako su učeni Česi držali za stvar, koja se sama po sebi razumije, da je naša akademija svojim poslenicima oko sabiranja rječničke građe dala u ruke obilno, jedinstveno, štampano uputstvo.

onda bi obrađivaču posao bio znatno olakšan, pa bi rječnik mogao brže na svijet izlaziti i bio bi bolji.

Već sam spomenuo, kako su neki poslenici ispisivali riječi vrlo obilno (od sviju najobilnije Žepić), a drugi slabo. Zato iz nekijeh knjiga ima vrlo mnogo građe, i obrađivač rječnika može siguran biti, da je iz njih sve ispisato, što za rječnik treba. Ovamo idu (osim drugih nekih) knjige: Palmotičeve I. II. (ali ne III.), Kavačinova, Lastrićeva test., Došenova, Korizmešak, Mirakuli. Iz nekih pak knjiga nalazi se građe manje (ili mnogo manje), nego što treba za rječnik; takove su (osim drugih nekih): Divkovićeva čud., Pavićeva ogl. J. Filipovića pripov. III., Obradovićeva bas. Velikanovićeva prik., Zelićeva (ta je možda najslabije ispisata).

Sasma su slabo ispisate pjesme M. Bunića u XI. knjizi „Starih pisaca hrvatskih“, a nikako nijesu iz te knjige ispisate pjesme obadvaju Mažibradića i M. Burešića. Još ima gdje koja poveća neispisata knjiga u staroj književnosti, na pr. A. Bačića „Život majke Božje“, 1773., I. Grgića „Nauk krstjanski obilan“ 1750, J. Lipovčića „Dušu čuvajuće pohodeće“ 1750, D. Pavičića „Govorenja“ 1754 i t. d. Te knjige nijesu zato ispisate, jer se do njih nije moglo lako doći; ali je trebalo sve i sva učiniti, da se do njih dođe!

Mislim, da je ispisivačima trebalo reći, da štedljivo ispisuju riječi iz onijeh pisaca, koji ili nijesu dobro znali svoga jezika (na pr. Blagojević, Bogdanić, Jablanci), ili su ga poradi stiha i sroka nemilo sakatili i nagrđivali, kako su osobito činili Zanotti (u svome prijevodu iz Eneide) i Kavačin, u koje dvojice često se ne može uhvatiti smisao. Iz goleme pjesme Kavačinove ispisato je preko 10 hiljada riječi (gdjekoja po 100 puta!), koje su za obrađivača samo muka, a za

rječnik balast. Zar ne bi mnogo bolje bilo, da je ispisivaču rečeno, neka ispisuje samo ono, što je dobro i pouzdano? Dosta bi bilo, da je iz Kavačina ispisato kakvih 500 cedula, od kojih bi bilo koristi za rječnik. A Zanottijev prijevod ili uopće nije trebalo ispisivati ili ispisati samo nekoliko riječi na mjestima, gdje je smisao jasan.

Ja ću sada navesti nekoliko riječi, na koje sam se u različno vrijeme slučajno namjerio u knjigama, koje su za rječnik upotrebljene, a ipak tih riječi u rječniku nema ili nikako ili nijesu dovoljno potvrđene, bilo same sobom, bilo u kojoj osobitoj porabi, — nema ih zato, jer ih ispisivači nijesu ispisali. Mogao bih navesti i znatno više takovih riječi, ali mislim, da je dosta i ovoliko; u svoj eksemplar rječnika ja sve takve riječi unosim, kad na koju gdje nađem, a unosit ću i od sad. Te moje dopune, a i druge bilješke ne će propasti, jer ću odrediti, da se poslije moje smrti moj eksemplar rječnika preda akademiji, neka posluži (u dalekoj budućnosti) onome, tko uspiše dodatak rječniku. Pod *a* ću metnuti riječi, kojih u rječniku nikako nema, a pod *b* one druge. Još ću dodati, da sam podosta takovih riječi metnuo u „popravke i dodatke“ VI. i VII. dijelu rječnika, zato ih ovdje ne navodim.

a) *alfir*, t. j. barjaktar. Karlo Gudel' alfir od Krajine.*) A. Kačić razg. 293.

aritmik: Talijanski aritmetici. M. Zoričić aritm. 48.

Bokčilo, muško ime. M. Držić 244, 254.

brdoravañ, plateau. Ona se nahodi na neznatnom brdoravñu. M. Đ. Milićević knež. srb. 745.

budaleština, t. j. budalaština. N. Palikuća 4, 16, 29.

*) Zna se, zašto ispisivač tu riječ nije zabijelio: Kačić je piše „Alfir“ (slovom A), poradi toga je ispisivač mislio, da je vlastito ime i zato ju je propustio.

Budeļa, muško ime. M. Držić 450.*)

Diković, prezime. Rat 145.

Goloskoković, prezime. M. Đ. Milićević zim. več. 273.
gubina, t. j. gubitak. Nikim poslije napridakah
događaju se gubina, štete i nesriće. F. Lastrić od' 265.

Iveško, muško ime. A. Kačić razg. 252.

izrekomice, t. j. izrijekom. Kada koji izrekomice
ili ne izrekomice sazval jest hudobe. Š. Budinić ispr.
53.

kopitavati se, impf. prema pf. kopitati se. Jer ko-
pitaje i protivi mu se. P. Knežević osm. 88.

kupina, t. j. kupina (*rubus fruticosus*). U neizgor-
ljivom grmu kupine. A. Tomiković gov. 366.

b) *beduast*: Neizgovorne veličine, moći i jakosti
ludi, oholi, beduasti i veliki usilnici. A. Kačić kor. 6.

bor, t. j. lađa; ispor. lat. *pinus*. Ludi s najvećom
pogibelom usloboduju se svrhu plivajući(h) borova
kršiti negovu (t. j. morsku) oholost. A. Tomiković gov.
357. U rječniku toga značenja nema nikako.

čardak: U svijetlom u dvoru, gdje kralj svu drži
vlas, jes čardak lijep goru. F. Lukarević 271. To je
najstarija potvrda riječi čardak, jedina iz XVI vijeka!

čudnovat, t. j. radoznao. Jedna od njih (t. j. od
žena) čudnovata, da vidi, što je. N. Palikuća 35. U
rječniku toga značenja nema nikako.

*) Marina Držića (Stari pisci hrv. VII.) ja sam ispi-
sivao za rječnik. To mi je bila prva kniga, koja mi je
data za ispisivanje (u školskim ferijama g. 1875. tek što
svrših gimnaziju). Onako mlad i nevješt, a bez pravoga
uputstva držah, da vlastita imena ne treba ispisivati, pa ih
onda izostavljah. Videći poslije nekoliko godina, da se i
vlastita imena uzimaju u rječnik, ja ih sva iz M. Držića
ispisah i predah akademiji. To učinih, kad je rječnik već
bio u slovu D.

čudo, t. j. radoznalost. Samo za *ii(h)*ovo čudo tu stvar učiniše. N. Palikuća 36. U rječniku toga značenja nema nikako.

dočekati, t. j. dočekati. Dili se put Praga za doč-kati onde svoju zaručnicu. A. Kačić kor. 437. To je najpoznija potvrda i jedina od čistoga štokavca.

gospodini (nom. sing.), t. j. gospodin. L. Vladmi-
rović 10. M. Zoričić zrc. 143.

gravran, t. j. gavran. Bernardin 95.

hupiti, t. j. hlepiti. Hupeć kazanija bojničkago i slavi. Š. Kožičić 53a. U rječniku ima potvrda samo za stegnuto značenje: hlepiti za jelom.

istanova, t. j. iznova. Anđeo gospodni istanova zvati ga poče. A. Kačić kor. 241. To je najstarija potvrda.

knat, t. j. gnāt. U rječniku se kaže, da se nalazi samo na jednom mjestu, i to u Zoričića zrc. 226. i dodaje se: „*k* mjesto *g* može biti i štamparska pogriješka“. Ali u istoj knizi nalazi se pomenuta riječ još dvaput na str. 54, i to nom. pl. *knati*, akuz. pl. *knate*; dakle *k* mjesto *g* jamačno nije štamparska pogriješka.

kolak, praepos., t. j. kod, pored. Janko vojvoda kolak krala. Nar. pjes. bog. 30.

lazar, t. j. bogaļ, Kada lazar tko postane, da ne more da se gane. V. Došen 190a. Za Došenovu knigu već je rečeno daje vrlo obilno crpena; u navedenom primjeru mjesto „lazar“ štampano je „Lazar“, a ispisivač (Žepić) misleći, da je Lazar tu vlastito ime, nije držao za nužno ispisati ga; on, kao rođeni Slovenac, nije znao, da je „lazar“ u Slavoniji nom. appellativum, i da znači: bogaļ (to se značenje razvilo iz priče o prosjaku Lazaru u Lučinu jevanđelu 16, 19—31).

mesotrovan: One sramotne mesotrovne rane. I. P. Lučić razg. 44.

milina, t. j. milosrđe. Zašto kako kriva klati ga ne čini, nego mori živa suprotiv milini? I. T. Mrnavić osm. 78 (išlo bi u rječniku kod *milina* pod b, d).

Vrijedno je, da uz ovaj popis riječi nešto pripomenem. Vrativši se Daničić iza četiri godine iz Biograda u Zagreb (u proljeće 1877. g.) podvlačio je nekim ispisivačima, koji su mu se činili mañe vješti, modrom ili crvenom olovkom one riječi, koje je trebalo da ispišu iz knjiga. To je on činio, da bi posao brže napredovao (vidi u „Radu“ 40, 230). Eksemplari svih tih knjiga nalaze se sve od onoga vremena pa do sad u priručnoj biblioteci obrađivača rječnika, pa se još i danas vrlo dobro može vidjeti, koje je riječi Daničić podvukao. Vidi se i to, da mu je u brzini katkad koja riječ izmakla, te je nije podvukao, a trebalo bi, da je podvuče, i tako nije ušla u rječnik; ovamo iz priopćenoga popisa idu riječi: *beduast*, *Diković*, *čudnovat*, *čudo*, *gospodini* (u Zoričića). Nalazi se i to, da je Daničić riječ podvukao, a ispisivač je ipak nije ispisao; ovamo idu: *budaleština*,*) *gubina*, *dočkati*, *gospodini* (u Vladimirovića), *istanova*, *khat* (u Zoričića zrc. 54. na oba mjesta).

Teško je dopustiti, da su obrađivači rječnika u popisu navedene riječi hotimice izostavili, t. j. da su dotične cedule imali u rukama, ali su ih odbacili. To se zato ne može misliti, jer su svi obrađivači do sad u rječnik uzeli mnogo stotina riječi nepouzdanih i bez vrijednosti; zašto dakle ne bi uzeli i riječi, kao što su one navedene, koje niti su nepouzdanе niti su bez vrijednosti?

Kako je u različnih ispisivača bilo različno shvaćanje o tome, koje riječi treba ispisati, koje li ne, to

*) Ta se riječ u Palikuće nalazi još na str. 6 i 34, gdje nije podvučena.

se lijepo vidi pri onijem kńigama, koje su dvaput ispisate. Tako je Daničić jednome od prvijeh poslenika dao za ispisivanje II. izdanje (1747) Terzićeve kńige „Pokripljenje umirući“ valada zato, što I. izdanja (1704) u ono vrijeme nije bilo u akademičkoj biblioteci, a iza nekoliko godina dađe drugome posleniku I. izdanje te kńige, da je pocrpe. U građi se dakle rječničkoj nalaze cedule s riječima iz oba izdanja, pa se vrlo često vidi, da je koju riječ jedan poslenik ispisao, a drugi nije. — U vrijeme, kad se iz kńiga ispisavala građa za rječnik, nije se za neke kńige opazilo, da su preštampane iz drugih starijih kńiga, pa su i originalne i preštampane date ispisivačima u posao. Ovamo ide kńiga M. Dragičevića „Izpitanja“ (1800), koja je izvađena iz „Bogoslovja“ A. Kadčića (1729) i kńiga M. Lekušića „Bogoľubua razmišľanja“ (1730) uzeta iz istoimene kńige P. Bakšića (1638). I tu se vidi ono isto, što je rečeno za I. i II. izdanje Terzićeve kńige, t. j. jedan je ispisivač koješta ispisao, što drugi nije — i obrnuto. To se vidi i kod starih narodnih pjesama, što ih je g. 1870. izdao Miklošić, a g. 1878. Bogišić; i one su dvaput ispisivate. Isto vrijedi i za one kńige, za koje sam naprijed rekao da sam ih ja dao ispisati misleći, da su u Budmanovo vrijeme ispisane samo do kraja slova *M*. Još je lepši ovaj primjer: Kńigu K. Pejkića „Zrcalo“ (1716) prešampao je s neznatnim promjenama i kao svoju izdao S. Badrić pod natpisom „Ukazanje istine“ (1745). I Pejkićevu i Badrićevu kńigu ispisivao je isti poslenik (Vaľavac), valada u razmaku od nekoliko godina, pa ispisujući drugu nije se više sjećao, da je istu kńigu već bio pocrpao. Cedule iz originalne i iz preštampane kńige dokazuju, kako je Vaľavac u različno vrijeme različno mislio, koje riječi treba, a koje ne treba ispisivati.

Za sve se ispisivače može uzeti da nijesu propuštali onijeh riječi, koje su im poradi čegagod padale u oči, t. j. činile im se više ili manje neobične. Zato obrađivač kad dođe do koje takve riječi, može prilično siguran biti, da je za nju dovoljno građe ispisano. Takove su riječi na pr. *blagodaran*, *čuti* (u značenju: osjećati), *djeloredan*, *hudoba*, *jeziv*, *jezivost*, *muzuvir*, *nelagodan* i t. d. Za riječi, koje su i u današnjem jeziku veoma obične, slabo su marili površniji ispisivači propuštajući ih ili svuda ili ih samo gdjegdje biļežeći. To osobito vrijedi za partikule i za zamjenice. Kad obrađivač kojōj od takvijen riječi hoće da potvrdi ovo ili ono veoma obično značenje, često vidi, da ima mnogo manje ceduļa negoli za druga rjeđa značenja. Tako je meni bilo, kad sam bio kod prijedloga *među* i *na* i kod zamjenice *naš*; vidio sam, da imam vrlo malo ceduļa za mjesno značenje, kakvo je na pr., kad se kaže: potok teče *među* gorama, popeo se *na* brijeg, to je *naša* kuća. Vrlo je rijetko kojemu ispisivaču palo na um, da i takav koji primjer zabiļeži, ako ni za što drugo, a ono zato, da obrađivač dovoljno može potvrditi i ono, što je u jeziku veoma obično. Potvrda sam za pomenuta značenja imao dosta samo iz narodnih pjesama Vukovih (uzrok će se tome vidjeti daļe u ovoj glavi), a iz drugih knjiga vrlo malo. Nije mi ostajalo drugo, nego da za rečene prijedloge na sreću potražim u knjigama za rječnik upotrebljenima po koji primjer, a kod *naš* se zadovoljil s onim, što sam imao.*)

*) Mislim, da mi nitko ne će zabaviti, što sam ja i kod *na* i kod *naš* naznačio (naznakom *i t. d.* ili *i t. d.* i t. d.), da se pomenuta značenja tijen riječi često (ili veoma često) nalaze, premda sam imao sasma malo potvrda. To sam mogao posve mirne duše naznačiti, jer je sasvijem sigurno, da je tako.

Ja držim za cijelo, da su tako i Daničić i Budman tražili po knigama na sreću potvrde za vrlo obična značenja nekih vrlo običnih riječi, prvi na pr. kad je obrađivao riječi *a*, *ako*, *biti* (esse), — drugi, kad je obrađivao riječi *da*, *i*, *koji*.

Kako su neki ispisivači slabo marili za partikule, to ću pokazati još u tri primjera. Veznik se *bo* veoma često nalazi u knigama prije XIX. vijeka sa značenjem lat. enim. Rijetko je adversativno značenje, lat. autem, vero. Čovjek bi mislio, da će to značenje morati sakuplaču građe za rječnik udariti u oči, kad se na n gdje namjeri, pa da će dotični primjer zapisati. Ali uzalud čovjek tako misli! U knjižici S. Badrića „pravi nač.“ na dva se mjesta *bo* nalazi s adversativnim značenjem, ali ono nije palo ispisivaču u oči. Ti su primjeri: Koji dobra učinili su, otići će u život vični, koji *bo* zla, u ogañ vični. 20. Mnogi su zvani, mali *bo* obrani (iz lat. multi sunt vocati, pauci vero electi. matth. 20, 16). 36. Jamačno bi Daničić vrlo rado ta dva primjera unio u rječnik, da su mu u ruke došli, jer od ono malo potvrda, što ih se u rječniku nalazi, gotovo sve su srpskoslovenske. — Kad sam pred nekoliko mjeseci obrađivao partikule *nego* (neg, nere, ner, neže) i *neka* (nek), čudio sam se, kako su ispisivači nejednako radili: jedni gomilali primjere i preko mjere, a drugi ni mukaet. Za riječ *nego* našlo se po 70—80 cedula iz Našeskovića, G. Palmotića (I. i II.), Kavanina i Došena, iz narodnih pjesama Vukovih oko 300, a iz Lucića i Obradovića po jedna, tako isto samo po jedna iz Palmotićeve „Kristijade“, iz nar. pjesama Petranovićevih i Hörmannovih, — a nijedna se nije našla iz Lukarevića, Dobretića, Tomikovića, Leakovića i iz nar. pjesama Jukićevih! Iz Lastrićevih knjiga test., od', ned. našlo se potvrda veliko mnoštvo (iz svake od

tijeh kniga), a iz njegove knige „svetnjak“ samo dvije. Tako je i s riječju *neka*: iz Kavačina se našlo 79 cedula, iz Došena 203, iz narodnih pjesama Vukovih oko 300, — samo po jedna iz Vetranića, Zlatarića, Bašića, Dobretića, — nijedna iz Divkovića (nauk 1611), iz Ivaniševića, Vitalića (istum.), iz Pavića (ogl.), iz Kanizlića (utoč.). Što je ovdje rečeno o partikulama *bo*, *nego*, *neka*, to su samo primjeri, da se vidi, kako su neki ispisivači na štetu rječnika slabo marili za riječi, koje su im se činile neznatne. Samo se po sebi razumije, da bi se takvih primjera moglo mnogo više navesti, ali dosta je i ovoliko.

Što su neki ispisivači manje riječi ispisivali, negoli bi rječniku bilo zauvarno, to ne zadaje obrađivaču mnogo muke; ako on sam treba na sreću da traži primjere po knjigama, to se rijetko događa, jer riječi, kao što su *a*, *i*, *na*, *nego* i t. d., nema (prema drugijem riječma) mnogo, te može proći po godina dana i više, da nijedna od takvih riječi ne dolazi u posao. Mnogo više muke zadaju obrađivaču drugi neki nedostaci i pogreške ispisivača, kako ću sada pokazati.

Daničić nije prije g. 1878. nijednom posleniku oko rječnika rekao, koja nova slova on misli u rječnik uvesti; i ja se dobro sjećam, kako su nova slova iznenadila svakoga, kad je pomenute godine na svijet izišao „Ogled“ rječnika štampan novim slovima. Prije toga nije nitko od ispisivača mogao znati, kako će riječi na pr. *vesele*, *znanje* biti u rječniku štampane, zato su ih svi pisali *veselje*, *znanje*, i to ne samo gdje su dolazile kao temeljne riječi, nego gdje su dolazile i u primjerima drugih riječi. Mislio bi čovjek, da takvo pisanje nije obrađivaču na nepriliku, t. j. da mu ništa drugo ne treba nego prepisivačevo *lj*, *nj* promijeniti u *l*, *n*. Tako se doista i radi s primjerima iz

štokavskih knjiga XIX. vijeka, jer se sigurno zna, da u njima *lj*, *nj* znači svagda *l*, *n*. Ne stoji stvar tako jednostavno sa štokavskim knjigama XVII. i XVIII. vijeka, jer se u njima mješovito piše jedno i drugo, t. j. i *veselje*, *znanje* i *vesele*, *znanje*; zato obrađivaču rječnika ne ostaje drugo, nego svaki put, kad mu koja takva riječ dođe, pogledati u dotičnu knjigu, kako je zapisana i prema tome unijeti riječ u rječnik. Još bi kako tako bilo, kad bi to trebalo činiti samo onda, kad koju takvu riječ treba obraditi kao temelnu zajedno s nezinim primjerima; ali nevolja je u tome, što riječi, kao što su *vesele*, *znanje*, dolaze veoma često u primjerima za druge riječi, pa i onda obrađivač mora paziti, da u rječniku budu štampane kako treba. Mislim, da će svak lako uvidjeti, koliko taj posao otima vremena obrađivaču.

Vrlo su često ispisivači, i to ne samo lošiji, nego i bolji, pisali ispod temeljnih riječi prekratke primjere, iz kojih se ne može razabrati pravo značenje. Tu dakako obrađivač mora dotično mjesto potražiti u knjizi, iz koje je primjer izvađen, pa primjer prema potrebi raširiti.

Često obrađivaču dolaze u ruke cedule, na kojima je pogriješno napisana ili temeljna riječ ili koja riječ u primjeru. Te pogriješke mogu potjecati iz neznanja prepisivača ili iz njegove lakoumnosti. Tako su riječi *hrba*, *mrkijenta* neki ispisivači krivo čitali te su ih pisali *hrba*, *markijenta*. U takvim slučajevima nije za obrađivača velika neprilika, jer on dobro zna, kako se takve i slične riječi imaju pisati. Od neznanja potječu i ovake pogriješke: nekim su ispisivačima bili sasvim neobični oblici *mlidijaše* (putabat), *našten* (inventus) pa su im kao temeljne riječi zapisali *mlidijati*, *naštiti*! Kod takvih cedula neprilika je za obrađivača samo u

tome, što ovako zapisane temeljne riječi stoje po abecedi razdaleko od *mniti*, *naći*, pak treba paziti, da što za rječnik potrebno ne umakne.

Gore su pogriješke učinene od lakoumnosti; kad na pr. u kojoj knizi jasno stoji napisano *doña*, *krajevstvo*, *lik*, *misto*, *pojti*, a ispisivač je u primjeru napisao *dolnji*, *krajestvo*, *liek* (lijek), *mjesto*, *poći*. Neki su ispisivači u tome vrlo često griješili, pa kad obrađivači ne bi građu kontrolirali, bio bi rječnik u primjerima pun takvih pogriješaka; u rječniku bi na pr. stajalo kod koje riječi u primjeru: *dolji* dio grada, a u onoj knizi, iz koje je uzet primjer, doista stoji *doñi* i t. d. Ako je u primjeru iz kojega pisca ikavca ispisivač napisao na pr. *lijek* ili *mjesto*, tu se odmah zna, da je pogriješka, jer na pr. Marulić ili Zoranić nije mogao tako napisati. Ali ima podosta pisaca u starini, koji miješaju zapadni i južni govor; ovamo idu dubrovački pjesnici i Kačić u svome „razgovoru“; kod njih se dakle ne može za svaku riječ s glasom *h* unaprijed znati, kako je gdje zapisana. U tome je grдно griješio ispisivač Kačićeva „razgovora“ pišući u svijem primjerima riječi po južnom govoru, dakle i ondje, gdje je Kačić napisao po zapadnom.

Lakoumno su radili oni ispisivači, koji su u citatima mijenali oblike pišući na pr. *dobrog*, *slavnomu*, *videć*, *vratiti* mjesto *dobroga*, *slavnom*, *videći*, *vratit* ili obrnuto. Cedula s takvim promjenama nalazi se veliko mnoštvo.

Ni takve cedule nijesu rijetke, na kojima je mjesto ove ili one riječi zapisana sasvim druga (slična dođuše). Evo samo tri takva slučaja, što sam ih imao nedavno. Kad sam bio kod riječi *neotpustiv*, dođe mi u ruke cedula: *Neodpustiv* (temeljna riječ). U poslovanju tako *potribitom* i neodpustivom. I. Garašin 17.

Kad sam imao da obradim riječ *nepokojan*, našoĉ cedulu: *Nepokojan* (temeljna rijeĉ). U strahovieh *nepokojnih*. B. Kašić naĉ. 53. A kad sam došao do rijeĉi *nepotpun*, namjerih se na cedulu: *Nepodpun*. Imadući još *nepodpuno* 21 godište svoje dobi. I. P. Luĉić izk. 3/4. Na prvoj je ceduli pogrješno napisano *potribitom* mjesto *potribnomu*, kako je doista u onoj knízi na dotiĉnome mjestu; — na drugoj ceduli pogrješka je i u temeljnoj rijeĉi, koja bi morala glasiti *napokoiti*, i u primjeru, gdje bi moralo biti *napokoitieh*, kako je u Kašića; — na trećoj je ceduli krivo uzeto za temeljnu rijeĉ *nepotpun* mjesto *nedopun*, a u primjeru je zlo napisano *nepodpuno* mjesto *nedopuno*. Kad sam bio kod rijeĉi *nedopun*, našoĉ joj samo jednu potvrdu (iz Kalića prop. 390) i misleći, da doista nema više nijedne, napisah navodeći je: *samo u primjeru*. Kako sam ja kod rijeĉi *nedopun* mogao misliti, da ću joj naći još jednu potvrdu, kad budem kod rijeĉi *nepotpun*! Eto kamo znadu dovesti obrađivaĉa lakoumni sakuplaĉi graĉe! Vidi se, da u takvijem sluĉajevima ni najpomnívija kontrola obrađivaĉa ne štiti od pogrješaka, kao što ga ne štiti ni ondje, gdje ispisivaĉ nije nikako i nigdje ispisao koju rijeĉ, koja bi se u rjeĉniku morala nalaziti, pa se s ņegove krivice ne nalazi.

Ima cedula i s ovakim pogrješkama: u knízi lijepo stoji na pr. „Nije mogao Marku pomoći, da se izvuĉe iz nevoĉ“, a prepisivaĉ je to pokratio i napisao: „Marko se izvuĉe iz nevoĉ“. Ili u knízi stoji: „Kad im starac ispriĉa, kako je bilo, upita ih“, a prepisivaĉu je to previše rijeĉi pa ni pet ni devet, nego napiši: „Kad im starac to ispriĉa, upita ih“ i t. d. Tako se za cijelo ne smije citirati, jer u vaĉanom citatu ne smije nijedna rijeĉ biti promiješana.

Ne može se čovjek načuditi načinu, kako je Daničić dao ispisivati riječi iz narodnih pjesama i poslovice Vukovih. Na cedulama iz tih knjiga stoji samo po jedna riječ, i to u onome obliku, u kojem ju je ispisivač gdje našao; iza tako napisane riječi ne dolazi nikakav primjer, nego samo naznaka knjige, strana i broj retka. Riječi iz stihova: „Ne znaš kaka biła od omraze? da omrazim brata i sestricu“ ispisane su ovako: na jednoj ceduli *ne*, na drugoj *znaš*, na trećoj *kaka*, na četvrtoj *biła*, na petoj *od*, na šestoj *omraze*, na sedmoj *da* i t. d. Sada neka čitatelj sebi predstavi muku obrađivača, kad dođe do riječi *ne* ili *od* ili *da*, pa kad nađe za svaku od njih po nekoliko stotina cedula, a bez ikakvoga primjera! Primjere treba obrađivač sam da traži i ispisuje po naznakama knjige, strane i retka. Muka je to velika, jer obrađivač mora s ve primjere potražiti, dakle i one, kojih ne će uzeti u rječnik, kad on ne može unaprijed znati, koji primjeri treba da uđu u rječnik, a koji ne. Traženje i ispisivanje primjera za riječi, kao što su navedene, odnese obrađivaču po 15—20 ura vremena, što bi ga mogao za drugi posao oko rječnika upotrebiti. Treba dodati, da je iz nar. pjesama Vukovih ispisana s v a k a riječ, makar koliko puta dolazila, a iz poslovice samo po koja na svakoj strani. — Samo da još dvije nevođe istaknem, koje izlaze iz posla tako rđavo rađena. Abecedari su riječi iz rečenih knjiga stavljali u red onako, kako je koja napisana; riječi na pr. *ću*, *ćeš* stavljene su u svežnjiće slova *Ć*, a ne slova *H*, kamo bi se morale metnuti, jer su to upravo oblici glag. *hotjeti*, — riječi *sam*, *si* (na pr. bio *sam*, znao *si*) metnute su u svežnjiće slova *S*, a ne slova *J*, kamo pripadaju, jer su to enklitički oblici prema *jesam*. Već sam naprijed razložio, kolika je nevođa za obrađivača s riječima ra-

sturenim po mnogim svežnjićima. Takve sam muke dosta i ja imao, kad sam obrađujući glag. *naći* morao premetati različne svežnjiće (doduše istoga slova), u kojima su oblici iz onih Vukovih knjiga bili razbacani (*naći* u jednom svežnjiću, *nađem* u drugom, *najdem* u trećem, *našao* u četvrtom). Navedeni primjeri dokazuju, kako je često ista riječ rasturena u različne svežnjiće, — u drugu opet ruku često se dogodilo i moralo se dogoditi, da su posve različne riječi u istom svežnjiću jedna do druge. Tako na pr. cedule s rječju *sam* stavio je abecedar sve zajedno bez obzira, znači li *sam* lat. sum ili lat. solus; sve cedule, na kojima je abecedar našao riječ *gore*, stavio je zajedno ne obzirući se i ne mogući se obzirati na različna značenja te riječi (1. peius, 2. supra, 3. montes, 4. ardent). — Ja ne mogu drukčije dokučiti, zašto je Daničić nar. pjesme i poslovice Vukove dao tako naopako ispisivati, nego ako rečem, da on u početku sakupljanja građe za rječnik (a one su knjige Vukove u to prvo vrijeme ispisivale) nije mislio, da će se rječničke građe onoliko sakupiti, koliko se doista poslije sakupilo (možda pet puta više, nego je Daničić u početku mislio). Mogao je dakle on onda držati, da obrađivaču rječnika ne će teško biti upotrebljavati građu i onako ispisatu. A kad je za nekoliko godina vidio Daničić, kolika se množina građe nakupila, onda već nije bilo pomoći, jer su riječi iz onih Vukovih knjiga bile već odavno ispisane, pa bi značilo uvaliti akademiju u znatan trošak za nagrade drugom posleniku, koji bi one knjige nanovo ispisivao.

Ni na neznanje ni na lakoumnost, već na nepažnju imaju se odbiti pogriješke, na koje se obrađivač katkad namjeri; to je na pr. kad je ispisivač zaboravio na ceduli ispod primjera naznačiti knjigu, otkle je pri-

mjer. Otud nastaje ili ne nastaje šteta za rječnik prema tome, dali je dotična riječ važna ili nije. Rijetko se može dogoditi, da riječ na takvoj ceduli zapisana ne propadne za rječnik. Nije na pr. propala riječ *mra-viňak* iz Radnića 64b ni riječ *natražiti* iz Pavišića 36, jer sam ih ja poslije slučajno našao (kontrolirajući primjere za posve druge riječi) u dotičnim knjigama. Primjer iz Radnića našao sam prije, nego je riječ *mraviňak* štampana, pa sam ga mogao metnuti u rječnik među druge primjere; a primjer iz Pavišića nijesam mogao u sam rječnik metnuti, nego među „popravke“. Da se tako slučajno nijesam namjerio na pomenute primjere, bila bi šteta za rječnik, jer je Radnićev primjer od sviju drugih najstariji (jedini iz XVII. vijeka), a i Pavišićev primjer dobro dolazi, jer je glag. *natražiti* slabo potvrđen.

Katkad se i ovo nalazi: ispisivač pocerpavši iz knjige koju stranu, na pr. 137, pa došavši na iduću stranu krivo je naznačio kod prvih riječi, što ih je sa ne ispisao, broj strane, t. j. 137 mjesto 138, jer mu je prvi broj nekako ostao u peru. U takvim slučajevima obrađivač kontrolirajući ispisani primjer, pročita po dvaput, po triput čitavu stranu na pr. 137. i ne može primjera nikako naći, onda se tek sjeti, da bi primjer mogao biti na idućoj strani, pa ga stane tamo tražiti i doista ga nađe. Samo se sobom razumije, da je i to gubitak vremena, osobito ako je format one knjige velik.

Bilo je već dosta govora o tome, kako su neki ispisivači propuštali riječi, koje bi trebalo da ispišu. A bilo je i takovih, koji su previše ispisivali. Tako jedan od onijeh, koji su ispisivali Dellabellin rječnik*)

*) Rječnici Vrančićev i Dellabellin ispisani su već prvijeh godina, kad se sabirala građa, a to se i moralo

i koji ga je najveći dio pocrpao (a bila su trojica), ispisao je gotovo svaku riječ na dvije cedule, a gdje koju i na tri, pače i na četiri. Isti je poslenik crpao i Pavlinovićevu knjigu „Različiti spisi“ (1875) pa je (nešto rjeđe, ali opet) dosta često i otud istu riječ i isti primjer s iste strane ispisivao na dvije cedule. Zašto je on tako radio, ne mogu se domisliti, samo znam, ako taj posao i nije rječniku na štetu, ali je bio na štetu blagajnici akademije, jer je ispisivač iz nje potegao mnogo veću nagradu, negoli bi ga išla, da je radio, kako treba. Na to je nalik i ovaj primjer: U starosrpskom spomeniku „Dečanske hrisovuđe“ dolazi zamjenica *mu* (dativ sing.) preko hiladu puta, i to u ovakim svezama (str. 12): Velko, a synъ *mu* Đuroje, Boleta, a synъ *mu* Nenadъ, a bratъ *mu* Bogoje, a otъeъ *mu* Družoje i t. d. Svatko pametan uviđa, da to *mu* nema nikakve vrijednosti za rječnik, samo kratkoumni ispisivač rečenoga spomenika nije to uviđao, nego je sva mjesta s riječcom *mu* otud ispisao, svako na svoju osobitu cedulu i tako bez ikakve koristi za rječnik povukao iz blagajnice akademije priličnu svoticu.

Na veliku su nepriliku obrađivaču one knjige, kojima treba uza svaki citat, koji se unese u rječnik, mijenjati naznaku mjesta, gdje se u knizi nalazi. Div-

učiniti, jer u nima hrv. riječi ne stojeći na prvome mjestu nijesu poređane po abecedi. Oni rječnici, u kojima su naše riječi na prvome mjestu i teku po abecednom (azbučnom) redu, nijesu onda ni poslije ispisani, nego obrađivač ispisuje iz njih od vremena do vremena onoliko riječi, koliko mu je za neko vrijeme (na pr. za 2 ili 3 mjeseca) dosta pa ih pomiješa među ostalu građu, koja mu za to vrijeme treba. Budući da u hrvatskom dijelu Jambrešićeva rječnika malo ima riječi, mnogo manje nego u latinskom dijelu, zato sam ja dao ispisati hrv. riječi iz lat. dijela.

kovićeve knjige „Besjede“ ispisana je po izdanju god. 1704, jer onda akademija nije imala prvoga izdanja g. 1616; poslije ga je od nekud dobila, pa je Daničić od početka rječnika stao citirati po starijem izdanju; tako je činio Budman, tako činim i ja; ali to mijenjanje kod svakog citata otme po nekoliko časaka vremena dok se dotični citat nađe u starijem izdanju i vidi, na kojoj je strani tamo. Tako je isto s „Razgovorom“ A. Kačića; ta je knjiga u svoje vrijeme ispisana po izdanju g. 1780, jer onda starijeg izdanja nije bilo u akademičkoj biblioteci; kad je poslije akademija nekako dobavila starije izdanje g. 1759, počeo je Budman citirati po tome izdanju, pa tako činim i ja. Takovih knjiga, kod kojih se paginacija jednoga izdanja mijenja na paginaciju drugoga, još ima nekoliko, kako se može vidjeti iz „Popisa“ za rječnik upotrebljenih knjiga štampanoga na kraju VI. djela rječnika, — a ima i još gdjejoja.

Tome s gubitkom vremena skopčanom mijenjanju paginacije nijesu ispisivači krivi, jer oni nijesu mogli ispisivati po drugom izdanju nego po onome, koje im je dato. Jedan je ispisivač ipak kriv, i to onaj, koji je ispisivao M. Bunića (Stari pisci XI). Jaketu Palmotića i „Kristijadu“ Ć. Palmotića; mjesto strana on je citate označivao stihovima (na pr. 414) kod prvoga pisca, pjevačima i kiticama kod drugoga i trećega (na pr. VII, 28). Budući da se u rječniku primjeri iz svih drugih knjiga naznačuju stranama, zato mora to pravilo vrijediti i za navedena tri pisca, i tako obrađivač mora dangubiti kod svakog primjera iz tih pisaca mijenjajući brojeve, kako ih je ispisivač postavio, u druge, kojima se naznačuju strane.

Naprijed je bio govor o nekim knjigama, koje su dvaput crpene, jer se nije znalo, da je novija preštam-

pana iz starije. Daničić i Budman su uzimali u rječnik primjere i iz novije knige, gdje ih nijesu našli zapisane iz starije. Ja mislim, da to nije pravi način, t. j. treba svagda citirati stariju knjigu, gdje u citatu nema nikakve razlike između jedne i druge. Ako meni kad dođe u ruke citat na pr. iz Lekušićeve knjižice, a iz Bakšićeve ga nemam, jer nije napisan, ja onda potražim ono mjesto u Bakšićevoj knjižici, i ako vidim, da se u onom citatu ni malo ne razlikuje od Lekušićeve, ja u rječniku citiram Bakšića, jer ono mjesto pripada njemu, on ga je napisao, a Lekušić samo prepisao. Iz ovoga uzimam u rječnik samo ono, što je njegovo, t. j. gdje se razlikuje od Bakšića. Tako radim i u drugim sličnim slučajevima, premda mi to otima podosta vremena.

Mislim, da iz moga razlaganja čitatelj lako može razabrati, koliko obrađivač ima posla i dangube, dok koju riječ obradi. Sve je to mehanički posao, ali on mora biti učinjen prije, nego počne duševni rad oko koje riječi, i to mora biti učinjeno pomnivo i savjesno, ako se hoće, da rječnik bude pouzdan. Ja ću sada navesti nekoliko pogriješaka, koje su izašle otud, što obrađivač nije kontrolirao primjer, nego ga je ostavio onako, kako ga je našao na ceduli.

S. v. *bojati se* na str. 512a navodi se primjer iz Banovca pred. 78: Za to se *boj ti* da im se dogodi kao i rečenom kralju. U Banovčevoj je knjizi štampano *bojati*, samo što se u sredini te riječi *a* malo otrcalo te se ne vidi sasvim jasno, ali ako se malo oštrije pogleda, vidi se; vidio bi ga i obrađivač, da je kontrolirao primjer.

S. v. *cijeća* na str. 782a i na str. 782b u primjerima iz Kadčića 42. i Terzićia 130. štampano je *cića*, jer je ispisivač zlo pročitao i zapisao mjesto *čića*, a

obrađivač nije dotične primjere kontrolirao, inače bi ih metnuo na str. 783b pod 9.

S. v. *članak* na str. 54a u primjeru iz Orbina 84. štampano je *članke* mjesto *članke* (u istoj Orbinovoj knizi na istoj strani malo dalje ima i gen. pl. *članaka*). Ne može se reći, da je ono *članke* u rječniku štamparska pogriješka, jer bi onda dotični primjer stajao na istoj strani u dnu pod *f*, gdje se kaže, da se nalazi *članak* te se navodi tome liku potvrda iz Kačića.

S. v. *dalak* i s. v. *1 kašal* navodi se primjer iz Posilovića nasl. 7a: Bude nemoćan sad od *tuge*, sad od kašla, sad od dalaka. Posilovićeva je knjiga štampana bosanskom ćirilicom. i na onome mjestu je sasvim jasno štampano *gute* (od *guta*, t. j. lat. gutta), a ispisivač je *ryte* zlo pročitao za *tyre* i tako na ceduлу napisao, pa tako je ušlo i u rječnik.

S. v. *imati* na str. 802a u primjeru iz Dobretića 44. štampano je *nema*, a moralo bi biti *neima* (t. j. ne ima), jer tako je u Dobretića, — na str. 803b (u dnu) u primjeru iz Kadčića 12. štampano je opet *nema* mjesto *nejma*.

S. v. *ľubostvo* ima potvrda iz Dobretića, ali Dobretić ne piše tamo *ľubostvo*, nego *ľubovstro*. Da nije u rječniku štamparska pogriješka, tome je dokaz, što se u njemu nalazi i *ľubovstvo* s potvrdama, ali potvrde iz Dobretića nema.

S. v. *magareći* pod a u primjerima iz Kačića i Lučića štampano je *magareću*, *magarećom*, ali na onijem mjestima i u Kačića i u Lučića stoji *-tj-*, a ne *-ć-*. Da je obrađivač kontrolirao, štampao bi i on *-tj-* (kao što je pravo štampao u primjerima iz Radnića i Vladmirovića) te ne bi rekao, da je pisanje sa *-tj-* u toj riječi zlo.

Nemila je ovo pogrješka: na svome mjestu navodi se u rječniku riječ *duhovo* (neutr.) i kaže se, da znači isto što *duhovi* (pentecoste) te se daje ovaj (jedin) primjer iz J. S. Relkovića 120: Treći čak se štedi do duhova. Ispisivač je tome primjeru napisao za temeljnu riječ *duhovo* misleći na analogiju s riječma *petrovo*, *tijelovo*, a obrađivač da je kontrolirao, odmah bi vidio, da je u Relkovića na onome mjestu štampano „duhovah“ dakle jamačno gen. od *duhovi*, a ne od *duhovo*.

Ne razumijem, kako je došlo do pogrješke kod riječi *čudovati se* (t. j. čuditi se). Pod *d* kod te riječi kaže se, da se nalazi i bez *se*, pa se to potvrđuje primjerom iz glag. knjige Mirakuli 53: Vele čuduju od tebe. Tu sam knjigu za rječnik ja ispisivao g. 1882, kad sam dobro znao, kako treba taj posao raditi, ja dakle ne mogu vjerovati, da sam navedeni primjer onako napisao, kako se u rječniku navodi; držim za cijelo, da sam ga napisao, kako je doista u onoj knjizi: Jere *se* vele čuduju od tebe.

U rječniku se nalaze riječi *ceja*, *curlika*, *grašorota* iz zbirke V. Arsenijevića. Prinosnik je svoju zbirku u narodu sabranih riječi napisao na četvrtinama tabaka jednu za drugom bez reda abecednog (ili bolje: azbučnog, jer je pisana ćirilicom), i to na obje strane papira. Ta se zbirka morala dakle dati prepisati na cedule. Ispisivač nije bio dosta vješt ćirilici te je *ceja*, рпамопора pročitao i prepisao *ceja*, *grašorota*, a prepisujući riječ *хурлика* zaboravio je na prvo slovo metnuti potrebnu crticu i napisao *curlika*. Tako je nepouzdani ispisivač zaveo Daničića i Budmana, koji su mu vjerovali te ga nijesu kontrolirali i unijeli u rječnik one tri pogrješne riječi, mjesto kojih bi moralo biti *seja*, *čurlika*, *grašoroga*.

VI.

Već smo u II. glavi vidjeli, da prvijeh godina, kako se počela sabirati građa za rječnik, Daničić nije mislio isključiti iz néga kajkavsko narječje, a to znači, da je plan rječnika u Daničićевой glavi bio tada opširniji nego poslije. To se vidi i iz njegovih riječi u „Radu“ 13, 168: „Jedan je od tih poslova rječnik, u kom je rada akademija sabrati i narodu svomu predati — koliko je moguće — sve, što se ne samo u živom govoru njegovu, nego i u svoj književnosti njegovoj nahodi za rječnik.“ Te riječi dopuštaju misliti, da je tada (t. j. pod kraj g. 1870) Daničićev plan obuzimao svu književnost i sva narječja od najstarijih vremena do njegovih dana. Što se više približavalo vrijeme, da se rječnik počne obrađivati, sve je više morao Daničić uviđati, da je to područje preveliko pa da ga treba stegnuti; a u čemu se ima stegnuti, na to je morao misliti već zato, da se ne trati uzalud vrijeme i novac akademije (na nagrade ispisivačima), kad bi se ispisivale knjige i iz onijeh dijelova književnosti, koji ne će ući u rječnik. Kako je dugo Daničić razmišljao o konačnom planu, ne može se reći; možda je i poslije g. 1870. još koja godina prošla u razmišljanu i kolebanu. Napokon odluči ovako: stara će se literatura i uopće književni spomenici na hrvatskoj i na srpskoj strani uzimati do početka XIX. vijeka, na hrvatskoj strani samo što je čakavsko i štokavsko; od početka XIX. vijeka uzimat će se samo narodni govor, i to ne samo iz knjiga (na pr. iz Vukova rječnika, iz štampanih narodnih pjesama, poslovice i t. d.), nego i iz rukopisne građe, što su je dali akademiji sabirači riječi po narodu; između drugih (dakle ne prostonarodnih) knjiga XIX. vijeka uzimat će se samo one, u kojima se može naći zgodnih riječi, koje i narod go-

vori. Govor dakle kajkavski ne će ući u rječnik; ali da ne bude sasvijem isključen, uzimat će se riječi iz Bjelostjenčeva i Jambrešićeva rječnika; neologizmi umjetne književnosti XIX. vijeka također ne će ući u rječnik; za kajkavski govor i za književne neologizme XIX. vijeka neka se u svoje vrijeme grade osobiti rječnici.

Da našega akademičkog rječnika nema na svijetu pa da se sada tek misli, kako će se početi sabirati građa za ņ, t. j. da je pitaņe o izdaņu rječnika u onome stadiju, u kojemu je bilo g. 1867. ili 1868, i da akademija mene pozove, da izradim plan za budući veliki rječnik, moj bi se plan u kojećemu razlikovao od Daničićeva.

Ja bih akademiji predlagao ovako: Budući da leksičko blago, kako ga narod na svemu svome prostoru govori, nije ni iz daleka sabrano u onoj potpunosti, koja se hoće za veliki akademički rječnik, a u književnom jeziku tek se stvaraju riječi za mnoge i mnoge pojmove, a za mnoge još nijesu ni stvorene, a gdje koje, što su već stvorene, istiskuju se i zamjenjuju drugima, zato akademija veliki rječnik živoga (narodnog i književnog jezika) neka ostavi za drugo vrijeme (makar nakon 20 ili 30 godina) i za sad neka se ograniči na stari jezik, kako se nalazi u knjigama i u drugim književnim spomenicima prošlih vijekova pa do polovine XIX. vijeka. Takav se rječnik — rekao bih akademiji — može s današnjim književnim sredstvima izdati na svijet u priličnoj potpunosti, a onaj živoga jezika morao bi s navedenih uzroka biti u velike nepotpun. Zato ih treba rastaviti, a to se preporučuje i stoga, što stariji i noviji jezik ako i imaju veliku množinu zajedničkih riječi, ali ima i vrlo mnogo takvih riječi, koje se nalaze samo u jednome od njih,

i poradi takovih nezajedničkih riječi ta su dva jezika, t. j. stariji i noviji, dvije odjelite cjeline, koje se mogu rastaviti. — U rječnik starijega jezika neka uđu sve pouzdane riječi, t. j. koje doista pripadaju našem jeziku i koje je narod jamačno nekad govorio, a ako ih nije govorio, već su ih pisci načinili, nijesu nakazne. Zato srpskoslovenske riječi (na pr. iz sv. Save, Domentijana i t. d.) nemaju mjesta u rječniku našega jezika, jer one nemu ne pripadaju, nego drugome slavenskom jeziku. Za rječnik neka se upotrebi hrvatska i srpska književnost sve do polovine XIX. vijeka, jer ako se današnji književni jezik i na hrvatskoj i na srpskoj strani počeo razvijati već prije svršetka prve polovine toga vijeka, ali većina pisaca na jednoj i na drugoj strani naslađala se do toga doba više na jezik starijih pisaca nego na noviji. U rječniku hrvatskoga jezika treba sva tri njegova narječja da su zastupana, dakle ne samo štokavsko i čakavsko, nego i kajkavsko; u kajkavskim knjigama i drugim spomenicima XVI—XIX. vijeka nalazi se mnoštvo znatnih i zanimljivih riječi, koje će biti ures velikom akademičkom rječniku kao makar koje štokavske ili čakavske.

Nije teško razabrati razlike između plana Daničićeva i moga, kako sam ga ovdje razložio. Što je Daničić držao, da se u jednom istom djelu može sjediniti i stariji i noviji jezik, u tom bi se on i danas varao, da živi i da sastavlja plan za veliki rječnik, a kamoli prije 40 godina, kad je narodnoga leksičkoga blaga bilo mnogo mañe saabrano, negoli ga mi danas imamo. Daničić nije ni slutio, kolika se golema množina toga blaga u narodu još nalazi; držao je, da pored onoga, što je štampano do njegova vremena, i što je akademija u rukopisu imala od nekoliko prinosnika, ne će Bog zna koliko više ni biti ga u narodu; a ono

malo, što ga još ima, lako će se moći poslije dodati. Zato je držao, da se stariji i noviji jezik ne samo mogu sjediniti u jednom rječniku, nego da to i treba učiniti. Osim pomenutoga razloga, što je Daničić uzeo u rječnik i noviji jezik, ima još jedan, i to psihologički razlog. Od kako se on u svojoj mladosti dao na filologiju, pa sve do svoje smrti on je narodne umotvorine, što ih je Vuk izdao na svijet, a osobito Vukov rječnik proučavaao gotovo bez prestanka s takvim oduševljenjem, uvjerenjem i ljubavi, da su mu ta Vukova djela bila kao neka svetišta. Zato kad je akademiji predlagao, da izda s vremenom veliki rječnik, on nije mogao sebi taj rječnik ni predstaviti bez riječi iz knjiga tako milih njegovu sreću. A kad je te knjige odlučio za budući rječnik upotrebiti, onda nije mogao odbaciti ni druge zbornike prostonarodne književnosti i morao se pobrinuti, da se iz živoga narodnog govora sabiraju riječi i šalju akademiji.

Isto su tako razlozi više psihologičke naravi nego stvarni sklonili Daničića, da u jednu ruku uzme u rječnik riječi srpskoslovenske (iz pisaca i iz isprava), a u drugu ruku da isključi kajkavsko narječje. Poznato je, da je Daničić g. 1863—1864 izdao u Biogradu na svijet svoj Рјечник из књижевних старина српских. Za taj je rječnik upotrebio on svu do toga vremena štampanu srpskoslovensku književnost; zato je taj rječnik pun i prepun srpskoslovenskih riječi, koje nikad nijesu bile narodne. Osim toga je on i prije i poslije toga rječnika na svijet izdao dosta srpskoslovenskih spomenika. Nije dakle čudo, što mu je i ta književnost tako prirasla uza srce, da je i nu odlučio upotrebiti za veliki akademički rječnik. Što se pak tiče kajkavskoga narječja, Daničić se njim nikad nije bavio, ono je njemu kao rođenom Bačvaninu uvijek

bilo nekako tuđe i neobično (i ako je 12 godina živio u Zagrebu), zato nije mogao shvatiti njegove važnosti za cjelokupni naš jezik te ga je lako mogao iz rječnika isključiti. A da rječnik hrvatskoga jezika (pa makar se i reklo: ili srpskoga) ne bude baš sasvim bez kajkavskih riječi, odlučio je Daničić unijeti u ņ riječi iz Bjelostjenčeva i iz Jambrešićeva rječnika, ali to je kud i kamo premalo.*)

Rekao sam, da bi i hrvatsku i srpsku književnost trebalo upotrebiti sve do polovine XIX. vijeka. Daničić je išao u načelu samo do početka XIX. vijeka, ali u praksi je nekoliko izuzetaka učinio unesavši u rječnik Mrkala, Bolića, Zelića, Milovanova, Davidovića, Petrovića-Negoša.

Čudo mi je, što Daničić nije opazio, kako su ispisivači Vukovih djela slabo ispisivali, i što nije dao ispisivati iz Vukova rječnika ono, gdje Vuk sam što govori. Budman je neka Vukova djela dao nanovo ispisati; ali tek od kad je na svijet izišao Ivekovićev rječnik, navode se u akademičkom rječniku potvrde iz Vukovih djela u onoj količini, kako zaslužuju, t. j. gdje treba, uzimaju se odande.

Kako bi dobro bilo, da je iz prve polovine XIX. vijeka upotrebljeno za rječnik više knjiga, to će pokazati ovo nekoliko riječi, koje se nalaze u slavon-
skih pisaca rečenoga vremena, a u rječniku ih nema ili nikako ili nijesu dovoljno potvrđene.

baća, t. j. brat. Hoćeš, baća, ići k ocu smiti (govori se starijem bratu)? G. Čevapović jos. 50.

*) Možda ne će biti bez interesa ova crtica. Negdje u septembru g. 1879. našem se u nekom poslu jednoć kod Daničića pa ga sa svom čednosti zapitam, zašto kajkavsko narječje nije uzeo u rječnik; on me pogleda, obori oči preda se i — ništa mi ne odgovori! Vidjevši, da mu je moje pitanje neprijatno, ne ponovih ga nikad više.

Dragi baća, Bog te naš pomogo (govori se mlađem bratu)! 99.

bota, t. j. udarac. Jer ćeš odnit priko leđa botu. *ibid.* 31.

emok, t. j. polubac, koji se čuje. Da te emokom ja celivam. *ibid.* 39.

dropiti, t. j. gñečiti (u rječniku se krivo kaže: kao da znači zakopati). Misli, da će vlast i dostojanstvo, ako s njima druge budeš dropio, tebe istoga privagnuti. K. Pavić, politika 168. (štampano je griješkom „doprio“, — ali na kraju knige popravla se u „dropio“).

domoselac, t. j. domorodac. Bijaše Lugdunske varoši domoselac. I. Marević, dila sv. mučenika 1, 89.

gromača, t. j. lomača. Taki ga na velikoj gromači sažeći zapovidi. *ibid.* 2, 169; ima i na str. 221.

iznebruka, t. j. iznebuha; vidi, što sam ja u rječniku naznačio kod riječi *nebruh*.

jakorašni, t. j. sadašni. U jakorašne vrime. K. Pavić pol. 135.

kudmen, t. j. kožuh, ćurak. Ti krvavi uzmi Joze kudmen. G. Čevapović 51.

Ne ću da ulazim u raspravu o pitañu, koliko je opravdano, što je Daničić iz XIX. vijeka unio u rječnik samo prostonarodni jezik, a kniževni izlučio; samo ću reći, da je i u tom izlučenju učinio nekoliko izuzetaka, t. j. dao je ispisivati za rječnik djela nekoliko pisaca iz druge polovine XIX. vijeka. Ti su pisci: Đorđević, Ľubiša, Milićević, Nenadović, Pančić, Pavlinović, Vodopić i pisac „Osvetnikā“. On, istina, kaže u „Ogledu“ (o kojem će se govoriti u XVII. glavi), da su upotrebljeni samo pisci „u kojima bi se moglo nadati da će se naći što, čim bi se popunilo poznavanje narodnoga jezika, i samo se tako što moglo iz njih upotrebiti“;

ali on u samom rječniku uzima iz tih pisaca podosta takvih riječi, koje jamačno nijesu narodne, na pr. *bespameština*, *bespravno*, *bezrod*, *bezufan*, *bezufanac*, *budućnost*. Osobito se čudim, što je iz djela J. Šlosera „Fauna kornjaša“ (1877—1879) uzeo mnogo riječi, koje je pisac sam načinio, a narodu nijesu poznate, na pr. *bjelopikhiast*, *cjeropanja*, *crnorožac*, *crvenošija*, *četveroprugav*. Tko i nije filolog, kad nađe te riječi u rječniku, mora se pitati: ako su ti neologizmi dobri, zašto nijesu i drugi dobri neologizmi iz mnogih drugih knjiga druge polovine XIX. vijeka ušli u rječnik? Nema druge, već vaļa reći: neologizme je trebalo ili sasvijem izlučiti iz rječnika ili ih unijeti u nj onako obilno kao i prostonarodne riječi; ne može se odobriti, što su u načelu izlučeni, a ipak su neki uzeti.

I u starom je jeziku bilo kao i u novijemu mnogo riječi, koje su u svoje vrijeme bile neologizmi, čisto književničke riječi prostome narodu nepoznate, pa one se lijepo nalaze u rječniku izmiješane s onijem riječma, koje je i prosti narod govorio. Zašto dakle da se u novijemu jeziku ne uzimaju književničke riječi pored narodnih? Ako je Daničić imao razloga, da ne unosi one prve u rječnik, onda nije trebalo ni ovih drugih unositi, jer i protiv njih se može navesti važan razlog i ja sam ga već naprijed naveo.

Uviđajući Budman, da u rječniku treba da budu i riječi iz novijega književnog jezika, počeo ih je u nj unositi, a unosim ih i ja. U toj je točki dakle plan Daničićev narušen, ali ga je i on sam pomalo narušavao, kako smo vidjeli.

Što je Daničić unio u rječnik i vlastita imena ljudska i geografička, tome se ne može čovjek protiviti, kad pomisli, da su te riječi često veoma važne ne samo za jezik, nego i za život narodni i za njegovu

prošlost. Ja znam dobro, da vlastitih imena nemaju veliki rječnici drugih naroda: Grimmov njemački, Littréov francuski i Tommaseov talijanski, ali to su rječnici velikih naroda, koji mogu imati osobite rječnike samo za vlastita imena ljudska i geografička, čega mi nemamo.

Nitko razborit ne će Daničiću prigovoriti, što je unio u rječnik i tuđe riječi. Mi ih imamo preko mjere mnogo (osobito talijanskih u staroj dalmatinskoj i dubrovačkoj literaturi i turskih u narodnim pjesmama) i vrlo su mnoge od njih uzete bez ikakve potrebe, te su žalostan dokaz duševne naše zavisnosti i slabe svijesti o dužnosti, da treba svoje, što je dobro, čuvati. Ali ima i takvih tuđih riječi, koje su važne i zanimljive za narodnu prošlost, a druge opet za gramatiku. Poradi takovih tuđih riječi i poradi onih, koje su u jeziku potrebne (jer se ne mogu zamijeniti dobrim narodnim riječima), treba potpunosti radi u veliki rječnik uzimati i onakove tuđice, koje niti su važne ni zanimljive ni potrebne; osim toga ne može leksikograf znati, ne će li kada koja i od tih riječi kojemu istraživaču zatrebati, da nome što god potvrdi ili dokaže.*)

Ni tome ne može biti prigovora, što je Daničić u rječnik unio i potvrde iz rječnikā kod svake riječi, koja se u njima ili u kojemu od njih nalazi. To je zato dobro, jer ima dosta riječi, koje se mogu potvrditi samo ovim ili onim rječnikom, u starom jeziku na pr. samo Mikašinim ili Dellabellinim, a u novijem [samo Vukovim.

*) To ja govorim samo u načelu te se ne bih protivio onome, tko bi rekao, da bi dobro bilo između tuđica izostavljati one, koje su najmañe važne i potrebne.

Veliki je nedostatak našega akademičkog rječnika, što nije za *ń* potrebna građa bila sva sabrana prije, nego se djelo počelo štampati te je i poslije toga vremena sabirana i unošena u *ń* nova građa. I sam Daničić, kad je već bio podaleko u slovu *B*, dao je ispisivati novu građu te je i upotrebljavati, koliko mu je trebalo. Meni je dao, da ispisujem glagolske knige: Korizmeňak, Mirakuli, Naručnik, Transit i druge neke, zatim zbirke narodnih riječi iz časopisa „Slovina“. A počevši od slova *D* pa sve do svršetka slova *M* sve je više unošeno riječi iz nove građe, koju je davao ispisivati Budman, a poslije néga i ja, osobito iz novijega jezika. Zato pokazuje naš rječnik priličan nerazmjer među ranijim i među poznijim slovima. O tom je već rečeno nekoliko riječi u „Objavi o daljem obrađivađu rječnika“ (vidi rječnik VI, str. 960). Ovdje ću ono, što je tamo rečeno, potvrditi jednim primjerom. U Ivekovićevu rječniku slovo *B* obuhvata 100 strana, a slovo *M* 71 stranu; u akademičkom rječniku slovo je *B* obrađeno na 623 strane; u razmjeru s Ivekovićevim rječnikom trebalo bi, da *M* u akademičkom obuhvata 442 strane, ali ono obuhvata 779 strana!*)

Nitko ne može poricati, da je to veliki nedostatak, s kojega u ranijim slovima nema mnogih i mnogih riječi, koje bi trebalo da se nalaze u rječniku. Isto takav nedostak s istoga razloga pokazuje i Grimmov rječnik, t. j. i u *ń*emu su poznija slova obilnije obrađena negoli ranija. Još mnogo grdniji nerazmjer u tom pogledu pokazuje veliki rječnik ruske akademije.

*) U ovom računu treba nešto odbiti na razliku u štampi, jer je slog u slovu *B* stisnut, a u slovu *M* je širi: ali ta razlika ne mijenja mnogo navedenog računa, jer se može uzeti za slovo *M*, kad bi onako stisnuto bilo štampano kao i *B*, da bi svakako obuzimalo oko 700 strana; veliki bi dakle nerazmjer među *B* i *M* ostao i tako.

koji je počeo na svijet izlaziti g. 1895. U običnim ruskim rječnicima slova A—Ä obuzimaju gotovo četiri puta više prostora negoli slova E—Ж—З; a u rječniku ruske akademije ona prva slova obrađena su na 1250 stupaca (zajedno s dodacima), a ova druga tri na 2966 stupaca! Tome nerazmjeru u rječniku ruske akademije nije uzrok samo u tome, što je za kasnija slova upotrebljeno više izvora negoli za ranija, već je i u tome, što je način obradbe promijenjen, te su potonja slova mnogo opširnije obrađena negoli prva. Vidi se dakle, da ni drugdje na svijetu savršenstva nema.

Na moj prijedlog odredila je akademija, da se od VII. dijela rječnika počevši ne upotrebljava nikakav novi izvor.

VII.

Mislim, da imam kazati, koliko treba, o novijem slovima, koja je Daničić uveo u rječnik. Ne ću da ponavljam ono, što se u „Ogledu“ str. VI. o potrebi novijeh slova za rječnik govori, a ni ono, što ja o toj potrebi govorim u svojoj gram. i stil. str. 14—15. Dosta je, da napomenem ovo: zaboravio je Daničić među svojim novim slovima navesti u „Ogledu“ slovo ř, koje upotreblava u rječniku na pr. u riječi *četřest* (vidi kod *četrdeset* na str. 7a). Što on veli, da su negova nova slova „i za pisanje i za štampu vrlo zgodna“, u to ne ću da diram, samo mislim, da za oko nijesu zgodna slova ř, ř, ř, jer hrvatska latinica već od prije ima četiri slova s dijakritičkim znakovima: č, ć, š, ž, koja (neka kaže, tko šta hoće) lijepa nijesu, osobito kad su majuskule Č i t. d., a s dodanim Daničićevim slovima taj se broj povećao. Poznato je, kakav je negda protivnik bio dijakritičkih znakova u latinici B. Kopitar, jamačno zato, što te kvačice kvare lijepu

onu harmoniju latinskih slova, koja ne poznaje ni kakvih kvačica ni na slovima ni pod njima.

Uzimajući Daničić iz staronordijske i anglosaske azbuke slovo *ð* (koje tamo znači engleski glas *th* u riječi *father*) previdio je, da bi u majuskuli dijakritički znak morao prepoloviti ne upravnu crtu (kako je u znaku Ð), nego onu drugu, zaoblenu. To dokazuje i lat. paleografija srednjega vijeka, iz koje se vidi, da je upravna crta slova *d* postala od zaobljene crte slova *D*.

Neprilika je sa slovom *g*, jer je *g* samo sobom već dugo protežući se pod liniju, a ovamo mu se još dodaje dijakritički znak nad linijom, koji ga prema drugijem slovima odviše produžuje. Vrijedno je dodati, da slovo *g* upotrebljava kajkavski pisac I. Pergošić (1574) u onom značenju, koje mu daje Daničić (vidi u mojoj „Istoriji hrv. pravopisa“ 29. 354). Mislim za cijelo, da to Daničiću nije bilo poznato.

Poradi svoje nerazmjerne dužine neprilično je i slovo *ł*. Mogao bi tko reći, da bi bolje bilo uzeti iz polske latinice slovo *l* (*Ł*), kako je iz *ne* uzeto *ñ*. Ali nevođa je u tome, što polsko *ł* znači glas posve različan od našega *l*, pa bi bilo čudno, kad bi se isto slovo u dva slavenska jezika posve različito izgovaralo.

Daničićevim novim slovima dodao je Budman još slovo *z* za glas, što ga Dubrovčani izgovaraju u riječma jezero, zora, spenža i u drugima nekim. Ja bih volio mjesto toga slova uzeti *ç*, koje se dosta često u starim našim knigama nalazi (doduše ne za onaj dubrovački glas, nego u nekima za *c*, a u drugima za *č*; vidi u „istor. hrv. pravop.“ str. 348. 349), a ima ga i francuska latinica. Dakle slovo *ç* ne bi onako novo bilo, kako je *z*.*)

*) Daničiću dubrovački taj glas nije bio poznat pa ga nije razlikovao od *c*. To se osobito vidi iz riječi *3 car*,

Gradeći svoja nova slova Daničić se ugledao u Vukovu ćirilicu, u kojoj za svaki glas služi osobito i samo jedno slovo, i koja je baš poradi toga najsavršenije pismo u svoj Evropi. On, istina, kaže u „Ogledu“: „Ni jednijem od ovijeh slova (t. j. *đ*, *lj*, *nj*, *g*) ne uvodi se ništa novo u latinski alfabet“, ali sva ih je književna publika shvatila kao nova slova, pa ih poradi toga nije primila do danas, a jamačno ih i ne će nikad primiti. Malko bolje sreće od drugih Daničićevih slova samo je *đ*, koje se danas upotrebljava u školama i u školskim knjigama, ali samo zato, jer ga je školska oblast obligatno uvela u škole. Dobro je rekao na početku XIX. vijeka poznati izdavač Nestorova letopisa A. L. Schlözer, da narodi nova slova primaju tako nerado kao i nove poreze! Osim tē, gotovo bih rekao, prirodne neprijatnosti novih slova još je jedan važan razlog, zašto su Daničićeva slova ograničena gotovo samo na jugoslavensku akademiju (i to samo na neke njene publikacije): štamparije vrlo nerado nabavljaju nova slova, jer je to skupčano s dosta znatnim troškom, pa ako im koji pisac i donese rukopis s Daničićevim slovima, one mu kažu: „Jamite ta slova, mi se ne možemo poradi vas metati u troškove; pišite, kako drugi pišu.“

Da je Daničić na ove dvije sada navedene okolnosti mislio, možda bi drukčije kako doskočio nedostacima hrvatske latinice, a da ne uvodi novih slova; on je htio stvoriti nešto savršeno i najbolje, ali je trebalo da misli, kako se često u životu obistiňuje nemacka poslovice: *das Beste ist des Guten Feind*. — Kad svi narodi, koji se latinicom služe, upotrebljavaju češće ili rjeđe po dva slova za jedan glas (na pr.

koje je dubrovačka riječ i upravo glasi *zar*, pa tako bi je trebalo i pisati te metnuti na kraj rječnika iza *z*.

franc. i tal. *gn* za *ñ*, pol. *cz* za *č* i t. d.), ja ne vidim pravoga razloga, zašto se ne bi neki glasovi mogli tako pisati i u hrvatskoj latinici. Da su sveze *dj*, *lj*, *nj*, *dž* neprilične za glasove *đ*, *l*, *ñ*, *ǰ*, to je svakome jasno, jer one moraju služiti i za ćirilovske sveze *дж*, *лј*, *нј*, *џ*; ali ja pitam: zar se ne bi tome nedostatku doskočilo vezama *dy*, *ly*, *ny*, *dx* za glasove *h*, *h̑*, *h̑*, *u*? Da pišemo na pr. *rodyen*, *lyubim*, *kony*, *srdzba*, nitko ne bi mogao reći, da se takvijem pisañem uvodi što novo u latinicu, jer ona vrlo dobro poznaje slova *y*, *x*; — a ni štamparije se ne bi mogle izgovarati troškom, jer svaka štamparija, koja hoće da štampa što latinicom, mora imati slova *y*, *x*.

Mjesto slova *ř* moglo bi se pisati *rr*, na pr. *grroce*, *surržica*, pa opet bismo se uklonili novome slovu. Slovo *ç* ne bi mnogo smetalo, jer ono ako i ima dijakritički znak, nije, kako sam već rekao, novo, a osim toga je veoma rijetko, pa ga osim filologa nikad nikome ne treba.

Samo se sobom razumije, da ja ovih svojih misli nijesam razvio zato, što bih htio predlagati promjenu Daničićevih slova; kakova su, takova su, sad je prekasno, a bilo bi i bez smisla mijenjati ih.

VIII.

Najveći je nedostatak našega akademičkog rječnika, što je za naše prilike i potrebe preko mjere velik. Kad se Daničić spremao, da ga počne obrađivati, mislio je, da će najbolje biti, ako se ugleda u Grimmov rječnik, ali je u tome ugledađu pregonio mjeru. On je vidio, da obrađivači toga rječnika sve potvrđuju primjerima iz upotrebljenih izvora, ali je previdio njihovu umjerenost u broju primjera, te je često navodio primjera mnogo više, nego treba. Tako on za riječ *ali* pod 3. a ima 91 primjer (od kojih je

preko polovine iz narodnih pjesama), za *baš* pod b, a 54, za *baština* pod 2 ima ih 65, za *čast* pod 1, a, aa 62 i t. d. U Grimmovu rječniku tolikoga obila primjera ni iz daleka nigdje nema (t. j. nema ih na okupu u pojedinim odijelcima riječi, ali sama koja riječ u svijem odijelcima zajedno može dakako imati po koju stotinu potvrda).

U toj rasipnosti (da tako rečem) s primjerima Budman ne samo nije za Daničićem zaostajao, nego ga je dosta često i nadmašio. Daničić mislim da nigdje nema (u istom odijelku) preko 100 primjera, a Budman ima za riječ *hud* pod e, a, aa 122 primjera, za *jezik* pod d ima ih 120, za *ľubav* pod 2, a, a 122, za *mariti* pod 1, a, a 108.

I to je znak velike rasipnosti, kad se u istom odijelku iz istoga pisca navodi oko desetak primjera, kako je na pr. u Daničića kod riječi *bo* pod a 10 primjera iz Lastrića ili u Budmana kod *ipak* 14 primjera iz istoga Lastrića.

Kako je to prekomjerno gomilaње primjera najglavniji uzrok, što je naš akademički rječnik tako opširan i golem, zato sam ja već u prvo vrijeme negovo, t. j. dok ga je još obrađivao Daničić, držao, da bi se broj primjera morao znatno umanjiti. A kad sam se poslije Budmana sam primio obrađivaња, odmah sam počeo u tom smislu skraćivati rječnik uzimajući u istom odijelku najviše oko 20—25 primjera; samo gdje su primjeri raznovrsni, a ipak idu u isti odjelak, uzeo sam ih i malko više, kako je na pr. kod riječi *mio* pod 1, a, b, aa, gdje se pokazuje, kakvi sve rođaci mogu kome biti mili (otac, majka, brat, sestra, nevjesta i t. d.). I akademija je uvidjela potrebu, da se rječnik skraćuje, te je na svršetku VI. dijela str. 959—960 dala štampati „Objavu o daљem obrađivaњу

rječnika“. u kojoj se kaže, da će se počevši od VII. dijela naznakama *i t. d.* ili *i t. d.*, *i t. d.* naznačivati, da bi se primjera moglo navesti još mnogo ili vrlo mnogo. U smislu te „objave“ izrađen je VII. dio rječnika; a kad sam se približavao kraju toga dijela, vidio sam, da će dobro biti, ako (sve jednako u smislu „objave“) uzradim ovako: u kojem su odijelku svi primjeri istovrsni, tamo će biti dosta, da ih navedem 10—15, i to tako, da budu zastupani svi vijkovi i svi krajevi, iz kojih ima za onaj odjelak potvrda; gdje iza posljednjeg primjera bude naznaka *i t. d.* ili *i t. d.*, *i t. d.*, ili gdje ne bude nikakve naznake, to će značiti ono isto, što je rečeno u „objavi“. Primjera više od 15 navodit će se samo ondje, gdje to treba poradi različnih likova one riječi, koja se primjerima potvrđuje (kako je na pr. kod riječi *negda* pod a, a poradi likova *negda*, *negda*, *njegda*, *nigdar*, — kod *nego* pod 6, a poradi likova *nego*, *neg*, *ner*), ili gdje su primjerima značenja raznovrsna, a opet se ne mogu odijeliti jedno od drugoga (kako je na pr. kod riječi *nemilost* pod c, — kod 1 *nemir* pod b, a i pod e, a, aa), ili poradi kakvih razlika u sintaksi (kako je kod riječi *nemoj* pod 1, a, a, bb, aaa, gdje je u jednim primjerima subjekt infinitiv, a u drugima druga kakva riječ).

Obujam rječnika povećava i to, ako se riječi odviše cijepaju u odijelke, gdje je razlika među pojedinim odijelcima veoma sitna. U tom je dosta griješio Daničić, kako se može vidjeti na pr. kod riječi *a*, *ako*, *biti* (esse); a dosta je dlaku cijepao na četvero i Budman kod riječi *da*. Toga se ja čuvam, koliko bolje znam.

Rječnik se bez potrebe rasteže i od toga, ako obrađivač u svojim tumačenjima (opisima, definicijama)

ne zna biti kratak te govori više nego treba. To je pripadalo među pogrješke Daničićeva stila uopće, čemu se može naći dosta potvrda u njegovoj „sintaksi“ i u „oblicima“. Daničić se bojao onoga, što Horacije veli: *brevis esse laboro, obscurus fio*, te je trošio više riječi, nego treba, samo da ga svatko dobro razumije, ali je u tome svome nastojanju često postizao protivno onome, za čim je išao, t. j. često je bio dosta nerazumljiv. Zato čitatelj njegovih učenih djela mora često po dvaput, po tripot pročitati koju njegovu dugu rečenicu, ako hoće da joj pravi smisao uhvati. Klasičan je primjer za to razvučena (u 22 retka!) rečenica u pristupu njegove „Istorije oblika“ str. 1: „Nije za svaki oblik dosta . . .“ Ja držim za cijelo, da nikoga nema, koji bi tu rečenicu od jednom mogao razumjeti. Daničić je u neku ruku zagonetka: u njegovim neučenim člancima (na pr. u izvješćima, što ih je kao tajnik naše akademije čitao u svečanim sjednicama i štampao u „Radu“), u književnim obznanama (štampanim u „Radu“), u njegovim prijevodima (na pr. u „Pripovjetkama iz staroga i novog zavjeta“, u „Pismima o službi Božjoj“) stil je tako lijep, lak i razumljiv, da je milota. A u učenim radnima često piše Daničić tako tvrdo, oporo i razvučeno, kao da nije isti pisac. Taj gori svoj stil unio je on na žalost i u akademički rječnik.*) Neki su leksikografi dokazali, da se i takav veliki rječnik može pisati kratko, jasno i točno; ovamo osobito ide Littré sa svojim francuskim i M. Heyne sa svojim nemačkim rječnikom. Gdje god čovjek otvori ta dva rječnika, svuda vidi, kako su njihovi pisci umjeli elegantno pisati. Ja znam dobro, da

*) Ne škodi napomenuti, da ja ovdje govorim samo o stilu Daničićevu, a ne o njegovu jeziku, koji je u svim njegovim djelima pravilan i uzoran.

je elegancija stila (t. j. kratkoća, jasnoća i točnost) osobiti dar, koji nije dan svakome spisatelju, ali s nešto dobre voľe i pomne može joj se svaki bar približiti.

Da bi čitatelji vidjeli razliku između neelegantnog i elegantnog stila, navest ću sada četiri primjera. Daničić kod *ako* na str. 45a ovako tumači porabu te riječi, kad se kaže na pr. „*ako* istinu govorim, zašto mi ne vjerujete?“: *što se u privezanoj rečenici kaže ono doista jest ili nije u vrijeme u koje se stavlja, ali se ne kaže ni da jest ni da nije (kad se kaže: „ako ima“, ne kaže se ni da ima ni da nema, a doista ima ili nema, a u Littréa se o toj istoj porabi francuske riječce si (na pr. il viendra, s'il fait beau) veli samo ovo: si, conj. en cas que, pourvu que, supposé que.*

Mnogo je grdnija ova razlika između jednoga i drugog leksikografa: porabu riječi *ako*, kad se kaže na pr. „*ako* je kratak dan, duga je godina“ Daničić na str. 49b tumači ovako: *u pogodbi također, ali pogodba nije potpuna: u privezanoj se rečenici izriče što god kao pod 1, ali se u glavnoj ne izriče što bi do toga stajalo da bude, a tijekom se na ono što je u privezanoj pristaje kao da jest, bilo doista ili ne bilo, pa se u glavnoj izriče da ima i drugo što također jest, a to je tako da se s onijem poredi, jednači, zamjenjuje ga, ili mu se suproti tako da biva a ono mu ne smeta, biva i u natoč nemu. Kako je to daleko od Littréova tumačenja iste porabe francuske riječce si (na pr. s'il est pauvre, faut-il le mépriser?): si s'emploie pour exprimer non une supposition, mais une chose certaine.*

Da vidimo još, kako naša dva leksikografa tumače značenje adj. *častan, honorable*. Daničić piše na str. 907b: (*častan*) *znači: što pripada časti, a što joj pripada ono ona i obuzima, ono je u časti, drži se u časti; što pripada časti ono je i na čast, a što je na čast*

onijem se i pokazuje čast; što čast obuzima ono može i ispunjati sobom, a što sobom ispuha onomu i sama može pripadati. sve to i što se još može misliti da je u značenju različno stoji najviše do toga koja je dobra osobina za koju se što naziva časno (isporedi čast); a osobine se najviše i najprije razlikuju po onome u čega su, o čemu se može kazati da je časno. časno se naziva čelade, stvar tjelesna, stvar umna. A kako je u Littréa? Evo kako: honorable, adj. 1. qui attire de l'honneur et du respect en parlant des choses. 2. digne d'estime qui mérite d'être honoré en parlant des personnes. Mislim, da nitko ne će biti ni časak u sumnji o tome, tko je bolje i lepše protumačio značenje adj. častan.

A sad evo jedan primjer, kako istu riječ tumači Daničić, a kako Heyne. Kad *briga* na str. 643a pod a piše Daničić: *tegoba ili tjeskoba u duši ili nemir duševni od misli da može zlo biti, da se može zlo dogoditi ili da se dogodilo a još se ne zna, s kojom se mišlju sastavlja i žela da bi dobro bilo; — a na str. 644a pod b piše: u stanju duševnom kakvo je pod a promišljanje, nastojanje i trudba da se ne dogodi zlo, da se što sačuva u dobru, da mu je dobro, i u opće da se što učini, da što bude. često može i ne biti rečenoga duševnoga stanja, nego značenje ostaje na samom rečenom promišljanju i nastojanju i trudbi, kao staraње.* Heyne riječ *Sorge* tumači ovako (u manjem izdanju svoga rječnika): 1. Druck des Innern, Kummer, eingeengt zu dem Begriff der Befürchtung für ein Geschehenes oder Kommendes; 2. übergegangen in die Bedeutung der Bemühung für, des Bekümmerns um einen oder etwas.

Ovakih primjera mogao bih još dosta navesti, ali mislim, da i ovi navedeni dokazuju, kako je Daničićev stil prema Littréovu i Heyneovu razvučen i voden.

Previše riječi, a premalo jasnoće vidimo u Daničićevu tumačenju značenja prijedloga *cijeca* (str. 781b): *uzrok koji se ovijem prijedlogom i genetivom kaže toliko je samo uzrok što se uzima na um ili što se nalazi a po tom i samo što jest ono što znači riječ koja stoji u gen., te prema tome kako treba ili kako može ili kako se misli da treba ili da može biva ono čemu se uzrok kaže.* Ja sam ovo tumačenje mnogo puta pročitao, i nikad ga nijesam razumio, a ne razumijem ga ni danas; dao sam ga pročitati nekim znancima i prijateljima, i nijedan mu nije mogao smisla uhvatiti. Eto kamo vodi težnja, da se štogod sa svijeh strana protumači, gdje je dosta da se istakne samo što je bitno. Ne mogu reći, da se nalazi još koji primjer ovakoga tumačenja Daničićeva, ali ne bi smjelo biti ni jednoga.

U mojim tumačenjima mislim da nema Daničićeve mnogorječnosti; meni ona nije po volji bila ni prije nego sam počeo obrađivati rječnik. Kolike sam sreće u svome nastojanju za kratkoćom, to neka drugi prosuđuju.

Budman uopće nije u tumačenjima onako pun riječi kao Daničić, ali katkad bi i on mogao biti kraći. Tako na pr. riječ *izgled* (kad se kaže za koje čelade da je drugima izgled) tumači on na str. 173. ovako: b. *čelade koje je u svome življenju ili u nekom osobitom djelu ili postupanju tako (dobro) da su drugi dužni raditi onako izgledajući se u ono;* — a pod c ovako: *kao kod b, ali sasma u suprotnom smislu, čelade čije zlo življenje ili osobito koje zlo djelo ili postupanje takovo je da se u ono treba izgledati namjeravajući posve drukčije raditi; kod toga se može i imati obzira na zli udes što je dopao ono čelade, te se od onoga čuvati.* Jamačno bi kraće i bolje bilo, da je pod b rečeno: *čelade kao izgled u dobru smislu*, a pod c: *čelade kao izgled u zlu smislu.*

Katkad Budman širi rječnik tijekom, što riječi tumači onako, kako se tumače u kakvom realnom rječniku, i ta su mu tumačenja ponajviše opširna. Tako na pr. kod riječi *Hrvat* govori mnogo o dolasku Hrvata sa sjevera na jug, o bileškama Konstantina Porfirogenita, koje se tiču Hrvata i Srba, o etnografskim imenima uopće; — kod riječi *2 jer* o glasovima ѣ i ѡ u našem jeziku; — kod riječi *jezik* (na str. 644 pod d) o razlikama između jezika i narječja; — kod *kariklija* obilno opisuje tu narodnu kapu; — kod *lukjerner* govori mnogo o tom dubrovačkom svijetlaku. Budman je valada mislio: kad je Vuk mogao u svoj rječnik metnuti toliko realnih tumačenja, zašto ne bih i ja to činio u akademičkom rječniku? Ali je morao uzeti na um, da je Vukov rječnik prema akademičkome mala knjiga, koja može podnijeti i realna tumačenja, a akademički je rječnik golemo djelo, u kojemu je dobro čuvati se svake zališnosti.

U Grimmovu se rječniku na početku svakoga slova nalaze vrlo obilne gramatičke bileške o dotičnom glasu. Daničić držeći, da to ne ide u rječnik (kako i ne ide), nije to prihvatio, a Budman se u to ugledao te je na početku svakoga slova počevši od *Đ* takove bileške unio u rječnik (samo ih nema kod slova *G*, ne znam, zašto). Poslije Budmana ja sam to opet odbacio, da bi se i tijekom rječnik što god skratio. Dodajem, da se gramatičke bileške na početku svakoga slova nalaze također u rječniku Tommaseovu i u rječniku ruske akademije, ali u oba znatno kraće nego u Grimmovu; Littré ih nikako nema; možemo dakle i mi bez njih biti.

IX.

Iz dojakošnjega se razlaganja dovoljno, mislim, razabira moje nastojanje, da rječnik skraćujem, gdje god

mogu i koliko mogu. Ovdje imam samo još dodati, da počevši od riječi *ne* izlučujem iz rječnika primjere za srpskoslovenske riječi. Razlog se tome vidi iz onoga, što sam u VI. glavi rekao o srpskoslovenskom jeziku. Mislim, da je za naš rječnik posve dovoljno, ako se za takve riječi samo reče, da se nalaze u Daničićevu rječniku, u kojem ih svatko može naći s potvrdama, tko za njih mari. Gdje koje izostavljam sasvijem, t. j. ne uzimam ih ni iz Daničićeva rječnika, a to su kojekakve nakazne kovanice srpskoslovenskih pisaca.

Mogao bi se tko naći te reći: Eto kako taj razložito govori o skraćivanju rječnika, a sam je neke riječi vrlo rastegao; takove su *na* (prijedlog), *način*, *naći*, *nego*. Na to ja odgovaram: 1. da u tijem člancima nema ništa zališno, — 2. da bi svaka od pomenutih riječi izišla iz pera Daničićeva ili iz Budmanova bar još jedan put duža. Najduže su u mene riječi *na* i *nego*, jedna i druga obuhvata 11 strana (ne potpunih), a šta je to prema 27 strana riječce *a* i prema 29 strana riječi *biti* (esse) u Daničića i prema 51 strani riječce *da* u Budmana? Osim toga treba za prvu riječ uzeti na um, da je *na* od svih naših prijedloga najobilniji i najraznovrsniji porabom, a za drugu, da sam ja kod *nego* obradio ne samo taj lik, već i likove *neg*, *nere*, *ner*, *neže*.

Riječi, kao što su ove sada navedene, za koje se hoće po nekoliko strana, samo su jedan izvor prevelike opširnosti našega rječnika. Drugi, još obilniji izvor te opširnosti, jesu one mnoge i premnoge riječi, koje obuhvataju po dvadesetak ili desetak redaka ili još manje. Svaka od njih zauzima sama sobom malo prostora, ali kako ih ima grdna množina (u svakom tomu ili dijelu ima ih po koja tisuća), treba im i

vrlo mnogo prostora. Kod takovih riječi malo se šta može skraćivati; po koji primjer može se, istina, odbaciti, ali često obrađivač baš kod takovih riječi žali, što nema još kojega primjera, da bolje potvrdi ovo ili ono značenje!

Materijalnim i prosvjetnim prilikama naroda našega i njegovim potrebama najbolje bi odgovarao rječnik, koji bi primjere donosio sasma rijetko, i to što kraće i samo u osobitoj potrebi; mjesto primjērā uza svaku riječ ili uza svako dobro postavljeno značenje i dobro naznačenu porabu (konstrukciju, rekciju) riječi dosta bi bilo dodati na pr. *Gund.* ili *Vetr.* i t. d., i to bi značilo, da se ovo ili ono, što rječnik donosi, nalazi u Gundulića ili u Vetranića i t. d. Takav bi rječnik bio mnogo kraći od sadašnjega, i kad još u njemu ne bi bilo nikakve zališnosti u tumačenjima i u postavljanu odjeljaka, ja mislim da ne bi obuhvatao više od tri toma i bio bi gotov već prije 25 godina, pa baš da je u nj unesen i kajkavski govor i drugo, o čemu sam govorio u VI. glavi. Hrvati bi se dakle već odavno mogli ponositi pred učenom Evropom, da imaju svoj „thesaurus“, koji ako i ne bi bio onoliki, koliki je na pr. Grimmov ili Littréov, ali zato su Hrvati i mnogo mañi narod, negoli su Nijemci ili Francuzi! Takav „thesaurus“ bio bi vrlo nalik na krasni slovenski rječnik M. Pleteršnika; glavne bi razlike bile u tome, što Pleteršnik prevodi riječi i njihova značenja na nemački jezik, što nije uzeo u rječnik vlastita imena i što ne poredi slovenske riječi s riječima drugih slavenskih i indoevropskih jezika.

Ne treba mi široko dokazivati, da ja nijesam mogao ovim sada razloženim načinom rječnik skraćivati, jer bi se tako sasvijem promijenila osnova, po kojoj je rječnik prije mene rađen, i odviše bi udarao

u oči grdni nerazmjer između prvih šest tomova i između potoćih.

Ja za sad znam samo još jedan način, kako se naš rječnik može skraćivati, a da se ne dira u samu osnovu njegovu. Taj način stoji u tome, da se izostavljaju sumnjive, rđave i nakazne riječi, kakvih ima mnogo osobito u Kavačina, u Zanottija (en.) i u Stulićevu rječniku. Iz prve dvije knjige uzimali su ih sve Daničić i Budman, a iz treće ponajviše. Ja ih iz Stulića od početka svoga rada odbacujem, gdje god mi se to čini potrebno, a iz druge dvije odbacujem tek od skora sve, što ne vađa ili čemu se ne može smisao razabrati (a da jednoga i drugoga mnogo ima u te dvije knjige, to je rečeno već u gl. V); tako isto od skora odbacujem i kojekakav jezični ološ iz „Osvetnikā“, u kojima ga dosta ima. — Još mislim, da u naš rječnik ne idu onakova geogr. imena, koja za filologa nemaju nikakve vrijednosti, na pr. *Jankov potok*, *Mali gaj*, *Markova livada*, *Petrovo selo* i dr. Ako i takva imena mogu možda katkad dobro doći geografu, ali ovo nije geografički rječnik!

Kad sam spomenuo geogr. imena, reći ću o njima još nešto. Mislim, da za ovaki rječnik nije potrebno onoliko se truditi oko starih geogr. imena, koliko se trudio Daničić u svome „Rječniku iz knjiž. starina“, da bi za svako što točnije odredio, gdje je upravo ležalo ovo ili ono mjesto. Za ovaki je rječnik dosta, da se kaže na pr. (kako ja činim): *u staroj srpskoj državi*, pa da se citiraju važniji izvori, u kojima se spominje koje staro geogr. ime. Filologu je to sasvim dosta, a istorici će i geografi biti leksikografu i na tome zahvalni pa će se sami truditi, da po citiranim izvorima nađu, gdje je upravo ležao ovaj ili onaj grad, ovo ili ono selo i t. d. Šteta je za onoliki trud, što ga

je imao Daničić kod imena *Baňa* pod 3, *f—k*. Malo mañe dakle obzira na geografe i na istorike, pak će se i tijekom naćinom Ńtogođ prostora u rjećniku uŃteđjeti !

Zanimat će ćitateľe ovoga ćlanka, ako im rećem, kakvim je plodom urodilo moje nastojanje oko skraćivanja rjećnika. Brojevi će to najľepŃe pokazati. Rijeći *maslo*—*naŃut* obradio sam ja na 1214 strana, a u Ivekovićevu rjećniku te iste rijeći obuhvataju 124 strane. Ako u tome rjećniku pogľedamo rijeći *knjiga*—*maslo*, opet vidimo, da obuhvataju 124 strane ; a iza toga ako pogľedamo, koliko je prostora za rijeći *knjiga*—*maslo* trebalo Budmanu, naći ćemo, da su mu trebale 1342 strane. Dakle istome broju strana u Ivekovića (t. j. broju 124) odgovara u mene broj 1214, a u Budmana 1342 ; to ćini razliku od 128 strana ili od 8 tabaka. Ja sam dakle skraćujući rjećnik uŃtedio od rijeći *maslo* do *naŃut* 8 tabaka prostora. K tome joŃ treba uzeti na um, da ja od poćetka svoga obraćivanja upotrebljavam za rjećnik prilićan broj izvora, koji prije mene nijesu upotrebljavani. Po mojem raćunu (uzevŃi za osnovu raćuna Ivekovićeve rjećnik) uŃtedjet će se do svrŃetka rjećnika preko 60 tabaka, moŃda oko 100, bude li se rjećnik i u napredak skraćivao, kako sam ja poćeo. To nije Bog zna koliko mnogo, ali svakako je boľe i to nego niŃta.*)

*) UzevŃi za osnovu raćuna Ivekovićeve rjećnik moŃe se pribliŃno izraćunati, koliko će joŃ tomova obuzimati akademiećki rjećnik, ako se bude onako skraćivao, kako ga ja sada skraćujem : bit će ih osim dojakoŃŃih sedam joŃ 9 ili 10 ; — ako bude rjećnik ovako izlazio, kao Ńto je do sad osjekom bilo (t. j. u pet godina jedan tom), proći će do svrŃetka rjećnika 45—50 godina. Ne ću da razvijam misli, koje ćovjeku dolaze, kad se malo zamisli u te straŃne brojeve.

X.

Među najteže duševne poslove, što ih ima obrađivač velikoga rječnika, ide razmještanje primjera u odjeljke prema različnim značenjima riječi. Dosta ima riječi, kod kojih to razmještanje ne zadaje muke; to su osobito riječi, za koje nema mnogo primjera, a i značenja je malo. Množina primjera i značenja stoji ponajviše u svezi, t. j. što je više primjera, s tim je obično i više značenja. Posao s takvim riječima ne bi bio težak, kad bi svaki primjer sigurno išao samo u jedan odjeljak; muka je u tome, što mnogo ima primjera, koji mogu ići u dva ili u tri, katkad i u više odjeljaka. Tada ne ostaje obrađivaču drugo nego domišljati se od svake ruke, kamo će koji primjer staviti, i pošto je napokon sve primjere nekako razmjestio, malo je kad sasvim sa svojim poslom zadovoljan, jer sve mu neki nutarni glas šapće: nijesi pravo razmjestio, eno onaj primjer, što si ga metnuo pod *a*, mogao bi se s istijem pravom metnuti pod *b* i t. d. U svakom velikom rječniku, bio jezik koji mu drago, može se naći tome sva sila potvrda. Tome se ne će čuditi onaj, tko zna, da ako za ikoje područje u životu i razvitku jezika vrijedi ona rečenica grčkoga filozofa *πάντα ῥεῖ*, a ono vrijedi u punoj mjeri za semasiologiju, jer se u tome području sve uzajmice prepleće i mijesha, jedno u drugo utječe.

Jamačno je Daničić često osjećao, da nije svaki primjer metnuo u pravi odjeljak, premda on to slabo kad priznaje (kao na pr. kod *baština* pod 1 i pod 3). To je osjećanje često imao Budman, pa on dosta puta priznaje, da ne može sve primjere sigurno razmjestiti, na pr. kod riječi *kazati* pod *f*, kod *ludost* pod 1, a, kod *lukav* pod 1, a, kod *lubezan* pod 1, c. Takoga se priznaća nalazi i u momu radu; na pr. kod riječi

milostiv pod e, kod *misлити* pod c, kod 2 *mito* pod b, kod *mrzak* pod 1, b, c. Često se u mene može naći rečenica: *možda ovamo* (t. j. u ovaj odjelak) *idu primjeri* . . . ili: *ovamo bi mogli ići primjeri*. Kad su značenja tako blizu jedno drugom, da ih je vrlo teško razstavljati, ja se onda pomažem ovako: uzmem po nekoliko sinonima i dodam im riječi: *kako u kojem primjeru*; to se može vidjeti kod *nagao* pod g (gdje kažem: *želan, lakom, pohlepan, kako u kojem primjeru*), kod *napredak* pod c, kod *nauk*—*nauka* pod b, kod *navaliti* pod e i t. d. — Gdje mislim, da ne mogu sigurno postaviti nikakvoga značenja, tamo dotične primjere stavlam u osobiti odjelak: *ne razabira se pravo značenje u primjerima* To činim zato, jer ne bi valjalo takve primjere na silu pomiješati među druge, kojima je značenje sigurno ili bar vjerojatno; a isto tako ne bi valjalo izostaviti takve primjere iz rječnika, jer ako im ja ne mogu postaviti značenja, možda će drugi tko moći.

Od velike su koristi obrađivaču stari hrvatski rječnici, jer da njih nema, mnogim se riječma ne bi znalo pravo značenje. Ali dosta često daju oni obrađivaču više muke nego pomoći, jer mnoge latinske ili talijanske riječi, kojima oni hrvatske tumače, imaju po nekoliko različnih značenja, te se ne može svagda znati, koje je značenje leksikograf upravo mislio. Tada obrađivaču ne ostaje drugo nego dovijati se od svake ruke, kako će značenje odrediti. — Dosta muke zadaje kašto i Daničić sa svojim „rječnikom iz knjiž. starina“, jer se ne može uvijek znati, koje je značenje ove ili one mnogoznačne lat. riječi imao Daničić na umu tumačeći nome koju našu riječ; osim toga on značenja koje naše riječi očividno različna tumači katkad jednom jedinom lat. riječju, koja nema svih

onih značenja, što ih ima naša riječ. Tako on na pr. glagolu *narediti* postavlja samo značenje lat. *ordinare*, a u primjerima, što ih donosi, dobro se razlikuju četiri odjelita značenja (odrediti, načiniti, nakititi, odlučiti), od kojih se samo prvo nalazi u lat. onom glagolu. Događa se katkad i to, da Daničić kojoj riječi postavlja krivo značenje, koje treba ispraviti. Sve sam ja ovo zato napisao, da bi se vidjelo, koliko muke i truda ima obrađivač i ondje, gdje bi se mislilo da ne treba ništa drugo do vjerno prenijeti ovo ili ono iz starijega rječnika u današnji.

Premda je s razmjestašćem primjera u odijelke često velika muka, ali opet mislim, da će se u našem akademickom rječniku naći vrlo malo slučajeva, da bi primjer sa sigurnim značenjem bio postavljen u krivi odjelak; ako se koji takav slučaj nađe, to se dogodilo po slabosti ljudskoj. U našem rječniku ne će dakle biti pogriješaka, kakvih dosta ima u Ivekovićevu, t. j. da se primjeri značenja očevидno različna među u isti odjelak. Tako na pr. Iveković s. v. *grub* ima u istom odijelku primjere: gruba recenzija . . . , grubo neznanje . . . , gruba hartija:*) — s. v. *potreba* izmiješani su u Ivekovića primjeri sa značenjem lat. *usus* i lat. *necessitas*. Toga se može naći u istom rječniku još s. v. *kraj*, *krivica*, *muka*, *naći*, *sila*, *tjerati* i t. d.

XI.

U „Ogledu“ veli Daničić: „Svakoј riječi treba kazati i korijen onako kako se može.“ Toga se on i držao u rječniku, ali načinom, kojega već onda nitko nije mogao odobriti, a kamoli danas. Tumačeći postane

*) U akad. rječniku nema (za čudo!) nikakve potvrde za značenje adj. *grub*, kad se na pr. reče: gruba hartija, grubo platno.

rijечи držao se svoje knige „Korijeni“ (1877), koja je tako puna i prepuna samovoljstva i fantazije, da pored sve ozbiljnosti, s kojom ju je pisac pisao, pripada među najneozbiljnije etimologičke radnje u cijeloj Evropi, što ih je ikad napisano. Jedina je korist od nje, što čovjek u njoj nalazi na okupu riječi etimologijom srodne. Valjavac je (jamačno samo iz poštovanja prema svome pokojnom prijatelju) zadržao Daničićeve korijene, ali im nije pravo vjerovao, zato je postavljajući ih dodavao „po Daničiću“. Budman je odbacio odmah Daničićeve korijene i tumačeći postanje riječma držao se ozbiljnih i u nauci priznatih djela. Budman je svuda, gdje se može, navodio etimologijom srodne riječi iz drugih indoevropskih jezika, osobito iz slavenskih, čega nijesu činili Daničić i Valjavac. U toj se točki ja slažem s Budmanom; odstupam od njega samo u tome, što srodne slavenske riječi navodim kod temeljnih riječi, a kod izvedenih ne navodim (bez osobite potrebe); tako na pr. kod riječi *mudar* navodim iz slav. jezika srodne pridjeve, a kod *mudrac*, *mudrost*, *mudrovati* ne spominjem slavenskih riječi. Budman je i kod izvedenih riječi dodavao srodne slavenske. Upotrebljavam ovu priliku te iznosim jedan nedostatak u Budmanovu zaključivanju. Kad je on vidio, da se koja naša riječ nalazi u drugim slavenskim jezicima, zaključivao je, da se ista riječ nalazila već i u praslavenskom jeziku. Ponajviše tako može biti, ali ne mora; sigurno je na pr., da se u praslavenskom jeziku nalazio pridjev, koji je odgovarao hrvatskome *jasan*, ruskome *ясный*, češ. *jasný*, polj. *jasny* i staroslov. *jasъnъ*; ali nije sigurno reći s Budmanom, da je praslavenski jezik imao i izvedene riječi *jasnost*, *iasnota* zato, što se i one nalaze u drugim slav. jezicima. Te su riječi mogli pojedini slav. jezici razviti

svaki na svome zemljištu, pošto su se već oдавно ocijepili od praslav. jezika, t. j. riječi, koje bi odgovarale hrvatskima *jasnost*, *jasnota*, moglo je i ne biti u praslav. jeziku. Kako je Budman u pomenutom zaključivanju bio brz, dokazuje osobito riječ *katolik*, koju imaju svi slavenski jezici (ako i nije slavenska), pa zato kaže Budman u rječniku i za nju da može biti praslavenska, a to nikako nije, jer u vrijeme, kad su riječ *katolik* iz grčkoga i latinskog jezika počeli Slaveni primati, već jamačno nije bilo praslavenskog jezika. Kome bi bilo do šale, mogao bi reći, da bi po takome zaključivanju i riječ *telefon* mogla biti praslavenska, jer se nalazi u svim slavenskim jezicima!

Kao što je Daničić bio neoprezan u postavljanju korijenâ za domaće riječi, tako je neoprezno tumačio i tuđe riječi. On je krivo mislio, da se u ovakom rječniku mora sve ili gotovo sve protumačiti, nije znao za lijepu misao, koju je izrekao Kvintilijan (instit. orat. I. 8): *ex quo mihi inter virtutes grammatici habebitur aliqua nescire*, t. j. bolje je, da filolozi šute o onom, što ne znaju protumačiti, nego da krivo tumače. Kad je Daničiću došla koja tuđa riječ nepoznata postaća, onda je on uzeo u ruke rječnike jezika, iz kojih su prodirale riječi u naš, pa je po njima dotle premetao, dok nije našao koju riječ, koja bi mogla biti izvor onoj našoj tuđinki. Ali u tom je poslu bio ponajviše nesretne ruke, i to zato, jer je on bio zadovoljan, ako se ova ili ona naša tuđinka samo izdaleka podudara s nađenom izvornom riječju u glasovima i u značenju. Zato je najveći dio tuđinaka u rječniku, koliko ga je on obradio, posve krivo, više puta baš smiješno, protumačen; izuzimaju se dakako one tuđinke, kojima je postać lako naći i koje su već od prije bile protumačene. Ja ću ovdje navesti

samo nekoliko naopakih Daničićevih tumačenja tuđijeh riječi, a mogao bih navesti ih množinu.

alfirstvo je riječ izvedena od *alfir*, koja je uzeta iz tal. *alfiere* (barjaktar) i znači: barjaktarstvo, pa to je značenje jamačno i u primjeru iz Kačića, što ga Daničić navodi; ispor. i tal. *alfieria* (barjaktarstvo). Ne znajući Daničić za riječ *alfir* u Kačića (jer je ispisivač, kako sam već na svome mjestu u V. glavi rekao, nije zabilježio), kojoj je izvor lako mogao naći u svakom talijanskom rječniku, tražio je postać riječi *alfirstvo* u nemačkom rječniku, u kojem je našao riječ *Wahlfürstenthum* pa onda stavi u akademički rječnik: *alfirstvo*, od nem. *wahlfürstenthum*! Tko bi mislio, da ozbiljan čovjek može tako zalutati i takav nesmisao napisati!

Kod riječi *Aron* (poznato jevrejsko ime) navodi Daničić narodnu poslovicu: Tako se ne zgrčio kao i car Aron pod koš. Tko bi mogao biti taj Aron, to nitko ne zna, pa i sam Vuk u svome dodatku rečenoj poslovice to priznaje, ali Daničić otkriva tajnu pa kaže: „to će bez sumnje biti Ornan u svetom pismu 1 dneyn. 21, 20“. Ako čovjek otvori na naznačenom mjestu sv. pismo, on vidi, da se tamo govori o nekom Jevrejину Ornanu, na kojega je gumnu David žrtvovao, ali se ništa ne vidi, da je taj Ornan bio car, da se zgrčio, niti je tamo govor o kakvom košu. K tome se pita, kako bi od *Ornan* moglo postati *Aron*? Daničićovo dakle tumačenje ne vrijedi ništa, premda on veli da je *Arōn* „bez sumnje“ *Ornan*.

Glag. *biglisati* valjda je onomatopejska riječ; ako nije, svakako je Daničić krivo tumači: „Postaćem će biti od nov. grč. *βυγλίζω*, *βυγλίζω*, od lat. *vigilare*, strážiti, budnu biti, koje je značenje prešlo u veselu biti, veseliti se pa u pjevati“.

Kod 2 *biskup* kaže se, da u Hrvatskoj tako kažu mjesto *trtica* (od pečene ili kuhane živadi). Zašto se tako govori, tome se nije teško domisliti: *trtica* je nalik na biskupsku mitru. Daničiću to nije palo na um, pa kaže, da je *biskup* možda postalo od staronjem. glagola biskaban (danas beschaben, oglodati)!

Bez sumnje je glag. *bugariti* u svezi s narodnim imenom *Bugarin*, ali Daničiću se taj izvor ne sviđa i traži drugi u tal. jeziku, u kojemu je našao imenice „*boccalone i boccalona, muško i žensko čelade, koje više i koje cvili, plače, po tome je od cvileti (jaukati, kukati) postalo glavno značenje zapijevati, a iz nega druga, osobito u književnika*“.

Za riječ *čimbur* (neka jestvina od jaja) veli Daničić: „može biti od pers. *čūmbūl*, siromah.“ Gdje je tu sveza u značenju?

Svatko će se, mislim, sa mnom složiti, da je mnogo bolje ovako teške riječi ne tumačiti nego ih onako tumačiti kao Daničić. Ja kod takvih riječi ponajviše kažem samo, da su tamne. To se gdje-kome možda ne čini dosta učeno, ali je bar sigurno.

Budman je i u tumačenju postao tuđijeh riječi bio mnogo kritičniji od Daničića; on je mnogo pazio, da se tuđinka i njezin izvor podudaraju u glasovima i u značenju. Rđavo tumačenje postao koje riječi nalazi se ipak kašto i u Budmana, kako dokazuju osobito dvije domaće riječi, za koje se on prevario te je mislio, da su tuđe. Kod riječi *ftikati* (t. j. prebacivati, lat. objicere, exprobrare), koja se nalazi samo u Mikašinu rječniku („*ftikati u oči*“) veli Budman, da bi mogla biti od novogrč. *φτύω* (zaplūvati). Da je Budman bio vještiji kajkavskom govoru, on glagolu *ftikati* ne bi tražio izvora tako daleko, već bi rekao, da je to kajkavska riječ: *ftikati*, t. j. *vtikati* (štokavski bi bilo:

uticati prama *utaći*, *utaknuti*); ispor. u Bjelostjenčevu rječniku (u lat. dijelu): *exprobrio*, *spotičem*, *spoteknul* sem. Kako je kajkavski glagol dospio u Mikašin rječnik, to dakako nije poznato.* — Kod riječi *lebrni* (*lebrni* pengér. koji nije sa sokaka, nego iz avlije) piše Budman, da je možda iz tur. (pers.) *leb* „usna, pa i kraj, strana.“ Čudim se Budmanu, koji odmah iza *lebrni* donosi riječ *lebro*, t. j. rebro (s disimilacijom!), da nije pomislio na svezu riječi *lebrni* i *lebro*, t. j. *lebrni* je pengér onaj, koji je sa strane, s rebra (*lebra*).

XII.

Daničić je često biležio akcentima riječi, koje se već odavno ne govore, pače i onakove, kojih jamačno narod nikad nije govorio, nego su ih književnici načinili. Takove su u néga riječi (osim drugih): *bèsûdbina*, *bèzmûtan*, *blagodjètelstvovati*, *blagoduštšovati*, *blûstitel*, *bogabòjècòst*, *bratolûbazno*, *bratomórac*, *bratòmorica*, *Bratòneg*, *Bratòrad*. Kako se mogu akcenti metati na riječi, koje su se prije nekoliko stotina godina govorile (za posleđnu je riječ potvrda iz XI. vijeka, i ta je jedina!)? tko može znati, kako su onda bile naglašene? a kako se tek mogu akcentima biležiti riječi, kojih narod nikad nije govorio (kao što su na pr. *blagoduštšovati*, *blûstitel*, koje se nalaze samo u srpskoslovenskih pisaca)? — Mnogo je rjeđe takve riječi biležio akcentima Budman, koji ima na pr. *dobitòlûbae*, *dobròkćénstvo*, *dugomîtac*, *gòvedalac*. — Ja

*) U Mikašinu rječniku ima i nekoliko čeških i poljskih riječi, na pr. *bočan*, *bobra*, *dlaska*, *kalus* (Budman za ovu veli da joj je postanje nejasno). *kuroptva*, *levhart*, *midlo*; vidi članak K. Štrekeļa u Archiv-u für slav. Philologie 31, 194 i d. Iz Mikašina su rječnika te riječi prodrle u po-
toće.

na takve riječi ne stavlam nikad akcenatskih znakova; ne stavlam ih ni na one riječi današnjega jezika, kojima ne mogu doznati prave akcentuacije, jer držim, da je bolje akcenata ne biležiti nego ih biležiti krivo.

XIII.

Ja sam već u glavi III. rekao, da bi riječi *cablo*, *caklo*, *crijezan* bolje bilo ne obraditi kao osobite riječi, nego u svoje vrijeme zajedno sa *stablo*, *staklo*, *trijezan*. U Daničića se nalaze rastavljene i druge take riječi, kao što su: *bez—brez*, *bistvo—bivstvo*, *cijena—cjena*, *cmijeti—cvijeti*, *crikva—crkva*. Teško je dokučiti, zašto je tako radio, kad mu kod tih riječi nije trebalo po svežnjicima rječničke građe mnogo prevrtati, da zajedno obradi, što ide zajedno. Ali *cavtjeti—caftjeti—captjeti* obradio je zajedno. — Tako je i Budman sad rastavljao, sad nije; rastavljene su na pr. riječi: *gumno—guvno*, *kućni—kutni*, *lišan—lišan*, *ľubazan—ľubezan*; nijesu rastavljene *djak—đak*, *jazik—jezik*, *kraľstvo—kraljevstvo*, *krasti—kresti* (ovoga drugog lika nema na svome mjestu po abecednom redu, a morao bi biti s naznakom: vidi *krasti*). — I u mojoj rađevini ima i jedno i drugo; rastavljeno je: *menduša—minduša*, *naćve—navće*, *nafaka—navaka*, *nahvalice—navalice*; nije rastavljeno; *međaš—mejaš*, *megdan—mejdan*, *mlogi—mnogi*, *nego—nere—neže*. Rastavljeno je *mač* od *meč* i *manastir* od *namastir*, kako je rečeno već u glavi III.

Rečeno je već (u glavi III), da ta nejednakost ne škodi mnogo rječniku, ali svakako bi bolje bilo, da ni toga malog nedostatka nema u njemu. Ovako golemo djelo, kao što je naš rječnik, ne može mu se sasvim ukloniti, jer kad bi se i prebrodile neprilike, što ih zadaje premetaње silne rječničke građe, opet nijedan obrađivač ne može znati, ne će li mu s vremenom

doći u ruke riječ, o kojoj i ne sluti, a trebalo bi je obraditi zajedno s drugom, koja je po abecednom redu daleko pred ņom. Tako ja kad sam bio kod riječi *među*, obradio sam zajedno i druge likove toga prijedloga: *med*, *meu* i t. d., ali onda nijesam mogao ni slutiti, da se u jednoga pisca nalazi i lik *mezu*, dakle ga nijesam nikako mogao prije obraditi, nego mi je došao u ruke, a tada je već prijedlog *među* s ostalim likovima bio štampan, i tako je *mezu* moralo biti rastavljeno od *među*. Takvim slučajima, kojih ima sasvim malo, moglo bi se samo onda doskočiti, kad bi sav rječnik u rukopisu bio gotov prije, nego bi se počeo štampati; ali kod ovako golemog djela to je gotovo nemoguće. Kad bi se tako radilo, bilo bi u rječniku znatno manje ne samo pravih pogriješaka i nedostataka, nego i različnih nejednakosti, jer bi se koješta moglo popraviti, dotjerati i u sklad dovesti, što se ne može učiniti, kad se rječnik pomalo štampa prema tome, koliko ga je koje godine izrađeno. Ali ne govorimo dalje o onom, što je, kako sam rekao, gotovo nemoguće.

XIV.

Da sad navedem nekoliko pogriješaka u našem rječniku, koje su izišle iz ljudske slabosti, i kakovih više ili manje ima u svakome većem ljudskom djelu.

S. v. *anatema* kaže se pod *d*, da jedan pisac uzima tu riječ u *srednjem* rodu prema grčkom i latinskom jeziku i potvrđuje se to primjerom iz Kanižlića: *metnut anatema*; ali tu nije srednji rod, nego muški!

S. v. *banica* kaže se, da se za gospođe u drugih naroda *samo u jednoga pisca* nalazi upotrebljena ta riječ; a iz dodatih primjera vidi se, da su dva takova pisca.

S. v. 1 *bočiti* kaže se, da se taj glagol nalazi u *nekih pisaca našega vremena*; navode se četiri primjera, a sva četiri su iz jednoga istoga pisca.

S. v. 3 *car* kaže se, da se ta dubrovačka riječ, koja upravo znači: ždrijeb, kocka, govori i u Srbiji, pa se to potvrđuje primjerom iz Milićevića, ali u tome primjeru *car* jamačno znači lat. *imperator*. U tu je pogriješku pao Daničić, što nije znao, da se u Dubrovniku pomenuta riječ izgovara *zar* (vidi u glavi VII).

S. v. 1 *cvijeliti* kaže se: *korijen vidi kod cvijeti*, — ali kod *cvijeti* ne navodi se korijen.

S. v. *čivutski* kaže se, da *čivutska groznica* u primjeru iz nar. pjesme u Vuka 3, 258 („uvati ga čivutska groznica“) znači *velik strah*; nije tako, nego je ljubavna vatra!

S. v. *čiti* kaže se, da pas. partic. glasi ne samo *čiven*, *čvèna*, nego i *čvèn*, *čvèna*!

S. v. *da* na str. 183a pod *b*, *b* kaže se, da taj veznik stoji u posledičnim rečenicama, u kojima je prez. *perfektivnog* glagola; ali među primjerima nalaze se četiri, u kojima je prez. *imperfektivnog* glagola.

S. v. 5 *dan* piše: *vidi dno*; ali kod *dno* nema *dan* (t. j. *dno*).

S. v. *dečko* kaže se, da te riječi nema ni jedan rječnik; — ima je Vukov!

S. v. *Dijelovi* kaže se pod *b*: *po zapadnom govoru Delovi*; to je valada po istočnom govoru!

S. v. *drag* na str. 740b pod *c*, *a* kaže se: *u svijem primjerima o ženskom*, a navode se samo dva primjera; za dvoje se ne kaže *svi*!

S. v. *Drenopole* kaže se (g. 1885), da je to *grad u Bugarskoj*.

S. v. *Fojnica* piše: *vidi Hvojnica*, — a imena *Hvojnica* nema na svome mjestu.

S. v. 1 *guša* kaže se, da toj riječi ima potvrda istom od XVIII. vijeka, a malo dalje navodi se potvrda iz Mikašina rječnika (koji je štampan g. 1649).

S. v. *magarene* kaže se, da se ta riječ nalazi u Vukovu rječniku, — ali tamo je nema!

S. v. 1 *māli* kaže se, da se taj veznik nalazi XVIII. vijeka, — ali posljednja su dva primjera iz svršetka XIX. vijeka.

S. v. *nego* na str. 839b pod *f*, *aa*, *aaa* štampan je isti primjer (iz Rapića 394) dvaput, uzasopce.

Među dokaze ljudske slabosti ide i to, kad se leksikografu zametne kamo koja riječ ili, što je još gore, manji ili veći broj cedula. Da se to može katkad dogoditi, nije čudo kod onolikoga strašnog broja cedula, što ih leksikograf neprestano ima pred sobom. To se dogodilo Budmanu, kad je bio kod riječi *mač*: zametnule su mu se cedule za *mač* u prenesenom smislu pa se nijesu više ni našle. Zato prema točki: 1. *u pravome smislu* ne odgovara točka 2. *u prenesenom smislu*, t. j. te 2. točke uopće i nema, ispala je. Tako se dogodilo i meni: između riječi *Mlatković* — 1 *mlaz* zametnule su mi se sve potrebne cedule, a našao sam ih, pošto je već i *Mlatković* i 1 *mlaz* štampano bilo; na sreću mogao sam riječi iz zametnutih cedula metnuti među „popravke i dodatke“.

Dobro se mora obrađivač rječnika čuvati štamparskih pogrješaka u knjigama upotrebljenima za rječnik, da ga ne zavedu. Ali pored najveće pažnje katkad se ipak prevari obrađivač i unese u rječnik pogrješno zapisatu riječ. To se na pr. dogodilo Budmanu s. v. *Dedan* i *Dedanović*, što je uzeo iz nar. pjesama Vukovih 4, 31: Od Dedana dva Dedanovića, — ali to su štamparske pogrješke mjesto *Bedana*, *Bedanovića*, kako se vidi na str. 34. iste knjige, gdje je pravo

štampano: Na Bedane selo udariše, — a vidi se i iz biogradskoga izdanja pomenute knjige Vukove (1896), gdje je štampano: Od Bedana dva Bedanovića (vidi na str. 28. i 512. toga izdanja). — Druga je takva pogrješka u rječniku prezime *Jogazović* s potvrdom iz jednoga šematizma, u kojem je doista tako štampano, ali krivo mjesto *Jagazović*, kako se doista onaj čovjek zvao (bio je iguman lepavinski); ja sam ga poznavao i znam vrlo dobro, da se zvao *Jagazović*, pa tako mu je prezime zapisato i u „Letopisu matice srpske“, kn. 158, str. 18 i kn. 159, str. 5, a ne može drukčije ni biti, jer riječi *jogaz* nema u jeziku, a *jagaz* je i u samome rječniku dobro potvrđena riječ.

XV.

Čitatelji će mi, mislim, priznati, da sam iskreno i otvoreno istakao nedostatke i pogrješke našega rječnika i u cjelini i u pojedinostima. Nitko razuman ne će mi to zamjeriti, tko promisli, da je otvorenost i iskrenost kao u svemu na svijetu tako i u književnosti za napredak vrlo korisna i potrebna. Moja narav, koja u svemu lubi istinu, osobito od kako sam ostario, a mrzi i prezire laž, makar se u kojem obliku javlala, nije mi dopuštala, da u ovome članku obaspem rječnik nezaslužnim hvalama, a nedostatke da prećutim. To mi nije dopuštalo ni osjećanje dužnosti prema akademiji, koja treba da zna istinu o svome najvećem djelu. K tome sam mislio, da i zato mogu biti iskren i otvoren, jer pored svih svojih nedostataka naš je rječnik djelo, u kojemu svaki prijatelj prošlosti i sadašnjosti našega jezika može naći izobila pouke i zanimljivosti, gdje god ga otvori. Krivo se misli, da je naš rječnik samo za filologe. Nije on, kao ni Grimov ni Littréov i t. d., samo za filologe, nego za sva-

koga prosvijetlenog čovjeka, koji ima smisla za djelovanje divotnih psihičkih faktora, na kojima se osniva život i razvitak, postajanje i propadanje riječi. Kad sam ja počeo obrađivati rječnik, sastanem se jednoć s čovjekom, za kojega nikada nijesam mislio da isto mari zań; bio je umirovljeni činovnik, a u kniževnosti ništa nije radio. On me zapita, kako posao napreduje, kod koje sam riječi, kad će biti doštampana sveska, koja je na redu i t. d. Ja mu odgovorim pa onda ga malo u čudu zapitam, što se on toliko zanima za rječnik. On mi reče: Ja rječnik od početka njegova držim i čitam ga sa zanimanjem, kako sam u mladosti čitao romane, to mi je sada najmilija lektira. U nas jamačno malo ima takvih ljudi, ali u većim i prosvjetlenijim narodima jamačno ih dosta ima, koji isto mogu reći za veliki rječnik svoga jezika, što je pokojni hrvatski činovnik (umro je pred četiri godine) rekao za naš akademički. Zato se u onakim narodima veliki rječnik (na pr. Littréov u Francuza i t. d.) drži za nacionalno djelo, koje je dotičnoj literaturi čast i dika.

Nitko valjda ne će krivo tumačiti moje prigovore, što sam ih učinio svojim prethodnicima u obrađivanju rječnika. Ako sam htio ovaj članak iskreno i otvoreno napisati, bez tih prigovora nije moglo biti. Jamačno će drugi tko i u mome poslu koješta naći, što ne valja, i dobro će učiniti, ako to gdješ god štampa ili za moga života ili poslije moje smrti. Rječniku bi to svakako bilo na korist. Što sam malo isticao svoje pogriješke, nego više tuđe, to će svatko razumjeti, tko pomisli na staru istinu, da čovjek brže i lakše opaža tuđe grijehe nego svoje.

XVI.

Ja sam, gdje treba, svuda istakao razlike u mome načinu obrađivanja prema načinu mojih prethodnika.

Još ima gdjevoja takva razlika, ali mislim, da ih ne treba spominjati, jer su ponajviše sitnice. Samo jednu hoću da ovdje navedem, za koju držim da nije sitnica. — Stulić u svome rječniku često veli, da se ova ili ona riječ nalazi u kojega starijeg pisca, na pr. u Gundulića, Palmotića i t. d., a često navodi i potpun citat; mnoge je takve citate prenio Stulić iz Dellabellina rječnika. Daničić i Budman tih naznaka i citata ne spominju; ako među primjerima, što ih oni navode, nema nijednoga iz dotičnoga pisca, ili nema onoga citata, što ga donose Stulić ili Dellabella, onda se ne zna, nalazi li se doista ova ili ona riječ, ovaj ili onaj primjer u dotičnoga pisca. Da bi se to znalo, ja svuda u takvijem slučajima kažem, što treba. Evo samo nekoliko riječi, za koje Stulić kaže da se nalaze u ovoga ili onog pisca, a u našem rječniku nema tome potvrde: *brana* (t. j. obrana) iz Gundulića, *crčliv* iz Đorđića, *dobroglasnik* iz Đorđića, *kantorica* iz Gundulića, *lažben* iz Palmotića.

XVII.

Kad se Daničić u proljeće g. 1877. vratio u Zagreb (vidi u glavi V.) i primio se pripravnih radnja oko rječnika, on je do početka g. 1878. u tome svome poslu toliko napredovao, da je mjeseca januara te godine mogao akademiji predložiti, da štampa nešto malo od urađena posla kao ogled budućega rječnika, da bi svi oni, koji se za rječnik zanimaju, mogli vidjeti, kakav će od prilike biti, te svoje prigovore ili žele priopćiti akademiji za porabu obrađivaču. Akademija prihvati Daničićev prijedlog i zakluči izdati ogled rječnika u 300 komada (Rad 44, 221). Mjeseca jula iziđe „Ogled“ na svijet. U njemu je na početku Daničićev predgovor (str. III—VII). u kojem sasvijem

u kratko govori o planu i obradbi rječnika; iza toga je popis knjiga i rukopisa upotrebljenih („do sad“) za rječnik (str. VIII—XII); napokon je sam ogled rječnika (str. 1—39), u koji je uzeto 8 riječi iz slova *A* i 27 riječi iz slova *B*. Između obradbe u „Ogledu“ i u samome pravom rječniku nema druge razlike, osim što je u rječniku ovdje ondje dodat koji primjer, ponajviše iz knjiga, koje su ispisivate, pošto je „Ogled“ izišao na svijet. Štampa je „Ogleda“ u svemu onaka, kaka je u rječniku.

Pošto je „Ogled“ doštampan, pozva akademija između svojih članova stručnake filologe, da izjave svoje mnijeње o њemu. Odazvaše se petorica: F. Miklošić, I. Sreznjevski, A. Veber, S. Novaković i V. Jagić. Prva četvorica izjaviše svoje mnijeње u pismima poslanim akademiji, koja dade ta pisma stampati u „Radu“ 45, str. 158—213, — a Jagić napisa u svome „Archiv-u“ III, str. 733. nekoliko riječi, u kojima nema ništa osobito osim to, što predlaže akademiji, da Daničiću u obrađivaњу ostavi potpunu slobodu.

Od pomenuta četiri pisma najkraće je i najneznatnije pismo Miklošićevo, koje obuhvata samo nekoliko redaka i ne sadržava ništa drugo do nekoliko laskavih komplimenata Daničiću; osim drugoga piše Miklošić, da u „Ogledu“ nije našao nikakvih pogrješaka i da mu nije nužno Daničića išta svjetovati, jer će њega najbolje svjetovati sama њegova „mens conscia recti“.

Duže je pismo Sreznjevskoga (pisano i štampano ruski). Iz њega je vrijedno priopćiti samo dvije točke: 1. on želi, da i kajkavsko narječje uđe u rječnik, 2. da se pri citiraњу starih spomenika (na pr. Monumenta serbica od Miklošića) naznači svuda vrijeme, iz kojega potječe za primjer upotrebljena isprava.

Još je duže pismo kanonika i pravoga člana akademije A. Vebera, koji najprije kaže, da se trebalo pobrinuti, kako bi se sabralo po narodu što više riječi i fraza i unijelo u rječnik, da nije dosta zadovoliti se samo onim narodnim blagom, koje je štampano. Veber nije znao, da će se za rječnik upotrebiti neke rukopisne zbirke prstonarodnih riječi, kad se iz njih ništa u „Ogledu“ ne navodi, a ne spominu se ni u popisu upotrebljenih izvora. Pisac nije zadovoljan, što će noviji književni jezik biti u rječniku sasma slabo zastupan; poradi toga će rječnik biti nepotpun i imati malo praktičke vrijednosti.*) Ne odobrava pisac Daničićevih korijena, zamjerava mu, što previše cijeni jezik starijih pisaca, u kojih ima mnogo latinizama i talijanizama, i iz toga jezika da sve prima kao suho zlato, a trebalo bi primati s oprezom. Nije po volji Veberu, što Daničić navodi previše primjera, mnogo više negoli Grimm, poradi čega će djelo izići preopširno. Zabavlja Veber jeziku Daničićevu, za koji kaže da „ne će nikad biti jezik akademije stolujuće u Zagrebu“ i dodaje: „Trebalo bi uputiti pisca, da onako piše, kako mi ovdje (t. j. u Zagrebu) pišemo.“ — I nova slova Daničićeva odbacuje Veber te misli, da bi bolje bilo prihvatiti prijedlog nekoga učiteljskog odbora, da se iza *d*, *l*, *n* piše *j* s točkom ili bez ne prema tome, jesu li dva glasa ili jedan, dakle u *djevojka* da se piše *j* s točkom,

*) Prigovarajući s te strane Daničiću prevario se Veber u jednoj sitnici: opazio je u popisu upotrebljenih izvora, da je za rječnik upotrebljeno nekoliko šematizama, pa ne znajući, da će se iz tih knjiga uzimati samo prezimena i geogr. imena, piše: „Mažuranići, Preradović, Utješenović... i t. d. i t. d. mnogo bolje poznavaju čisti hrvatski jezik, negoli pisci šematizama naših biskupija oko g. 1870.“

a u *rodjen* bez točke i t. d.*) — Napokon predlaže Veber nekoliko knjiga iz XIX. vijeka, koje bi se imale za rječnik upotrebiti; knjige su te iz različenih struka.

Mnogo i mnogo duže od tri do sad priopćena pisma zajedno jeste pismo S. Novakovića (str. 165—213). Pisac najprije daje karakteristiku starih hrvatskih rječnika, onda Vukova i Daničićeva (iz književnih starina srpskih). Iza toga govori o važnosti geografskih imena i nekih starih juridičkih riječi, onda o važnosti primjera u rječnicima; za tim poredi „Ogled“ s velikim rječnicima drugih naroda; odobrava, što Daničić ne prima novijega književnog jezika; predlaže neke knjige, da se za rječnik upotrebe; ne odobrava Daničićeve korijene i želi poređenje naših riječi sa slavenskima i indoevropskima; hvali nova slova i napokon izriče, da prihvaća plan i obradbu, kako je u „Ogledu“.

Pismo je Miklošićevo pisano u augustu 1878, Sreznjevskoga u septembru, Veberovo i Novakovićevo u novembru, a Jagićev je člančić štampan poslije tih pisama; to se vidi otud, što ih Jagić spominje kao štampana. Akademija je još neko vrijeme čekala, ali se nitko više ne javi. U svojoj sjednici od 17. maja 1879. zaključuje razred historičko-filologički, da se Daničiću „ostave posvema slobodne ruke“ u obrađivanju rječnika i da mu se pusti na volju, hoće li ili ne će od priopćenih stručnačkih mnijenja što prihvatiti (Rad 49, 234). Iza toga zaključka mogao je Daničić početi obrađivati pravi rječnik sasvim po svojoj volji ne bojeći

*) Nije Veber uzeo na um, da bi taj način razlikovanja onih glasova urodio velikom zbrkom u pisanju i u štampi. Osim toga nije on pomislio na majuskulu J, koja nigda nema točke; kako bi se dakle u majuskulama razlikovalo DJEVOJKA od RODJEN?

se ni malo, da će mu akademija kao vlasnica rječnika u ičemu stezati slobodu. Tom se slobodom on posluži u punoj mjeri i nastavi posao oko rječnika sasvim onako, kako je obradio „Ogled“ bez ikakva obzira na mnijeća Srežhevskoga, Vebera i Novakovića. Jedino, što je od njih prihvatio, bilo je to, da je za rječnik dao ispisati jednu knjigu od onih, koje je za to bio predložio Veber, a tri od onih, što ih je predložio Novaković. — Što Daničić nije ni u čemu promijenio način obrađivanja, kakav je u „Ogledu“, na to ga je najviše navodilo pomenuto pismo Miklošićevo. Daničić je mislio: „kad je prvi slavenski filolog potpuno zadovoljan s mojim radom i toliko ga hvali, jamačno je taj rad dobar, i ne treba ga mijenjati.“ To je meni kazivao pokojni tajnik akademije P. Matković, koji je mogao to dobro znati, jer je posljednjih godina Daničićeva života (1877—1882) mnogo s njim općio i vrlo često u šetnju s njim išao.*)

Mjeseca augusta 1880. izađe na svijet prvi svezak rječnika od 15 tabaka s riječima *a—besjeda*. Interes učenoga svijeta za sam rječnik kao da je bio manji nego za „Ogled“. Tako se bar može zaključivati iz činjenice, što prave stručnačke opširnije recenzije nije nitko napisao ne samo o prvome svesku, nego ni uopće o rječniku, ni onda ni poslije do današnjega dana. Među prave recenzije ne mogu se brojiti kratke bileške V. Jagića, što ih je i o prvome svesku i o nekoliko potonjih napisao u svojem „Archiv-u für slav. Philologie“. Još manje se mogu zvati stručnačkim recenzijama kraće ili duže obznane u novinama (osobito

*) Matković mi je i to rekao, da je Miklošić svoje pismo napisao nemački, a u akademiji je prevedeno na hrvatski i tako je štampano u „Radu“.

u „Obzoru“), kojih je bilo u prvo vrijeme, a pomalo su i one prestale.

Možda ne će biti bez interesa, ako ovdje odjelito progovorim nekoliko riječi o novinarskoj jednoj kritici našega rječnika. Ta je kritika izašla g. 1880. u sušačkoj „Slobodi“ (to je onda bio organ Starčevićeve stranke) kratko vrijeme poslije izlaska na svijet prvoga sveska. Napisao ju je advokat Fraño Pilepić, koji je nekoliko godina prije toga poslao bio akademiji za rječnik malu zbirku narodnih riječi. Na tu kritiku udari netko (jamačno između članova akademije) u „Obzoru“, a Pilepić napiše na to drugu kritiku rječnika, opet u „Slobodi“. Na tu drugu kritiku iziđe mali odgovor u „Obzoru“.*)

Ja Pilepićeve kritike ne spominem ovdje poradi kakve nézine osobite vrijednosti, nego zato, što se dobro opominem, da su u ono vrijeme, a i nekoliko godina iza toga, neki naši književnici (među njima i takovi, koji nijesu pripadali Starčevićевой stranci, na pr. Šulek i Ľubić, pravi članovi akademije!) povlađivali Pilepiću govoreći: Pilepić nije filolog, ali négovi prigovori rječniku akademije ponajviše su opravdani. Može se dakle reći, da u Pilepićevoj kritici ne nalazimo samo négovo mišljenje, nego i mišljenje mnogih drugih ljudi ondašnjega vremena.

Pilepić je napisao svoju kritiku kao praktičan čovjek (sam priznaje, da nije nikakav stručnjak u filologiji) i kao takav želio bi dobar praktičan rječnik umjerena opsega, a ne onakav, kakav je akademički, koji može imati neku vrijednost samo za filologe. Taj

*) Pilepić je svoje obje kritike zajedno s oba „Obzora“ članka odštampao u osobitoj knizi: *Kakav je rječnik hrvatskoga jezika, kojega izdaje hrvatska akademija?* Sušak 1880.

rječnik ne može po Pilepićevu razlagati već zato biti za široku publiku praktičan, jer će biti kud i kamo prevelik i jer će trebati vrlo mnogo vremena, dok se svrši; osim toga je u njemu suviše balasta, t. j. preveliko mnoštvo posve nepotrebnih tuđih riječi, što se nalaze u starim knjigama. Pilepić bi želio takav rječnik, koji bi nas u jeziku ujedinio i koji bi bio kao neki zakonik, kojega se svi pisci imaju držati; umjesto toga daje akademija narodu rječnik, koji ga ne samo ne će ujediniti, nego će metož biti još gori, nego je bio. I kad bi rječnik akademije bio dobar, bio bi poradi goleme svoje veličine i skupoće luksus za naš mali i siromašni narod. Poradi tih razloga osuđuje Pilepić rječnik akademije i ne očekuje od njega nikakva dobra za narod i za književnost. Nova slova Daničićeva drži Pilepić za nepotrebnu i neopravdanu „novotariju“; k tome drži, da nije trebalo u rječnik uzimati imena ljudska i geografička.

To su eto u kratko Pilepićeve misli. Najvažnija je među njima, da je akademički rječnik za naše prilike i potrebe preopširan. Kamo sreće, da se Daničić dobro u to zamislio i da je počevši od drugoga sveska, t. j. od riječi *besjeda*, stao rječnik po mogućnosti što više i radikalno skraćivati. Onda se to lako moglo učiniti, jer je rječnik bio tek u početku, pa se razlika između prvih 15 tabaka i ostaloga rječnika ne bi gotovo ni opazala. Da je to učinjeno, bila bi to prava blagodan i za akademiju i za sve one, koji se rječnikom služe, jer bi on već odavno mogao biti gotov. Ja ga ne mogu onako radikalno skraćivati, kako se moglo u početku učiniti, jer bi razlika između rječnika, kakav je sada, i kakav bi prije mene bio, odviše udarala u oči. Ali Daničić je tako tvrdo bio poslije Miklošićeva pisma uvjeren o tome, da je na pravome

putu, da ga nestručnjak Pilepić nije mogao ni najmañe pokolebati. Osim toga treba uzeti na um još i ovo : Pilepić je pripadao Starčevićевой stranici, koja je uvijek mrzila na akademiju, pa je Daničić držao, da je Pilepićeva kritika plod te mržñe, t. j. da ni malo nije ni stvarna ni objektivna, da se dakle ne treba na ñu obazirati. Ja mislim, da nije dobro sve slijepo vjerovati prijateljima, osobito kad nam laskaju (kao što je laskao Miklošić Daničiću), a nije dobro i ništa ne vjerovati neprijateljima, jer oni često istinu čovjeku kažu, koje mu ne će kazati prijatelj.

XVIII.

Hajde da kažem nekoliko riječi o materijalnoj, t. j. novčanoj, strani našega rječnika. Koliko je akademija od g. 1867. pa sve do sad potrošila na sabiranje građe za rječnik (iz knjiga i po narodu), to se ne može sasvim točno reći, ali se može približno. Akademija je prvijeh godina za ispisivanje riječi plaćala 8 novčića za 12 ceduļa, poslije 10 novčića; onim ispisivačima, koji su radili u Zagrebu, davala je sav nužni papir, a građa ispisivača izvan Zagreba znamo već iz gl. III., da se u akademiji lijepila na osobite ceduļe, za koje je papir opet davala akademija. U Budmanovo i u moje vrijeme ispisivači su dobivali po 2 novčića za svaku ceduļu, ali su morali pisati na svome papiru. Za riječi sabrane u narodu davalo se po 5 novčića za svaku. Sabirači su tñjih riječi pisali dakako na svome papiru, ali je poslije trebalo riječi u akademiji ili prepisati ili prilijepiti na osobite ceduļe od papira, koji je pripadao akademiji. Po momeračunu svijeh ceduļa od g. 1867. pa do našijeh dana moglo je biti oko podrug miliona, te jamačno nije pretjerano, ako se reče, da je samo na papir potrošeno

oko 3.000 K. Za sabiranje građe isplaćeno je oko 50.000 K. Ne smijemo zaboraviti ni abecedare, koji su mogli dobiti oko 3.000 K. Kako se dakle vidi, svi troškovi na građu rječnika iznose oko 56.000 K. Točnije se može naznačiti trošak na izdanje rječnika. Do sad je svaki štampani tabak stajao 400 K (nagrada obrađivaču i plaća štampariji), a od sad će nešto više biti, jer je poskupjela štampa i papir. Dojakošćih sedam tomova progutalo je lijepu svotu od 168.000 K, a preko 200.000 K jamačno će se još potrošiti.

Nešto od potrošena novca dobiva akademija, istina, natrag od prodaje rječnika, ali to ni iz daleka ne dostiže onu svotu, koja je potrošena. Drukčije ne može ni biti, kad se uzme na um velika cijena rječnika (tom ili dio stoji 24 K) i k tome slabo zanimanje za n u širokoj publici. Na to se akademija ne tuži i ne smije se tužiti, jer ona vrlo dobro zna, da je nu narod podigao za to, da izdaje na svijet učene radne, kojih nitko drugi ne bi htio ni mogao izdavati bojeći se gubitka.

Prvi pokrovitelj akademije i nezini dobrotvor biskup Strossmayer saznajući za velike troškove, u koje će akademija zapasti izdajući na svijet rječnik, pisa joj mjeseca novembra 1878, da će joj svake godine davati u ime potpore za rječnik 1000 forinti (Rad 48, 230). On je to i činio sve do svoje smrti. Kad je ta potpora prestala, morala je akademija pa mora i danas sve troškove za rječnik namicati iz svoje blagajnice. Na sreću promijenile su se posljednjih godina, osobito s pomoću hrvatske vlade, financijalne prilike akademije na bolje, te ona to može činiti bez štete za druge svoje publikacije.

Napokon dodajem, da se rječnik štampa u 2000 komada.

XIX.

U ovoj posljednjoj glavi priopćujem popravke i dopune „Popisu“ knjiga i rukopisa, koji je štampan na kraju VI. dijela rječnika str. 933—958. Držim, da je tome zgodnije mjesto ovdje nego u samom rječniku.

Bačić A., Istina katoličanska.... 1732. U „Popisu“ se kaže: „Pisac je sudeći po jeziku (mogao sam dodati: „i grafici“) morao biti od nekud iz Bosne“. Ne može se po jeziku i grafici svagda sigurno zaključivati, otkle je koji pisac bio, jer se sigurno vidi, kako su neki naši stari pisci pisali drugim narječjem, a ne narječjem kraja, iz kojega su rodom; vidi, što je u „Popisu“ rečeno za Dražića, Kašića, Komulovića, Pavlovića. Toj četvorici treba dodati još Grličića, koji je bio župnik u Đakovu, a piše „bosanski“, kako sam kaže, i Vitalića, koji je bio Višanin te je prvu svoju knjigu „Istumačenje“ (1703) napisao čakavski, a drugu „Ostan“ (1712) dubrovački. Nijesu pisali narječjem kraja, u kojem su se rodili, nego onoga, u kojem su dugo živjeli: Došen (piše slavonski, premda je rodom „Dalmatin od mora velebitskoga“), Kanavelić (Korčulanin piše dubrovački), Radnić (rodom iz Bačke — to potvrđuje i Norini 58 —, a piše bosanski, ijekavski). — Bačić dakle nije morao biti rodom iz Bosne, mogao je biti iz Slavonije.

Banovac J., Izkazanie saborah.... 1763. Ono, što je u toj knjižici na str. 5—30, uzeto je s neznatnim promjenama iz „Istine katoličanske“ A. Bačića (1732) str. 235—258; što je na str. 31—34, uzeto je iz Bačića 554—557.

— Razgovori duhovni.... 1763. Što je u toj knjizi na str. 196. do kraja, uzeto je iz Bačića str. 259 i d. (s neznatnim promjenama).

Belović-Bern. J., Građa za tehnološki rječnik Uzimaju se riječi i iz dodatka („suplementa“).

Bijanković M., rodio se u Spletu g. 1645 (vidi u I. P. Lučića izk. 3), piše čakavski.

Bosanski prijatelj časopis Upotrebene su nar. pjesme iz svezaka I. II. III. 1850, 1851, 1861. (iz II. i III. dao sam ja riječi ispisati).

Daničić Đ., Рјечник из књиж. стар. Поčевši od riječce *ne* ne uzimaju se riječi, koje jamačno nijesu narodne, nego srpskoslovenske; a ako se gdje i uzme koja takva riječ, ne navodi se bez osobita razloga primjer. Vidi naprijed u glavi VI. To dakako vrijedi i za srpskoslovenske pisce *Danila* i *Domentijana*.

Dragičević M., Izpitanja 1800. Ta je kniga gotovo od riječi do riječi ispisana iz različitih mjesta „bogoslovja“ A. Kadčića. Zato je ja upotrebljavam samo ondje, gdje je kakva razlika prema knizi Kadčićevoju.

Filipović J., Pripovidañe 1750. 1765. Toga pisca treba brojiti među dalmatinske, ne među bosanske; vidi u mojem članku o jeziku dalmatinskih pisaca u „Radu“ 209, 176.*)

Kašić B., jedna mu je pjesma štampana u M. Orbina zrc. III—IV.

Kavanin J. Svuda se što treba popravla od g. 1913. po izdanu u XXII. knizi „Starih pisaca hrvatskih“.

Knezović A., Verši od himbenog i lažljivog svita. Što je u toj pjesmi na str. 2—36, uzeto je iz P. Po-

*) U tome članku na str. 174. krivo velim, da su prije XVIII. vijeka samo dva dalmatinska pisca, koji pišu štokavski: Komulović i Kašić. Imao sam reći, da je takav pisac još J. Radojević, koji je g. 1686. napisao knjižicu u stihovima: Skazanje 1686. U „Popisu“ dobro kažem za n: „Pisac piše dalmatinsko-štokavski“. Ej slabosti ljudska, ne bilo te!

silovića nasl. 1682, str. 196b—205a (samo je Knezović na dosta mjesta pjesmu raširio).

Žubuški L., List 1752. Riječi iz te knjižice upotrebljavaju se tek od VII. dijela rječnika.

Maksimović A., Пчеларь или наставление о пчеловодству У Будиму 1810. Knjiga je 1911. nanovo i bolje ispisata za rječnik, negoli je prije bila.

Mikaš J., gdje koja se riječ uzima i iz njegove tal. gramatike. 1649.

Novaković S., Приповетка о Александру Великом . . . 1878. Izdanje je po rukopisu valada XV. vijeka.

Novine srbske, 1834 i 1835. Uzimaju se riječi iz članaka D. Davidovića.

Radnić M., Pogrdjenje 1683. Norini 58. piše: Fra Mijo Radnić od Olova (u Bosni, dakle bosanski fratar), a rodом iz Bačke.

Rajić J., Собрание поучений. I. II. III. 1793. U knjiži se naznačuju listovi (ne strane) ćirilovskim brojevima. Daničić citirao po listovima (ali nije svuda dodavao slovo *a* ili *b*), Valavac i Budman citirali po stranama, tako i ja iz početka, a od VII. dijela citiram po listovima. — Pisac se nigdje ne imenuje, ali da je J. Rajić, vidi se iz Vuka dan. 1, 45. i iz Daničića sint. IX.

Slovinac U Dubrovniku 1880, 1881, 1882, 1884.

Stara baba 1801. Ta knjižica, koja je u svakom pogledu bez vrijednosti, nije ispisana za rječnik.

Statut trsatski iz g. 1640. štampan u knjiži: Statuta lingua Croatica conscripta, str. 219—227.

Štit suproć kuzi 1783. Knjižica je od I. M. Mateića (Mattei); to se zna otud, što Stulić primjere iz ne navodi kao Mateićeve; vidi na pr. kod riječi *neharno*, *neisprazniv*, *neizgovoran*.

Zadranin, neka se briše.

Zuzeri B., upravo se izgovara *Zuzeri*. Vidi u Budmanovu članku o dubrovačkom narječju, „Rad“ 65, 159.

U Zagrebu mjeseca maja 1916.

Dodaci.

Na str. 27 (3) u 7. retku odozdo iza riječi „Daničić“ neka se umetne: „sve do konca svoga života“.

Na str. 50 (26) u 18. retku odozgo iza riječi „brijeg“ neka se umetne: „ili kad se kaže na pr.“

Na str. 95 (71) na kraju XI. glave neka se doda: Budman nije znao, da je ime *Kelemin* iz lat. *Clemens*, pa se krivo domišlao, da je postalo od mađarskoga imena *Koloman*. Da je ispisivač Vitezovićeve „kronike“ zabilježio primjer: „Papa beše postavljen i imenuvan *Kelemin*“ (str. 78), Budman bi se odmah dosjetio pravome izvoru toga imena (jer je *Clemens* bilo ime četrnaestorici rimskih papa) i ne bi *Kelemin* krivo tumačio. — Dodajem, da su istoga izvora, kojega i *Kelemin*, još i neka (kajkavska) prezimena: *Kelčec*, *Kelečić*, *Kelek*, *Keleković*, *Kelović*. Vaša još dodati, da hrv. *Kelemin* nije postalo neposredno od lat. *Clemens*, nego preko mađ. oblika toga imena *Kelemen*.

Na str. 108 (84) u 3. retku odozdo treba da bude ovako: „kakav bi bio sada, i kakav je prije mene bio.“

Romanstvo starih Splječana i Toma Arčidakon.

NAPISAO PRAVI ČLAN DR. IVAN STROHAL

povodom djela „Tommaso Arcidiacono di prof. D. Cherubino Šegvić“; Supplemento al „Bullettino di archeol. e storia dalmata“.

Sve do najnovijega doba vrijedio je Toma Arčidakon kao vrlo pouzdan historik i gotovo se svemu, što je on napisao, slijepo vjerovalo; sam Fr. Rački rekao je: „Povjest solinska (djelo Tome Arčidakona) je djelo, kakovih malo može pokazati XIII. vijek, gledamo li istinitost njezinih izvješća i jasnoću pripovijedanja“.¹

Ali monumentalnim otkrićima našega velikoga arheologa Fr. Bulića s temelja je potkopano to veliko pouzdavanje u istinitost Tominih izvještaja za starije doba, recimo: za doba do dolaska Mađara (za glave I.—XIII.), pače se mora uzeti da je dokazano, da su izvještaji u nekim glavama povijesti solinske (III., XI. i XII.) posve neistiniti². Otkrića ta stim su poraznija, što je njima dokazana neistinitost onih Tominih izvještaja, na koja se oslanja primat spljetske crkve nad Dalmacijom i Hrvatskom, t. j. onoga izvještaja, da su u Spljetu pohranjene kosti sv. Domnija učenika sv. Petra, da su Splječani po svom podrijetlu zvaní za nosioce i širitelje romansko-kršćanske kulture ili, kako se to možda upravo pod neposrednim utje-

* Šegvićevo djelo ocjenjuje se ovdje samo koliko se tiče prvih trinaest glava Tomine povijesti.

¹ Književnik, I., str. 388.

² Por. Bulić i Bervaldi: „Kronotaksa solinskih biskupa“ i ondje citirane rasprave Bulićeve.

cajem Tome Arcidačakona u uvodu spljetskoga statuta veli, da Spljećani „ideo vero sunt nobiles et vera fama nobilitatis eorum“.

Ova porazna kritika Tominih izvještaja izazvala je i reakciju, izazvala je pojedine pisce, da stanu na obranu istinoljublja Tomina. Među braniteljima Tominima javlja se prividno i prof. D. Cherubino Šegvić sa svojim djelom „Tommaso Arcidiacono, il suo tempo e la sua opera, saggio storico-critico“, izdanim kao prilog vrlo uvaženog časopisa „Bullettino di archeologia e storia dalmata“.

Svrha tome djelu, veli autor, jeste: „očistiti glas jednoga našeg sugrađanina, koji je postao nišanom nepravednih i neosnovanih napadaja, i prikazati ga u svjetlu historičke istine“³.

Ali uistinu g. autor za prvi dio Tomine povijesti ne samo ne brani Tomu od različnih napadaja, nego naprotiv, kako ćemo niže vidjeti, autor zamjera, što se Tomi vjeruje i ono, što nije dokazano kao neistinita legenda. Gosp. naime autor sam utvrđuje, da Toma nije u prvom dijelu svoga djela (glavama I.—XVI.) vrelo prvoga reda⁴; povrh toga autor u cijelosti priznaje valjanost i ispravnost dokaza, koje je iznio Bulić protiv prvih petnaest glava Tomine povijesti. Autor uopće steže svoju obranu prvoga dijela Tomina djela na to, da zabrani nezvanim strancima sumnjati o istinitosti navoda njegova sugrađanina Tome Arcidačakona, a tako isto da im zabrani pretpostavljati, da

³ Str.87.: „... di purgare la fama di un nostro cittadino, fatto bersaglio di accuse ingiuste ed infondate, e di presentarlo nella luce della storica verità.“

⁴ Str. 79.: „... basta constatare che Tommaso, in questa parte dell' opera, non è una fonte storica di primo ordine. . . .“

su pojedine izjave Tome Arcidačakona u tom prvom dijelu ipak ispravne.

Kako se razabire iz pojedinih autorovih bilježaka, ne dâ on naime, da tko drugi posumnja o vjerodostojnosti Tominih izjava, „da su Latini bili utemeljitelji i prvi stanovnici dalmatinskih gradova, i da se je latinski elemenat uzdržao kroz čitav srednji vijek“⁵, on sam pak ne može nego priznati, da sličnim Tominim izjavama o latinstvu Spljećana naprosto ne vjeruje; autor naime sam dokazuje, da u Tomino doba nijesu Spljećani govorili latinski, nego hrvatski, pa da je to i sam Toma priznavao, jer nije nikada ondašnje Spljećane nazivao Latinima, nego samo našincima; autor uopće drži, da je Tomi za pitanje o narodnosti odlučan teritorij, a ne jezik niti običaji, za pitanje o narodnosti odlučna je Tomi stara tradicija i povijest⁶. A pri tom autor vrlo dobro zna, da se je Toma u pogledu te stare povijesti nalazio u golemoj zabludi, kako je to najbolje dokazao Bulić, dokazima pak Bulićevima niti sam autor ne poriče ispravnost i valjanost.

⁵ Str. 80. bilj. 3.: „... Se Tommaso asserisce che Latini sono stati i fondatori ed i primi abitanti delle città dalmatiche, è che l'elemento latino si è conservato lungo tutto l'evo medio, ...“ Na ovu autorovu bilješku primijetiti valja još i to, da je Toma pisao polovicom XIII. vijeka o Saloni i Spljetu, pa da pisac, s kojim autor polemizuje, nigdje ne veli, da je Toma tvrdio, da se u dalmatinskim gradovima kroz čitav Srednji Vijek uzdržao latinski elemenat.

⁶ Str. 15.: „... Tommaso era convinto, che Spalato, benchè colla infiltrazione croata o slava avesse adottato la lingua slava, non sia cessata d'esser una città latina. Per lui è il territorio, ch'è decide della nazionalità, non già la lingua nè i costumi, sono le tradizioni antiche, è la storia. Non chiama gli Spalatini dell'epoca sua con nome di Latini, li chiama sempre nostrates, —“

Iz Bulićevih dokaza morao se autor uvjeriti, da je upravo nemoguće, da bi se Salonjani ili bilo kakovi Latini doselili u Spljet, dotično u Dioklecijanovu palaču kraj Salone, u prva dva vijeka poslije razorenja romanske Salone. Oni bi se pored tih dokaza mogli bili naseliti amo tek u trećem takovu vijeku, t. j. u IX. vijeku po rođenju Kristovu⁷. Tako i sam autor postavlja u drugu polovicu IX. vijeka ono dopuštenje, koje su po Tominom navodu (potkraj X. glave) slavenski (gotski) pobjednici, prestrašivši se jednoga carskog otpisa, dali latinskim pobjeđenicima, da ostanu na miru u Dioklecijanovoj palači. — t. j. on postavlja to dopuštenje u doba, kad su hrvatski vladari dali prema navodima Konstantina Porfirogenita dalmatinskim biskupskim gradovima neku autonomiju uz dužnost plaćanja godišnjega danka⁸, dakle po prilici godine 878. — Ali gdje su ti Salonjani bili kroz ta dva vijeka i pol (god. 614.—878.)? zar na otocima Hvaru, Braču, Korčuli i Visu, kada vrlo dobro znamo, da su upravo ti otoci bili ona, glasovita ishodišta neretvanskih gusara, kroz vijekove pogibeljnih čitavomu Jadranskome moru. Ovi su Slaveni već 642. godine preplovili čitavo Jadransko more i vojevali na talijanskom tlu, u beneventskoj kneževini⁹. Oni su kroz VIII., IX. i X. vijek bili prvi pomorei na čitavom Jadranskome moru¹⁰, napose još i poslije saracenskih gusarskih provala i nakon što im je, dok su se oni s ostalim kršćanima borili kod Barija protiv Saracena,

⁷ Por. napose Bulić i Bervaldi: Kronotaksa, str. 147. i d.

⁸ Str. 13.

⁹ Pauli Diaconi De gestis Langobardorum, IV. c. 46.

¹⁰ Por. Romanin: Storia documentata di Venezia, I., str. 91., 122. i d.

vizantijski vojskovođ izdajnički poplijenio i poharao njihove luke, a autohtono slavensko pučanstvo odvuкао u ropstvo¹¹; jer sve do svršetka X. vijeka morali su Mlečani plaćati Slavenima danak za plovljenje po Jadranskome moru¹². U vrelima se ponovno ističe, da su upravo ovi neretvanski otoci: Brač, Hvar, Vis i Korčula bili u posjedu Slavena, Neretvana. Tako se spominje, da je god 830. došao mletačkomu duždu Ivanu Participaciju izaslanik Slavena s onih neretvanskih otoka¹³; dalje, da je mletački dužd Petar Gradeniko negdje oko 839. godine, nakon što je sklopio mir s hrvatskim vladarom Mojslavom, pošao na neretvanske otoke i ondje sklopio mir sa slavenskim vladarom tih otoka Drušcem¹⁴. Sam Konstantin Porfirogenit veli, da Neretvani, koje on nazivlje i „Paganima“, imadu otoke Mljet, Korčulu, Hvar i Brač¹⁵. — Prema tome kao što nije moguće, da su se Salonjani od godine 614. do 878. zadržavali u Dioklecijanovoj palači, tako isto nije moguće, da su se oni zadržavali na neretvanskim otocima Braču, Hvaru, Visu i Korčuli.

Je li Toma znao, da se Salonjani nijesu vratili u Dioklecijanovu palaču niti u prvoj polovici VII. vijeka, kako on to veli, niti u drugoj polovici IX. vijeka, kako to tvrdi prof. Šegvić, to mi ne znamo; ali

¹¹ Epistola imp. Lodoguici in chronico salernitano, u Monumenta Germaniae hist., III. 521. i d.: Constantini Porphyrogeniti: De administrando imperio, cap. 29., str. 131, r. 1. i d.; Johannis Chronicon venetum, u Monumenta Germaniae hist., Scriptores, VII., 19.

¹² Johannis: Chronicon venetum, u Monumenta Germaniae hist., Scriptores VII., str. 30.

¹³ Ibidem, VII., 16.

¹⁴ Ibidem, VII., 17.

¹⁵ De administrando imperio, cap. 30., str. 146., cap. 36., str. 164.

znamo, da je Toma bio upravo prinuđen naučati, da su se Salonjani doista vratili u Dioklecijanovu palaču. Taj povratak Salonjana u Dioklecijanovu palaču ne samo je sastavni dio, nego upravo temelj čitavoj legendi o prijenosu kosti sv. Domnija i sv. Anastasija iz Salone u Spljet; na toj pak legendi osniva se teorija o primatu spljetske crkve i o latinskom jeziku kao preduvjetu za kršćansko bogoslužje u Dalmaciji, a tu je legendu sv. otac papa Ivan X. u svojim otpisima potvrdio kao čistu istinu. Poradi toga bio je Toma prinuđen dokazivati, da u Rimu nijesu kosti pravoga sv. Domnija i sv. Anastasija (gl. VIII.) i da su pored sv. Domnija i sv. Anastasija u Saloni bili pokopani i sv. Domnion i drugi sv. Anastasije (gl. III.). Toma Arcidakon kao dobar sin rimske crkve — uzgojen u Bolonji, nadahnut romansko-erkvenom kulturom, pun pouzdanja u tadašnje legende i mirakula — nije ni mogao a nije ni smio drukčije naučati, makar je i dobro znao, da Spljećani njegova doba nijesu Romani, nego su Slaveni. Pripadanje ovomu ili onomu stališu, smjer primljene obrazovanosti, predrasude i t. d. u velikoj mjeri utječu na kritičko prosuđivanje nađenoga historičkog materijala. Tako može se ispričati historička zablude Tomina i neispravnost njegovih izvještaja u glavama III., IX., X., XI. i XII.

Ne valja pak, držim, u jednu ruku htjeti Tomu braniti time, da se ne dopusti nepozvanim strancima tvrditi, da se Toma vara, kad drži, da su Spljećani Latini, a u drugu ruku sam dokazivati, da je Toma znao, da su Spljećani njegova doba po jeziku i običajima Hrvati, a samo po historiji i tradiciji (doista: po lažnim legendama) Latini, i paušalno tvrditi, da Tomini izvještaji u prvih šesnaest glava nijesu vrelo prvoga reda.

Još manje pristaje jednomu branitelju Tomine ljubavi k istini dalji postupak gosp. autora: t. j. zabranjivati drugima (nepozvanim strancima?), da pretpostavljaju, da bi pojedine Tomine izjave u tih šesnaest prvih glava ipak mogle biti ispravne, i dokazivati, kako je takav drugi pisac uzeo kao historičke dokumente pojedine retoričke fraze Tomine, koje vrijede za Tomino doba, ali ne za ono, u koje ih stavlja Toma a za njim i taj neupućeni pisac; pogotovu ne valja taj postupak, kad sam autor malo dalje navodi dokaze, da su baš ove Tomine izjave ispravne i da se baš ove izjave slažu s vrelima, koje je Toma upotrebljavao. Gosp. autor ne dâ drugomu, da pretpostavlja, da su takove izjave Tomine — za koje on sam na drugom mjestu dokazuje, da se slažu s vrelima, koje je Toma upotrebljavao — istinite niti ondje, gdje one ne stoje ni u kakvoj vezi s pomenutim lažnim legendama; ne dopušta on to drugomu piscu, pa makar ovaj imao dovoljno razloga vjerovati u ispravnost Tominih izvještaja i makar je on te razloge naveo; gosp. autor, da dokaže preuzetnost toga pisca, radije vodi na široko dokaze¹⁷, da je Toma tu prenio događaje iz svoga doba u daleku prošlost.

Gosp. autor tvrdi n. pr., da Toma pišući povijest reproducira pojedine ulomke iz pisama pape Grgura Velikoga¹⁸; u tom se ja s autorom potpuno slažem, pače u dokaz, da autor ima doista pravo, iznijet ću upoređaj nekih ulomaka iz Grgurovih pisama i nekih ulomaka iz VII. glave Tomine povijesti.

¹⁷ Str. 71.—74. (Caduta di Salona).

¹⁸ Str. 81.

Papae Gregorii I. Epistolae:

(Maximo episcopo saloni-
tano:) a perversis iu-
dicibus conturbemur“. (Rački
Documenta, str. 258); (Na-
tali episcopo sal.) „ . . . didici
pastorali cura derelicta solis
te conviviis occupatum
Nam quia nequaquam lectioni
studeas, nequaquam exhorta-
tioni invigiles, sed ipsum
quoque usum ecclesiastici
ordinis ignores, hoc est in
testimonium, quod eis, sub
quibus es positus, reverentiam
servare nescis et man-
data Dei negligens sed et
scripta nostra contemnens . . .
aliud accerseres, qui tuis
moribus obtemperare potuis-
set, cum praefatus vir pro
nulla tibi re, ut arbitror,
displicuit, nisi quod vasa
sacra et velamina tuis te pa-
rentibus dare prohibebat“. (Rački,
str. 238); (Honorato
archidiacono sal.): „ . . . de
aliquibus illic actis incongrue
et de sacrorum est conquestus
alienatione vasorum.“ (Rački,
str. 243); (Universis episco-
pis per Dalmatiam:) „ . . . per-
sona Maximi, de qua sibi multa
mala perlata sunt“ (Rački,
str. 244); (Maximo prae-
sumptori in Salona:) „quod vel
surrepta vel simulata piissi-
morum principum iussione,
dum vita dignus non esset,
ad sacerdotii ordinem,
prorupisset. Additur inau-

Thomae Archidiac. Histor., c. VII.:

„ . . . Erantque in ea ci-
viles discordie, nec satis ar-
guto moderamine res publica
regebatur. Non erat rector
sapiens, qui refrenaret su-
perbiam, qui puniret nequi-
tiam; sed voluntas propria
unicuique pro iustitia habe-
batur. Qui plus poterat, cole-
batur; impotentes prede pa-
tebant. Iustitia procul aberat;
totum pravitas occupabat.
Timor Dei, sanctorum reve-
rentia, misericordia et pietas
expiraverunt: odia, rapine,
usure, periuria et alia faci-
nora totam invaserant civi-
tatem. Religio erat derisui,
clerus contemptui, humilitas
superbie succumbebat . . . Et
sic in civitate multi erant
domini, pauci subditi, . . . non
quasi patriam diligebant, sed
quasi hostilem terram pre-
dari rapaciter satagebant;
sumptus reipublice potenti-
ores quique diripientes, to-
tum onus communis servitii
miseris pauperibus impone-
bant. Preter hec vero im-
proba Uenus omnem ordinem,
omnem sexum et etatem abs-
que ullo pudoris velamine
sordidabat. Dissolutio uolup-
tatis marcescebat in iuveni-
bus, obstinatio auaritie rige-
bat in senioribus; ueneficia
in mulieribus, peruersitas in
omnibus abundabat; iniurias
illatas concubibus pro gloria

ditum nefas, quod post interdictionem caesis praesbyteris, diaconibus caeteroque clero manu militari ad medium deductus“ (Rački, str. 244); (Sabiniano diacono:) „Maximum praevaricatore... ad altiore superbiā prorupisse: nam homines gloriosi viri patricii Romani ab eo praemia acceperunt, eumque ita ordinari fecerunt, ut Antonium subdiaconum et rectorem patrimonii, nisi fugisset, occiderent . . . scripta papae publice relecta et in civitate posita publice scindi fecit atque in contemptum sedis apostolicae apertius exiliit“. (Rački, str. 245.); (Constantiae augustae:) „Et contempto me atque despecto in audaciam quorundam saecularium hominum, quibus denudata sua ecclesia, praemia multa praebere dicitur . . . alia vero perversa illius, scilicet mala corporalia, quae cognovi, vel quia eum pecuniis est electus . . .“ (Rački, str. 246); (Marcellino proconsuli Dalmatiae:) „Tanta ad nos de vestra magnitudine pervenerunt, quanta a fidei viro minime committi debuerant: vos enim tanti mali de causa Maximi omnes astruunt auctores existere, per quos spoliatio illius ecclesiae vel tantarum animarum perditio atque inauditae praesumpti-

reputabant. Intra urbem multum feroces et audaces uidebantur, sed contra hostes exeuntes timidi et inbelles inueniebantur. Talibus et his similibus Salona corrupta uitiis, quid poterat nisi ad yma vergere? Quid restabat nisi ad interitum festinare?

onis audacia sumpsit initium.
(Rački, str. 255).

Istina je doduše, da je slika, koju podaje Toma, općenitije prirode, dok se u Grgurovim pismima opisuju konkretni događaji; ali Toma kao historik nije ni mogao ino, nego da specijalne događaje generalizuje. Nadalje, Grgur ima pred očima u prvom redu svećenstvo, a Toma i svećenstvo i svjetovnjake. No Tomin opis i o svjetovnjacima potpuno je prema ondašnjim prilikama u romanskim gradovima. Pravni historik, komu su poznati spomenici o desolatnim prilikama u gradskoj administraciji romanskih gradova prije pada zapadno-rimskoga carstva u Italiji, Galiji i Hispaniji, a tako i u istočno-rimskom carstvu u V.—VII. vijeku, znade, da će ono, što o tim prilikama navodi Toma (napose ono o oterećivanju siromašnjega pučanstva, o „improba Venus“, o pohlepnosti i t. d.), jamačno biti istina. Poradi toga vrlo je vjerovatno, da je Toma pored Grgurovih pisama imao još i drugo vrelo o stanju Salone prije njezina pada, pa je vrlo vjerovatno ono, što iznosi gosp. autor na jednom drugome mjestu, da je hronika, u kojoj se opisuje ovo stanje u Saloni prije njena pada, bila sastavljena u pjesmi, heksametrima¹⁹. Poradi toga držim, da veliku nepravdu nanosi Tomi prof. N. Nodilo, kad tvrdi: „Njegova slika gradskih prilika u Solinu očividno je udešena prema okolnostima vremena, u koje življaše sam pisac²⁰. Pogotovu držim, da nije pravo, da se tako odlučni branitelj Tomin, kakovim se prikazuje

¹⁹ Na str. 81. bilj. 3. g. autor naime pojedine riječi Tomine o tom stanju prikazuje kao heksametre uzete iz jedne stare pjesme, napose riječi: „qui plus poterat, colebatur“ = str. 72. r. 10. i 11.

²⁰ Historija Srednjega Vijeka, knj. III., str. 312.

gosp. autor, toliko srdi, kako mogu ja kao akademik ulomke iz Tomina pripovijedanja reproducirati kao historičke dokumente; i da taj odlučni branitelj vodi dokaze, kako je taj opis istovetan s onim u glavi XXXII., gdje sam znade, da je taj opis prema pismima pape Grgura I. i jednoj staroj hronici spjevanoj heksametrima. Taj autorov postupak stim je manje osnovan, što ja ne navodim Tomin opis kao historički dokumenat, jer je svakako i meni bilo poznato, da je Toma živio 600 i više godina poslije vremena, koje se ondje opisuje, te navodim taj opis samo kao sliku, koju je sebi stvorio Toma, taj vjerni sin rimske crkve i veliki štovatelj romanske kulture, proučavajući Grgurova pisma, a valjada i druga vrela; historički pak dokumenti o društvenom stanju u Saloni prije njena pada jesu meni, kako se vidi iz moga djela, Grgurova pisma.

Ali nije to jedino mjesto iz prvih šesnaest glava Tomine povijesti, koje naš autor ne dâ, da drugi pisac citira, a ma niti kao kasniji opis nekoga događaja. Tako mi gosp. autor oštro zamjera, što citiram Tomin opis propasti Salone²¹, jer da je to retorički ulomak iz opisa o podsadi Spljeta i o napadaju četa bana Dionizija, koji da je došao u pomoć Trogiru protiv buntovnih gradova. Sam pak gosp. autor nekoliko strana poslije te oštre polemike protiv mene postavlja kao uzor, kako se imadu tražiti vrela Tomine povijesti u njoj samoj, profesora Jirečeka, jer da je ovaj odatle, što Toma u svom opisu pada Salone ime Lissa piše sa „Lysia“, posve ispravno dokazao, da se Toma pri tom opisivanju služio nekom starom hronikom²². Gosp.

²¹ Str. 73., bilj. 3.

²² Str. 81.: „Ce ne da un esempio il prof. Jireček, il quale dall' uso fatto da Tommaso del nome Lysia per Lissa, deduce logicamente ch' egli dovette ispirarsi a qual-

autor ide pače i dalje od samoga profesora Jirečka; on zna, da je ta hronika bila sastavljena u heksametrima, koje je Toma u svoju VII. glavu naprosto prepisao²³. Ali dakako, kad ja o tom pišem, pretvaraju se duhovito pronađena hronika i ti heksametri u retorički ulomak iz opisa Dionizijeva podsjedanja! — Usput mi je istaknuti, da ja, kad sam citirao Tomin opis propasti Salone, nijesam ga citirao kao dokaz, da je sve doista onako bilo, kako Toma opisuje, jer Toma sam veli, da ne zna, kako je Salona uništena, te dodaje tomu opisu, da su neki građani utekli na otoke, dok ovim građanima nema poslije nigdje ni traga; Tomin sam opis citirao samo kao dokaz za čvrsto uvjerenje, da je tom zgodom propao čitavi grad, dok pitanjem, na koji je način propala Salona, nijesam se uopće imao baviti u tom djelu; a da je ona tom zgodom potpuno propala, držim, da sam donio dovoljno dokaza i bez obzira na uvjerenje Tomino.

Čitavo djelo prof. Šegvića obuhvata 10 glava i osam tabala upravo umjetnički snimljenih fotografija (i to: jedne neistinite slike Tomine, vratâ spljetske stolne crkve, ulomka s kora te crkve, propovjedaonice

che cronaca antica nello scrivere il racconto della distruzione di Salona“. Usput mi je dodati, da logičko izvođenje, kojim se je g. profesor Jireček kod našega autora dostao tako velike slave, ne držim jakim, jer u istoj povijesti (str. 24. r. 18.) stoji n. pr. i riječ „yma“ mjesto „imma“ i t. d., a u rukopisima vat., zagr. i trag. ne dolazi niti „Lysie“ nego „Lisie“.

²³ Str. 81. r. 21.—25.: „Tommaso doveva aver avuto per mano un qualche poema sulla distruzione dell'antica metropoli, per aver potuto ispirarsi e parlarne con tanta foga di poesia. Questa ipotesi si potrebbe sostenere colla restituzione di esametri, che spezzati, giacciono sparsi lungo il capitolo VII.“

u toj crkvi, portala trogirske crkve, dviju stranica iz rukopisa Tomine povijesti i nadgrobnoга natpisa Tomina). Od toga zaprema sam životopis Tomin 46 strana (23.—68.), tek posljednja (deseta) glava (str. 69.—87.) radi o samom djelu Tominu. Iz sadržaja Tomine povijesti navodi gosp. autor samo pojedine ulomke, koji su se njemu svidjeli, pravije: one ulomke, gdje mu se, po njegovu mnijenju, prilika dala, da pokaže, kako nevaljano postupaju nepozvani stranci uzimajući Tomu za nišan nepravednih i neosnovanih napadaja. Tako nam je pored djela prof. Šegvića ostao nepoznat sadržaj Tomine povijesti; navlastito o najzanimljivijem dijelu te povijesti, o kojem se u najnovije doba najviše pisalo, o sv. Domniju kao učeniku sv. Petra, o prijenosu kosti sv. Domnija iz Salone u Spljet, o sv. Domnionu, o Ivanu Ravenjaninu, o Severu i t. d. ne doznajemo po tom djelu izravno upravo ništa²⁴.

Budući da je to djelo historičko-kritički prikaz o Tomi Arčidakonu i njegovu djelu, očekivalo bi se, da će gosp. autor na daleko raspredati o pouzdanosti vrela, kojima se Toma služio pišući svoju povijest. Ali gosp. autor piše o vrelima toga djela na posljednjih 7 stranica (str. 80.—86.), a i od tih 7 stranica upotrebio je jednu, da se izjada nad piscima, od kojih su neki tek usput na jedno pet šest mjesta citirali Tomu Arčidakona. poradi toga, što tobože nijesu ispitivali, kakovim se vrelima služio Toma Arčidakon. Jedini časní izuzetak čini po nazoru autorovu profesor Jireček, koji je, kako spomenuh, pronašao hroniku o padu Salone. Za tim izljevom ogorčenja donosi gosp. autor plodove vlastitoga svoga prouča-

²⁴ Por. str. 71. i d.: „A. Caduta di Salona, B. I Croati perdono la loro indipendenza, C. La presa di Zara, D. L' invasione tartarica nell' Ungheria.“

vanja o vrelima, kojima se služio Toma Arcidaikon. Ne ću da se upuštam u potanko razlaganje svih rezultata toga proučavanja; samo ću spomenuti neke rezultate: Gosp. autor pronašao je, da se s velikom vjerojatnošću može tvrditi, da je Toma do mnogih vijesti došao iz Prokopijeva „De bello Gothorum“ i da mu je to djelo moglo biti na dosegu²⁵. U jedanaestom redu za tim veli, da djelo Konstantina Porfirogenita nije moglo biti Tomi na dosegu; u alineji zatim dokazuje, zašto to djelo nije moglo biti Tomi na dosegu: „jer Toma nije znao grčki“, i na daleko tumači, zašto Toma nije znao grčki, a tek treću alineju svršava time, da je Konstantinovo djelo prevedeno na latinski tek u XVII. vijeku; u alineji poslije toga još jednom veli, da Toma nije znao grčki²⁶. Kako je općenito poznato, prvi je preveo iz grčkoga na latinski onaj dio Prokopijeva djela o gotskom ratu Leonardo Brunus godine 1441.

²⁵ Str. 82. „Con molta probabilità si può asserire, che Tommaso abbia attinto molte notizie dall' opera di Procopio: De bello Gothorum. Quest' opera poteva esser a sua portata.“

²⁶ Str. 83.: „L' opera di Constantino Porfirogenito non era alla portata di Tommaso . . . Tommaso non era in istate di usare dell' opera di Porfirogenito, perchè non conosceva il greco.“

Ko je napisao „Razgovor vila Ilirkinja“ god. 1835.?

Kad sam god. 1898. prikupljao u Zagrebu građu za povijest južnoslovenskog romantizma, veoma me je zainteresirao „**Razgovor** koga Vile Ilirkinje imadoshe u Pramalitje¹ godine 1835.“ U Karlovcu. Tiskom I. V. Prettnera. 8° 31 str.

Na 2. listu čitamo ovu posvetu:

I koga | Priuzvishennoj, prisvitloj, krasnoj i plemenitoj | gospodi | i svemu | ostalomu prislacnomu i priglasnomu | Narodu Ilirskom | svakojake plemenite kripti, osobito | pako svoje | Starinstvo | ljubechemu za cikocičnju uspomenu krotkim | i umiljatim sârdcem | Vila Bosanska | prikázá.

Nijesam mogao tada doznati, ko se je već u proleće god. 1835. odazvao Gaju iz Bosne te razvijao više ilirizma nego ga je bilo već tada u samoga Gaja. God. 1900. u avgustu sastao sam se na putu iz Sarajeva u Brod sa fra Grgom Martićem te sam ga pitao, koji li je Bošnjak napisao „Razgovor“. Odgovorio mi je odmah i veoma sigurno: fra Marjan Šunjić². Iste godine ili na zimu 1901/02. kad sam u Beču prvi put predavao „Die literarischen Einheitsbestrebungen der Südslaven seit 1835“, zabilježio sam sebi

¹ I. Kukuljević, Bibliografia hrv., br. 16114: pramalitje (!).

² Ja sam si zabilježio Šunjić, kako se i obično piše, ali nema sumnje, da je on sam barem izgovarao Šunjić, kako dokazuje njegovo premalo poznato i ocijenjeno djelo: „De ratione depingendi rite quaslibet voces articulatas seu De Vera Orthographia cum necessariis elementis alphabeti universalis. Auctore Mariano Šunjić O. S. F. P. B. A. Viennae. Typis congregationis P. P. Mechitharistarum. 1853.

na svom izvatku iz „Razgovora“ još po riječima fra Grge Martića (djelomice njemački stenografički): „poznavao je sve evropske jezike, bio jedan Mezzofanti, nije bio pjesnik nego verzifikator, rodom iz Travnika, općio sa Srbima u Beču“. Vidi se dakle, da mene spomen nije mogao varati.

Međutim Đ. Šurmin, Hrvatski preporod I. 221, 036 pripisuje ovaj glas iz Bosne (v. sadržaj na istom mjestu) mladomu kleriku Martinu Nediću na temelju članka N(ikole) T(ordinca) u „Vienču“ 1885. str. 444., gdje se pripovijeda, kako je M. Nedić u Vacu proti mađarskim klericima branio Gaja i ilirstvo te ispjevao „Razgovor, koga *su imale(!)* vile ilirkinje“. Ovu pjesmu htjede najprije otiskati u Budimu, ali ne dade cenzor, jednako i u Osijeku. „Sad Martin otpravi svoje vile na Gaja, i zbilja ugledaše svjetlo g. 1835. u Karlovcu(?)“. Upitnik i pogrješka u naslovu dokazuju, da Tordinac knjižice svakako nije imao u rukama, bar tada, kad je to pisao. Jednako je krivo, da je M. Nedić opisao svoje nezgode u ugarskim samostanima i sa cenzorima „u najnovijoj svojoj knjizi“: „Stanje *redovničke(!)* države“ (str. 443.), jerbo u knjizi: „Stanje redodržave Bosne Srebrene“ (Đakovo 1884.) nema o tom ništa. Vidi se dakle, da N. Tordinac nije osobito pouzdan pisac, i pita se, komu se može više vjerovati, njemu ili Martiću. Ja bih mislio, svakako fra Grgi, koji je rad bosanskih Franjevaca poznavao bolje nego Tordinac. Smeta mi samo pričanje o Nedićevim neprilikama sa cenzorima, koje ipak ne mogu biti sasvim izmišljene, ali bi se dale protumačiti. Nedića je naine odaslalo starješinstvo, kad je doučio bogosloviju u Vacu, Marjanu Šunjića u Fojnicu, da kod njega izuči „vostočne jezike“. Koje godine? Ali bi on mogao već i prije dobiti kojimgod putem rukopis „Razgo-

vora“ od Šunjića, da ga kao klerik, koji se rodio u Posavini (u Tolisi) te je dobro poznao prilike u Budimu i Osijeku, ponese u štampu. Nije nemoguće ni zajednički rad, kad je Šunjić sa Nedićem opjevao pokret u Hrvatskoj i Ugarskoj od 1848. u 1849¹. Osim toga napisao je Šunjić „Razgovor vile Njemkinje i Slavjanke“, „Jelačkinja“ i veliku pjesan „Rodoslovna Slovjenkinja Vila“, u kojoj nam je ocrtao povijest slovjenškoga naroda. Sasvim pravo kaže H. Kreševljaković²: „Na svim ovim pjesmama vidimo, da je Šunjić dobro poznao klasike i narodnu poeziju“.

Nema dakle ni sumnje, da je Šunjić mogao ovaku pjesmu kao „Razgovor“ napisati. Ali evo opet muke! Isti vrijedni bosanski musliman, učitelj Hamdija Kreševljaković, koji je u novije vrijeme najbolje proučio književnost bosanskih Franjevaca, piše doduše, da Nedić sebi prisvaja, da je bio prvi Ilir iz Bosne, što mnogi drže i vele, ali i on pripisuje upravo njemu zaista prvi bosanski glas ilirizma u novom duhu³. Ne vidi se, kako je on, koji je imao „Razgovor“ u rukama te ga lijepo prikazao, došao do toga uvjerenja. Sve to treba dakle pojasniti, a to ne će biti teško Bošnjacima, jerbo nije malo važno pitanje, ko je bio g. 1835. prvi Ilirac iz Bosne te u narodnom desetercu nije pjevao gore nego mnogi njegovi savremenici, a sadržaj opširne pjesme dobar mu je i zanimljiv kao mješavina pseudoklasicizma, dalmatinsko-dubrovačkoga pjesništva i narodne pjesme.

U Gracu, 20. XI. 1915.

M. Murko.

¹ Hamdija Kreševljaković. Kratak pregled hrvatske knjige u Herceg-Bosni, 29.

² O. c. 30.

³ O. c. 26—28.

III.
IZVODI
iz
razrednih, skupnih i odborskih sjednica
od 1. januara do 30. julija 1916.

Skupna sjednica (izvanredna)
dne 4. januara 1916.

Zamjenik I. tajnika, pr. čl. dr. Juraj Majcen, čita svoje izvješće o prodaji kuće iz ostavine pok. predsjednika dr. Tade Smičiklasa. Ističe, da je kr. državno nadodvjetništvo izreklo svoje mnijenje, da se kuća ne bi imala prodati za svotu manju od 30.000 K; sada se pak nadaje prilika, da se to učini sa čistih 32.340 K. U kuću bi inače trebalo dosta investirati, a legatari, koje bi imala namiriti Akademija, žurno traže isplate svojih legata.

Neki članovi, osvrćući se na to izvješće, drže prodaju povoljnom i zgodnom.

Izvješće se jednoglasno usvaja i odlučuje, da se kuća proda onako, kako je izvješćem predloženo.

Razred matematičko-prirodoslovni
dne 8. januara 1916.

Razrednim se predstojnikom za god. 1916. ponovno i jednoglasno bira pr. čl. dr. Gustav Janček.

2. Na prijedlog razrednoga predstojnika izriče se zahvalnost razreda za vrlo zaslužnu i uspješnu brigu članova Odbora za istraživanje zemlje, koji su u teškim prilikama godine 1915. mnogo pomogli znatnomu rezultatu rada razreda te godine.

3. Po izvješću pr. čl. dra. Vladimira Varićaka prihvaća se za „Rad“ rasprava dra. Milenka Markovića: „O periodičkim funkcijama druge vrste, koje su rješenja linearnih jednačaba diferencijalnih s periodičkim koeficijentom“.

4. Pr. čl. dr. Vladimir Varićak ne protivi se, da se za „Rad“ prihvati radnja Ignaca Mihelića: „Pojednostavljena metoda integracije eksaktnih diferencijalnih jednadžbi“, koju je profesor Czuber u Beču pismeno ocijenio povoljno.

5. Predaje se na izvješće pr. čl. dru. Dragutinu Gorjanoviću-Krambergeru ove radnje: a) dra. Vale Vouka: „Biologijska istraživanja termalnih voda Hrvatskoga Zagorja“, b) Ivana Pevaleka: „O biologiji i rasprostranjenju alaga u sjevernoj Hrvatskoj“ i c) dra. Vale Vouka i Ivana Pevaleka: „Prilog poznavanju bazidiomiceta u sjevernoj Hrvatskoj“; bude li to izvješće povoljno, radnje će se objelodaniti u „Prirodoslovnim Istraživanjima“.

6. Za nove članove ovaj razred ne predlaže nikoga, jer je broj i pravih i dopisnih članova potpun.

Razred historičko-filološki

dne 29. januara 1916.

1. Razrednim predstojnikom za godinu 1916. ponovno se i jednoglasno bira pr. čl. Vjekoslav Klaić.

2. Prihvaća se za „Rad“ radnja pr. čl. dra. Đure Körblera: „Talijansko pjesništvo u Dalmaciji 16. vijeka, napose u Kotoru i Dubrovniku“.

3. Predaje se uredniku „Građe“. čl. dop. Ivanu Milčetiću, člančić čl. dop. dra. Matije Murka: „Ko je napisao ‚Razgovor vila Ilirkinja‘ g. 1835.“

4. Budući da je broj izvorâ za akademički rječnik već fiksiran, ne će se moći za nj upotrebljavati članak G. E. Schreibera „Ribarsko pomorsko nazivlje i izrazi“ (u „Ilovačko-ribarskom vjesniku XXIII.“ str. 53.—57.), premda po izvješću čl. dop. dra. Dragutina Boranića ima u njemu dosta dobre građe.

5. Predlaže se skupnoj sjednici nabava naklade djela „Fontes historici liturgiae glagolito-romanae a XII. ad XIX. saeculum“ čl. dop. dra. Luke Jelića.

6. Dopušta se pr. čl. dru. Đuri Körbleru, da još neupotrebljenu novčanu potporu od 600 K za naučno putovanje u Dubrovnik smije u istu svrhu upotrijebiti za putovanje u Beč, Gradac i Budimpeštu.

7. Budući da je broj članova, i pravih i dopisnih za ovaj razred potpuno, ne predlaže se nitko za nova člana.

Odbor za sabiranje spomenika tradicionalne literature

dne 29. januara 1916.

1. Prihvaća se izvješće i prijedlog urednika „Zbornika“, čl. dop. dr. Dragutina Boranića, da se prihvate za raspravní dio „Zbornika“ ove radnje: dra. Frana Ilešića: „Rajska ptica“, „Izvori i paralele nekih, napose narodnih priča“ i „Prinos slavenskoj legendi“; Moje Medića: „Vazmenka ili vazmenjak“; ne prihvaća se: Rudolfa Strohala „Priručna knjižica ‚Duhovna obrana‘ u hrvatskoj glagolskoj knjizi“.

2. Tako se isto za građu „Zbornika“ prihvaćaju prilozi: Zvonimira Turkalja „Kordunski kraj“; Nikole Zeca: „Ženidbeni običaji u Dubašnici na Krku“; Josipa Milakovića: „Naš hodža“; Rudolfa Strohala: „Nekoliko folklorističkih priloga iz stare Rijeke“.

3. Prihvaća se oveća zbirka haremskih pjesama od Hadžimahmatovića, ako pisac pristane, da se te pjesme štampaju u „Zborniku“ od vremena do vremena po onom sistemu, koji odredi urednik.

4. Odlučuje se, da svaka knjiga „Zbornika“ obuhvata po potrebi dvadeset do dvadeset i četiri štampana arka.

Odbor za „Hrvatski biografijski rječnik“

dne 31. januara 1916.

1. Prima se na znanje izvješće urednika pr. čl. dra. Đure Körblera o njegovu dosadašnjem nastojanju.

2. Urednik s obzirom na to, što mu rad a osobito briga oko uređivanja toga rječnika narušuje, najpače u pogledu živčanom, njegovo slabo zdravlje, moli, da ga Akademija riješi obaveze uređivanja. Pri tom ističe, da će on oštati marljiv suradnik i dalje. Odbor uvažuje razloge, poznate i inače članovima odbora, ali moli urednika, da svoju odluku na neko vrijeme odgodi.

3. Po izvješću i prijedlogu urednikovu primaju se suradnički članci, koji su prispjeli, i određuju se nagrade.

4. Odobravaju se neke administrativne želje urednikove.

Odbor za „Hrvatski biografijski rječnik“**dne 14. februara 1916.**

1. Samo s razloga narušenoga svoga zdravlja odriče se uredništva pr. čl. dr. Đuro Körbler. Uz najtopliju hvalu za požrtvovno i neumorno njegovo zauzimanje prihvaća se to odricanje, pa će se predložiti na prihvrat skupnoj sjednici Akademije.

2. Zaključuje se, da za sada preuzima cijeli odbor vođenje uredničkih posala, a napose preuzimaju na sebe članovi odbora, pr. čl. dr. Juraj Majcen, dr. Gavro Manojlović i dr. Ivan Strohal, da će u ime odbora u skore dane i stvarno preuzeti uredništvo od pr. čl. dr. Đure Körblera i specijalno se brinuti za vođenje uredničkih posala.

Razred filozofičko-juridički**dne 20. februara 1916.**

1. Budući da dosadašnji razredni predstojnik Vladimir Mažuranić unaprijed otklanja eventualno ponovni izbor, jednoglasno se razrednim predstojnikom za god. 1916. bira pr. čl. dr. Đuro Arnold, a dosadašnjemu se razrednomu predstojniku pr. čl. Vladimiru Mažuraniću bilježi u zapisnik topla zahvalnost razreda.

2. Prihvaća se za „Rad“ radnja dra. Vladimira Dvornikovića: „Sterilnost 'transcendentalne' metode u savremenoj filozofiji“.

3. Jednoglasno se prihvaća prijedlog pr. čl. dra. Milivoja Maurovića, da se Akademiji predloži za počasna člana dra. Nikolu pl. Tomašića, pravoga tajnoga savjetnika N-va ces. i kr. Apost. Veličanstva i bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije izv. sl.

Skupna sjednica dne 20. februara 1916.

1. Predsjednik dr. Tomo Maretić spominje, da će bližnjega 4. marta biti upravo pedeset godina, što je Njegovo cesarsko i kraljevsko Apostolsko Veličanstvo premilostivo uzakonilo pravila Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Zato Akademija ne može propustiti, a da tom prilikom Njegovu Veličanstvu ne izreče svoju nepokolebljivu odanost, duboku zahvalnost i iskrenu radost, što je doživjelo pedesetu obljetnicu toga dana. Predlaže dakle, da se dan 4. marta ove godine proslavi time, da se Njegovu Veličanstvu odašalje brzojav, u kojem će mu Akademija izreći svoja čuvstva, koja ju cijelu ispunjuju. S oduševljenjem se jednoglasno prihvaća predsjednikov prijedlog.

2. Uzima se na znanje ovo: na otpis kr. zemaljske vlade stupila je Akademija u pregovore sa tvrtkom Petra Nikolića u Zagrebu na nabavu slikâ: Vlaha Bukovca „Preporod hrvatske književnosti“ i Pavla Jovanovića „Mačevanje“ uz cijenu od 5000 K; tvrtka ne pristaje uz tu cijenu za te dvije slike, a osim toga ne može pristati na to, da bi te slike prodavala same bez ostalih, koje je ponudila. Na to je kr. zemaljska vlada povisila svoju ponudu za ove dvije slike na 6000 K, ali je tvrtka ostala kod svojega razlaganja.

3. Prima se sa zahvalnošću na znanje izjava predstojništva kr. sveučilišne biblioteke, da će najpripravnije podupirati svako nastojanje Akademije oko uređivanja „Hrvatskoga biografijskoga rječnika“; daje jednu sobu u zgradi za porabu urednika, pa će se u nju smjestiti sva književne pomagala za to.

4. Prima se na znanje odluka kr. sudbenoga stola u Zagrebu, kojom se odobrava ugovor o prodaji kuće pok. predsjednika dra. Tade Smičiklase za 33.000 K.

5. Prihvaća se ponuda „Instituta für Kulturforschung“ u Beču za zamjenu publikacijâ; zamjena bi se započela sa publikacijama Akademije za god. 1915., a Akademija bi slala ovo: „Izjetopis“, „Rad“ razreda historičko-filologičkoga i filozofičko-juridičkoga, „Monumenta“ historijska, „Zbornik“ i „Gradu“.

6. Prima se na znanje dopis učiteljice kr. ženskoga liceja u Zagrebu Kamile Lucerne, kojim priopćuje Akademiji posljednju odredbu pok. pr. čl. dra. Franje pl. Markovića o njegovoj književnoj ostavštini.

7. Primaju se na znanje ili i odobravaju zaključci sjednica razreda; a) matematičko-prirodoslovnoga od 8. januara 1916.; b) historičko-filologičkoga od 29. januara 1916.; c) filozofičko-juridičkoga od 20. februara 1916. — zatim sjednica odbora a) za narodni život i običaje južnih Slavena od 29. januara 1916., b) za Hrvatski biografski riječnik od 17. januara 1916. i od 14. februara 1916.

8. Prima se na znanje izvješće financijalnoga odbora o zaključnim računima zaklade Akademije i zaklade za osnutak umjetničkoga razreda, za računsku godinu 1914/5., dostavljenima od kr. zemaljske vlade.

9. Tajnik pr. čl. dr. August Musić izvješćuje: dok ostali razredi ne predlažu nikakva nova člana, to razred filozofičko-juridički predlaže za nova člana, i to po časnoga, dra. Nikolu pl. Tomašića, pravoga tajnoga savjetnika Njeg. ces. i kr. Apost. Veličanstva i bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije izv. sl.

Predlagač, pr. čl. dr. Milivoj Maurović, čita svoj prijedlog, prihvaćen u razrednoj sjednici od 20. februara 1916. — Prema čl. 9. pravila Akademije i § 2. b. njezina poslovnika odgađa se vijećanje o tom prijedlogu na slijedeću skupnu sjednicu.

Razred historičko-filologički

dne 8. aprila 1916

1. Prihvaćaju se za „Ljetopis“ članci čl. dop. dra. Luke Jelića: „Arjokenti“ i „Satemkenti“ mjesto „Indogermani“ i sličnoga“ i čl. dop. Ivana Milčetića: „Della storia civile e cronologica dela terra sive castello di Lossin Grande nella Dalmazia, ventilata nell' anno 1791“. Napisao lošinjski bilježnik Martin Botterini“ i „Moja primjedba o narodnosti stanovnika grada Krka“.

2. Prihvaćaju se za „Rad“ radnje: a) dra. Franje Fanceva: „Jezik hrvatskih protestantskih pisaca 16. vijeka. Prilog historičkoj gramatici jezika hrvatskoga ili srpskoga“ i b) dra. Petra Kolendića: „Posveta Divkovićevih „Besjeda““.

3. Prihvaća se za „Građu“ prilog čl. dop. Ivana Milčetića: „Ulomak iz Ivakićeva sv. Pisma“ s uvodom „Dva zaboravljena književnika“.

4. Predlaže se, da se iz dohodaka zaklade dra. Franje Račkoga podijeli 600 K novčane potpore priređivaču izdanja „Monumenta Habsburgica“, čl. dop. Emiliju pl. Laszowskomu, za putovanje u Budimpeštu, Beč i Ljubljanu, gdje će po arhivima kolacionirati isprave, a za vrijeme poslije god. 1540. skupljati prijepise potrebnih isprava.

5. Prihvaća se ponuda don Krste Stošića, da Akademija primi na čuvanje sakupljenih veliki broj narodnih pjesama iz Šibenika i okolice, iz Kotarâ, iz Ogorja sa Brača i iz dubrovačke okoline.

Odbor za „Hrvatski biografijski rječnik“**dne 13. aprila 1916.**

1. Prima se na znanje izvješće članova odbora dr. J. Majcena, dra. G. Manojlovića i dr. I. Strohala, da su od dosadašnjega urednika pr. čl. dra. Đure Korblera preuzeli uredništvo dne 22. februara 1916. Oni su od onda nadzirali rad i vodili tekuće poslove, a osobito su prva dva člana sastavljali ogledni arak rječnika, koji je sada gotov. Za svoj dosadašnji posao odriču se ti članovi svakoga honorara.

2. Odobrava se, da se 2000 primjeraka toga oglednoga arka ponudi kao prilog časopisu „Savremenuku“, a 1000 komada časopisu „Prosvjetu“. Uredništva su tu ponudu rado prihvatila.

3. Predlaže se skupnoj sjednici, da se što toplija zahvalnost izreče kr. sveučilišnomu bibliotekaru dru. Đuri Deželiću za njegovu veliku susretljivost prema Akademiji u poslu toga rječnika, a napose i za to, što je uredništvu stavio na raspolaganje svoje svežnje nakupljene građe za taj posao; neka mu se za ovo drugo i ponudi novčana odšteta.

4. Članovi odbora dr. J. Majcen i dr. Manojlović izvješćuju, da su se razgovarali s drom Otonom Kučerom, ne bi li on pristupio u uređivanje rječnika kao prvi i najznatniji pomagač odbora. Dr. O. Kučera pristao je na to, porazgovorivši se kao predsjednik „Matice Hrvatske“ s nekim njezinim odbornicima, uz uvjet, da bi se istom počevši od 1. septembra mogao intenzivnije dati na taj zadatak. — Prihvaća se i odobrava.

5. Udova pok. Franje Kuhača nudi Akademiji građu za biografije glazbenikâ, prikupljenu pokojnikom. Gore napomenuti članovi odbora sami su tu građu donekle pogledali, pa o njoj izvješćuju. Odbor

na to povjerava obojici svojih članova, da se pobliže informiraju o kvaliteti te građe, a u povoljnom slučaju da ponude novčanu odštetu za upotrebljavanje te biografske građe.

**Razred matematičko-prirodoslovni: odbor za
istraživanje zemlje
dne 13. aprila 1916.**

1. Prijedlog dra. Jovana Hadžija, da bi Akademija pristala na sarađivanje dra. Ljudevita Thallera i svršene slušačice mudroslovnoga fakulteta Ernstove kod obradbe planktonskoga materijala sakupljena kod prva četiri naučna istraživanja Jadranskoga mora (za *Echinodermata* i *Thalliaceae*), uz nadzor predlagača. Pristaje se uz uvjete: obrađivači će u uvodima označiti, da su svoje radnje izradili u komparativno-anatomičkoj zbirci kr. sveučilišta uza suradnju dr. Hadžija; dr. Hadži ima izreći svoje naučno mišljenje o vrijednosti gotovih radnja za pojedine odsjeke: kod radnja Ernstove treba istaknuti koautorstvo dr. Hadžija.

2. Prihvaća se molba dra. Jovana Hadžija, da e. kr. dvorskomu muzeju u Beču pokloni jedan već istražen i toto-preparat hidroidnih oblika, svojina Akademije, ako zbirka ima još koji takav primjerak.

3. Na molbu dr. Jovana Hadžija, da bi se komparativno-anatomičkoj zbirci kr. sveučilišta, gdje se nalazi biologijski materijal Akademije, dala odsada stalna godišnja dotacija od 50 K za očuvanje sabranoga materijala, odlučuje se, da bi Akademija mogla samo u pojedinim slučajevima davati prinose u tu svrhu, a na obrazložen podnesak čuvara te zbirke dr. Jovana Hadžija.

4. Doznačuje se 20 K za nabavu 500 komada fiola za pohranjivanje planktonskoga materijala.

5. Dr. Vale Vouk moli potporu od 700 K za dalja istraživanja biologije termalnih voda u Hrvatskoj i Slavoniji; iz te svote udesio bi se i potrebni termosta. Ta se molba prihvaća kao prijedlog odbora s dodatkom, da termosta ostane svojinom Akademije.

6. Podupire se molba dra. Vale Vouka, da se njegovu sveučilišnomu asistentu Ivanu Pevaleku dade potpora od 300 K za dalja istraživanja slatkovodnih alaga u Hrvatskoj i Slavoniji; skupljala bi se i ostala kriptogamska građa; dr. V. Vouk vodio bi nadzor nad istraživanjem, a odgovoran bi bio i za radnju I. Pevaleka o tim istraživanjima.

7. U proračun Akademije za god. 1916. predlaže se trošak za 9. i 10. svezak „Prirodoslovnih Istraživanja“, jer će za toliko svezaka biti rukopisi gotovi.

8. Nadovezujući na biologijska istraživanja termalnih voda dra. Vale Vouka predlaže se dr. Jovanu Hadžiju 50 K potpore za istraživanja planktona jezera Trakošćanskoga.

Razred matematičko-prirodoslovni

dne 14. aprila 1916.

1. Prihvaćaju se svi prijedlozi Odbora za istraživanje zemlje, naznačeni u gornjem izvodu od 1.—8.

2. Izvješćuje se, da je pr. čl. dr. Dragutin Gorjanović-Kramberger donio povoljna izvješća o radnjama dra Vale Vouka („Biološko istraživanje termalnih voda Hrvatskoga Zagorja“), dr. V. Vouka i I. Pevaleka („Prilog poznavanju bazidiomiceta sjeverne Hrvatske“) i Ivana Pevaleka („O biolo-

giji i geografskom rasprostranjenju algâ u sjevernoj Hrvatskoj“), pa su prema zaključku razredne sjednice od 8. januara 1916. (ispor. 5. točku izvoda iz zapisnika) te radnje predane u štampu za „Prirodoslovna Istraživanja“.

3. Prihvaća se za „Rad“ rasprava Stjepana Mohorovičića: „Prilog teoriji Volterrinih integralnih i integro-diferencijalnih jednadžbi“.

Skupna sjednica

dne 16. aprila 1916.

1. Predsjednik izvješuje, da je prema odluci Akademije od 20. februara o. g. podastro dne 4. marta o. g. N-vu ces. i kralj. Apostolskomu Veličanstvu poklonstveni zahvalni brzojav kao na 50. obljetnicu Previšnje potvrde pravila Jugoslavenske akademije. Taj brzojav glasi: „Heute feiert die Südslavische Akademie der Wissenschaften und Künste in Zagreb den 50. Jahrestag ihrer Gründung infolge der allergnädigsten Bestätigung ihrer Statuten durch Euere kaiserliche und königliche Apostolische Majestät. Die Akademie ist hochbeglückt, aus diesem Anlasse Euerer Majestät ihren ehrfurchtsvollsten Dank und unbegrenzte Ergebenheit ausdrücken zu können. In genauer Befolgung der ihr allerhöchst vorgeschriebenen Statuten glaubt die Akademie ihre Pflicht dem allerhöchsten Throne und der Wissenschaft gegenüber am besten auch fernerhin erfüllen zu können. — Protektor: Dr. Anton Bauer; Präsident: Dr. Thomas Maretić“. Na to je stigao ovaj odgovor: „Seine k. u. k. Apostolische Majestät geruhen die anlässlich des 50. Jahrestages der Gründung der Südslavischen Akademie der Wissenschaften und Künste in Zagreb von der Akademie dargebrach-

ten Gefühle der Anhänglichkeit und Ergebenheit mit besonderer Befriedigung huldvollst zur Allerhöchsten Kenntnis zu nehmen und danken allergnädigst für die dargebrachte Huldigung. Kabinettskanzlei“. Prima se na znanje sa zahvalnim poklikom: „Živio kralj!“.

2. Prima se zahvalno na znanje, da su 50. godišnjici osnutka Akademije čestitali: a) „Jednota českých matematiků“ u Pragu i b) Muzejsko društvo za Kranjsku u Ljubljani.

3. Prima se sa zahvalnošću na znanje dopis dra. Vladimira baruna Turkovića od 13. aprila 1916., kojim on u svoje ime i u ime braće svoje Davorina i Velimira poklanja Akademiji u spomen svoga pokojnoga oca Petra Dragana baruna Turkovića 20.000 K u obveznicama $5\frac{1}{2}\%$ ug. drž. ratnoga zajma s namjenom, da se kod Akademije osnuje zaklada s imenom njegova oca, iz koje će se nagrađivati djela ili rasprave struke financijalne ili političko-ekonomijske s obzirom na hrvatski narod.

4. Prihvaća se prijedlog akademijske uprave, sastavljen zamjenikom I. tajnika, pr. čl. dr. Jurjem Majcenom, da Akademija potpiše 1500 K četvrtoga ratnoga zajma. U svemu je Akademija potpisala za ratne zajmove 54.500 K;

5. isto tako, da se Dioničkoj tiskari u Zagrebu u ime doplatka za god. 1914. i 1915. isplati 4000 K.

6. U odbor za reviziju računa Akademije za god. 1915. biraju se pr. čl. dr. Vladimir Varioćak i dr. Ivan Strohal.

7. Dr. Nikola Kostrenčić kao izvršitelj oporuke pok. predsjednika Tade Smičiklasa predaje Akademiji pisma upravljena pokojniku, zatim pokojni-

kove dekrete i još neke druge spise, napose dekrete pok. pr. čl. dr. Petra Matkovića. Prima se na znanje.

8. Primaju se na znanje ili i odobravaju zaključeci sjednica: a) razreda historičko-filologičkoga od 8. aprila 1916. uz dodatak, da se ove godine ima iz Zaklade za opću naobrazbu, struka humanističkih, raspisati nov natječaj do konca 1917. godine; b) odbora za Hrvatski biografski rječnik od 13. aprila 1916.; c) razreda matematičko-prirodoslovnoga od 14. aprila 1916. uz dodatak, da se ove godine ponovi raspis natječaja iz Zaklade za opću naobrazbu, struka matematičko-prirodoslovnih. do konca godini 1916.

9. Prima se sa zahvalnošću na znanje, da je kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljska vlada u ime zemaljske pripomoći za 2. polugodište proračunske godine 1915./16. podijelila Akademiji 17.500 K, i to: 12.500 K za izdavanje naučnih djela, a 5000 K za naučna istraživanja.

10. Dopušta se nabava za polovinu knjižarske cijene svih dosadašnjih svezaka „Diplomatičkoga zbornika“ dru. Emeriku Szentpétry-u, privatnome docentu kr. sveučilišta u Budimpešti.

11. Odobrava se, što je predsjednik Akademije Hrvatskomu društvu umjetnosti u Zagrebu — sa svim potrebnim garancijama — za kratko vrijeme uzajmio sliku Ferde Kovačevića „Bura“, da je reproducira i svojim članovima dijeli kao premiju za godinu 1915.

12. Daje se potpora od 400 K iz Zaklade dra. Franje Račkoga pr. čl. dru. Ferdi Šišiću, uređivaču izdanja „Hrvatskih saborskih spisa“, da za IV. knjigu tih „Monumenata“ sabire građu u zemaljskom arhivu u Gracu i e. i kr. vojnom arhivu u Beču.

13. Prema 9. članku pravila Akademije i § 2. b. poslovnika njezina uzima se u raspravljanje prijedlog, učinjen u posljednjoj skupnoj sjednici, da se dr. Nikola pl. Tomašić izabere za počasnoga člana u razredu filozofičko-juridičkom. Glasanje se odgađa prema odredbama pravila i poslovnika na glavnu skupštinu.

Skupna sjednica

dne 13. maja 1916.

1. Na prijedlog predsjednika Akademije, dr. Tome Maretića, bilježi se u zapisnik zahvalan spomen pravome članu Akademije dru. Karlu Zahradniku, koji je 23. aprila 1916. umro u Brnu. On je pune 23 godine kao sveučilišni profesor matematike boravio u Zagrebu i objelodanio u Akademiji mnogo matematičkih radnja trajne vrijednosti. Bio je više godina i predstojnik matematičko-prirodoslovnoga razreda.

2. Odobrava se upravi Akademije, što je na upit kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, bi li bilo potrebno, da se Akademiji dostavljaju naučni tiskopisi iz država zaraćenih s našom monarhijom, izvijestila vladu, da bi to bilo potrebno.

3. Dopušta se popust od jedne trećine knjižarske cijene svih do sada izdanih knjiga „Rada“ c. i kr. natporučniku u Kuinu K. Šupuku (nabavljač namiruje poštarinu), a popust od polovine te cijene N. van Wijku, profesoru slavistike sveučilišta u Leidenu.

4. Odvjetnik dr. Franjo Papratović u Osijeku priopćuje, da je Rudolf grof Norman osnovao dvije nove stipendijske zaklade, jednu s imenom Pavla grofa Pejachevicha Virovitičkoga iz Podgorača, a drugu s imenom Alvine grofice Pejachevich Virovitičke rođene barunice

Hilleprand Prandau, svaku sa glavnicom od 30.000 K. za stipendije mladićima, koji su se dali na više nauke. Osnivač je nakanio i ove dvije zaklade — kao i prije Zakladu dra. Dragutina Neumana Valpovčanina — predati u upravu i čuvanje Akademiji, a i pravo podjeljivanja stipendija za slučaj, da mu porodica u muškoj silaznoj lozi izumre ili ne bude stanovala u području kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. Je li Akademija voljna preuzeti pomenute obaveze? — Zaključuje se, da jest voljna.

Razred historičko-filologički

dne 29. maja 1916.

1. Prihvaća se za „Starine“ rukopis čl. dop. Rudolfa Strohala: „Blagdanar“, ali tako, da predgovor napiše čl. dop. dr. Dragutin Boranić.

2. Prihvaća se za „Djela“ od dra. Petra Karlića prijepis rukopisnoga hrvatskoga prijevoda Davidovih Psalama od fra Luke Bračanina iz god. 1598. no bez paralelnoga štampanja Vulgate.

3. Tajnik dr. G. Manojlović izvješćuje, da se za 31. svezak „Ljetopisa“ stigli ovi članci: a) čl. dop. dra. Frana Ilešića: „Jedna glasovna promjena“, „Orijentalna priča o Vičnjem teretu kod Adama Filipovića Heldentalskoga“ i „Kalendari Adama Filipovića Heldentalskoga“; b) predsjednika dra. Tome Maretića: „Crte o rječniku naše akademije“.

4. Prima se sa zahvalnošću od don Krste Stošića, vjeroučitelja građanske i pučke škole u Šibeniku, zbirka sakupljenih njegovih narodnih pjesama u vlasništvo Akademije, da ih ona za proučavanje čuva u svojem arhivu i do potrebe uporabi.

5. Prihvaća se stručno mnijenje pr. čl. dr. Đure Körblera o rukopisu dra. Marijana Stojkovića: „Život i djela Bartula Kašića D. I.“

6. Dr. Petar Skok podastro je ponudu, da bi on sastavljao „Glossarium mediae et infimae latinitatis regni Croatiae“, i predlaže svoje uvjete. Razred drži, da bi ovaki pothvat bio preuranjen; osim toga valja najodlučnije imati na umu, da je za taj posao u prvom redu potrebna pravna i historijska sprema, koja je bitnom podlogom za oštro razumijevanje dokumenata Srednjega i Novijega Vjeka.

7. Čl. dop. dru. Milanu vitezu Rešetaru nudi se pripomoć od 150 K za put u Dubrovnik u poslu priprava za izdanje pjesama Ignjata Đorđića.

8. Budući da se pokazalo, da na istoga stručnjaka znade zapasti oveliki broj recenzija, a jer stižu i omašni rukopisi, koje treba dati stručnjacima na recenziju, da takove podrobno pregleda i svoje ispravke ili promjene predloži — oboje spojeno s velikim trudom i gubitkom vremena —, to predlaže tajnik dr. G. Manojlović, da bi se uvelo honoriranje ovakih stručnih ocjena bar za opsežnije stvari ili za češće ponavljanje ocjena istoga stručnjaka. — O tom prijedlogu neka se najprije izvijeste i drugi razredi.

Razred matematičko-prirodoslovni: odbor za istraživanje zemlje

dne 2. julija 1916.

1. Predlaže se dru. Jovanu Hadžiju trošak od 17 K za nabavu staklene ploče s kružnim izrescima za mikroskopska istraživanja planktonskoga materijala uz uvjet, da taj predmet ostane vlasništvom Akademije.

2. Odobrava se čl. dop. dru Arturu Gavazziju račun od 56 K 10 f za opazača temperature na Plivčkim jezerima.

Razred matematičko-prirodoslovni

dne 2. julija 1916.

1. Usvajaju se prijedlozi sjednice Odbora za istraživanje zemlje dne 2. o. mj.

2. Budući da je kr. kotarski liječnik u m. dr. Ljudevit Havliček darovao Akademiji 500 K sa željom, da se upotrijebi u svrhe prirodoslovnoga istraživanja Hrvatske i Slavonije, predlaže se, da se u znak zahvalnosti daju darovatelju sve sveske „Prirodoslovnih Istraživanja“.

3. Prihvaćaju se za „Rad“ radnje: Stjepana Mohorovičića: „Kritičke primjedbe teoriji integralnih jednadžbi“, „Zakon ploštinâ u teoriji relativnosti“ i „Kružno gibanje u teoriji relativnosti“; dra. Milutina Milankovića: „Ispitivanja o klimi planeta Marsa“; pr. čl. dra. Jurja Majcena: „Osmi kompleks ništičnoga sustava i sistemi silâ u prostoru“.

4. Prijedlog iznesen u razredu historičko-filologičkom u sjednici od 29. maja 1916., da se honoriraju stručne ocjene bar za opsežne stvari ili za češće ponavljanje ocjenjivanjâ istoga stručnjaka, usvaja se, pa se ovako formulira: „Književni tajnik vodi evidenciju o tome, koje i kakve se recenzije donose, i pita recenzente, reflektiraju li na nagradu, pa onda predlaže razredima slučajeve. Nagrađuju se samo recenzije o opsežnijim radnjama ili djelima ili ako na istoga stručnjaka zapane veći broj recenzijâ makar i o manjim radnjama. Stručni razredi predlažu nagrade, a odlučuje Akademija“.

Odbor za „Hrvatski biografijski rječnik“

dne 6. julija 1916.

1. Izvješćuje se, da su članovi odbora: oba tajnika Akademije, izvršili nalog posljednje sjednice kod sveučilišnoga bibliotekara dra. Velimira Deželića, koji drage volje i u buduće dopušta upotrebljavanje svoje sakupljene građe. Za dosadašnju porabu predlaže se odšteta od 200 K.

2. Isti članovi odbora izvješćuju, da dr. Oton Kučera surađuje u poslu rječnika, i izlaže se to поближе.

3. Isti izvješćuju o mogućnosti upotrebljavanja biografijske građe pok. Franje Kuhača. Odlučuje se zamoliti opernoga ravnatelja Nikolu Fallera, da bude kao glazbeni stručnjak pri prosuđivanju te građe.

4. Predlaže se skupnoj sjednici, da se zamoli kr. zemaljska vlada za podjeljenje dopusta u školskoj godini 1916./7. pravomu srednjoškolskom učitelju Juliju Benešiću s namjenom, da i on sudjeluje u uređivanju rječnika kao pomagač odbora. Takovo sudjelovanje imao je na umu već pok. predsjednik Akademije Smičiklas.

5. Određuje se nagrada od 200 K umir. profesoru Tihomiru Ostojiću za ekscerpiranje mađarskoga biografijskoga rječnika „A Magyar irók“ od Szinyei-a.

6. Odobrava se izvješće člana dr. Jurja Majcena, kao gospodarskoga tajnika Akademije, o dosadašnjim redovnim i osobnim izdacima.

7. Izvješćuje se: do sada je stigao dovoljno veliki broj autobiografijske građe; od suradnika, uz čl. dop. Vladoja Dukata, stiglo je više članaka osobito od đakovačkoga kanonika Milka Cepelića.

Razred filozofičko-juridički

dne 9. julija 1916

1. Uz ocjenu pr. čl. dra. Ivana Strohala prihvaća se za „Rad“ radnja dra. Milana Kressera: „Gustoća žiteljstva kraljevinâ Hrvatske i Slavonije. (Sa 2 table van teksta)“.

2. Izvješćuje se, da je za „Ljetopis“ stigao članak pr. čl. dra. Ivana Strohala: „Romanstvo starih Spljećana i Toma Arcidiacon. Napisao povodom djela Tommaso Arcidiacono . . . di prof. D. Cherubino Segvic“ u „Supplemento al Bullettino di archeol. e storia dalmata“.

3. U pogledu nagrađivanja stručnih recenzija slaže se razred sa formulacijom razreda matematičko-prirodoslovnoga u sjednici od 2. julija 1916.

Skupna sjednica

dne 9. julija 1916

1. Prima se na znanje, da je ban izv. sl. dr. Nikola pl. Tomašić prihvatio izbor za počasnoga člana Akademije, a ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije da je taj izbor uzeo na znanje.

2. Sa zahvalnošću prihvaća se dar dra. Ljudevita Havličeka od 500 K sa željom, da se svota upotrijebi za prirodoslovno istraživanje Hrvatske i Slavonije. Svota se priklapa dotičnoj novčanoj zalihi, a prihvaća se prijedlog matematičko-prirodoslovnoga razreda, da se darovatelju dadu svi dosadašnji svesci „Prirodoslovnih Istraživanja“.

3. Prima se na znanje: a) da je kr. sudbeni stol u Zagrebu odlukom od 12. aprila 1916. br. 9.681 uručio Akademiji ostavštinu pok. predsjednika Tade Smičiklasa; b) priopćenje kr. kotarskoga suda u Samoboru, da Akademija dobiva iz ostavine

pok. župnika Franje Forka u Samoboru zapis od 500 K sa 6% kamatama od 30. maja 1914.

4. Primaju se na znanje ili i odobravanju zaključeci sjednica: a) historičko-filologiškoga razreda od 29. maja 1916. i b) razreda matematičko-prirodoslovnoga od 2. julija 1916., zatim c) Odbora za „Hrvatski biografički rječnik“ od 6. julija 1916.

5. Izbor odbora za god. 1916. Rezultat je naznačen na str. 4. i 5. ovoga ljetopisa.

6. Tajnik dr. Juraj Majcen izvješćuje o obračunu ostavine pok. predsjednika Tade Smičiklasa, kako ga je pregledao i odobrio financijski odbor dne 30. junija i 9. julija 1916. Uzevši u obzir faktičnu vrijednost nekih dionica, čini početna vrijednost Smičiklasove zaklade 43.565 K 13 f. — Obračun se odobrava, a i tom se prigodom izriče zahvalan spomen nezaboravnomu pokojnomu predsjedniku.

7. Pravilnik o upravljanju glavnicom i prihodima glavnice u spomen Petra Dragutina baruna Turkovića, sastavljen na osnovi načrta pr. čl. dra. Milivoja Maurovića u konferenciji akademijske uprave s darovateljem drom. Vladimirom barunom Turkovićem, podjedno i kao zastupnikom svoje braće Davorina i Velimira baruna Turkovića. Taj se pravilnik prihvaća s tom promjenom, da se mogu nagraditi samo izvorna djela, koja će se na osnovi raspisana natječaja predati Akademiji u rukopisu.

Razred historičko-filologički

dne 14. julija 1916.

1. Prihvaća se za „Rad“ radnja pr. čl. dra. Đure Körblera: „Sitniji prilozi za povijest dubrovačke književnosti“.

2. Daju se na izvješće stručnjacima radnje Radoslava M. Grujića: a) „Porodični rječnik ličko-krbavske županije“; „Topografski rječnik gospićskoga kotara“.

3. Prima se na znanje izvješće pr. čl. dra. Ferdin. Šišića o njegovu naučnom putovanju (s potporom od 400 K iz dohodaka zaklade Račkoga) u Gradac i Beč za upotpunjenje dokumentarne građe za IV. knjigu „Hrvatskih saborskih spisa“.

4. Prima se na znanje obavijest pr. čl. dra. Đure Körblera o tome, da je on kao stručni ocjenjivač radnje dra. Marijana Stojkovića „Život i djela Bartula Kašića D. I.“ privatnim pismom piscu odgovorio na njegov dopis Akademiji o recenziji pr. čl. dra. Đure Körblera te radnje, pri čemu je recenzent piscu više toga objasnio i ponudio mu svoju naučno-kolegijalnu potporu.

5. Daje se pr. čl. dru. Ferdin. Šišiću pro računom za 1916. godinu osiguranu potporu od 1000 K za sabiranje građe za „Hrvatske saborske spise“; s tom će potporom uređivač te publikacije dovršavati u ugarskom zemaljskom arhivu u Budimpešti sabiranje građe za tu publikaciju.

6. Prinos dr. Matije Murka: „Ko je napisao „Razgovor vila Ilirkinja“ od god. 1835.“ uvrstit će se u I. sveščić „Ljetopisa“ za god. 1916. mjesto u „Građu“.

IV.

GLAVNA SKUPŠTINA

dne 13. maja 1916.

1. Predsjednik dr. Tomo Maretić konstatira: da su u ovu skupštinu pozvani svi članovi, i oni, koji ne stanuju u Zagrebu; da sada Akademija ima svega skupa dvadeset pravih članova, a da ih je zajedno s predsjedateljem nazočno dvanaest, dakle po §. 11. poslovnika dovoljno, da glavna skupština može stvarati zaključke i vršiti sve izbore.

2. Zamjenik I. tajnika, pr. čl. dr. Juraj Majcen, predlaže prijedlog prihoda i rashoda Akademije za god. 1915. Cijeli je prihod bio 155.519·26 K, a rashod 106.296·08 K, višak dakle ostaje 49.223·18. Pribroji li se tome čisti prijenos od god. 1914., t. j. 59.736·24 K, ostaje za godinu 1916. prijenos od 108.959·42 K, ali je od toga čisto, t. j. bez stalna određenja, samo 37.462·18 K, t. j. za 3.862·66 K manje nego za god. 1915. — Članovi revizionalnoga odbora pr. čl. dr. Vladimir Varićak i dr. Ivan Strohal izvješću, da su 12. maja o. g. pregledali sve račune u gospodarskoj upravi Akademije u god. 1915. i u potpunu ih redu pronašli. Glavna skupština prima to izvješće na znanje, pa prema prijedlogu revizionalnoga odbora daje zamjeniku tajnika pr. čl. dru. Jurju

Majcenu za vrijeme od 1. januara 1915. do 31. decembra 1915. potpuni apsolutorij; podjedno mu na isti prijedlog izražuje glavna skupština za njegovo savjesno blagajničko djelovanje svoje priznanje.

3. Prihvaća se proračun za godinu 1915., kako ga je sastavila uprava Akademije obazirući se na prijedloge pojedinih razreda i odbora. U njemu je za god. 1916. iskazan prihod od 144.040'84 K. a rashod od 143.856'86 K. dakle višak od 183'98 K.

4. Budući da je izminulo trogodište, za koje su tajnici dr. August Musić i dr. Gavro Manojlović izabrani, ima se prema §. 5. Poslovnika odlučiti o tome, ostaju li oni i nadalje. Tajnik dr. August Musić odlučno izjavljuje, da poradi čuvanja zdravlja svoga ne bi nikako više mogao ostati tajnikom, a tajnik dr. Gavro Manojlović izjavljuje, da je voljan ostati tajnikom, ali samo književnim (II.). Glasanjem bude za trogodište 1916.—1918. I. tajnikom (gospodarskim) izabran dosadašnji zamjenik I. tajnika pr. čl. dr. Juraj Majcen sa 11 glasova (1 cedulja prazna ostala), a glasanjem se izjavi 11 glasova (1 cedulja ostala prazna) skupština, da pr. čl. dr. Gavro Manojlović ostaje II. tajnikom (književnim) i za trogodište 1916.—1918. Dosadašnjemu I. tajniku dru. Augustu Musiću bude za njegov mnogogodišnji vrsni i požrtvovni rad u interesu Akademije jednoglasno izrečena zahvala u zapisniku.

5. Počasnim se članom Akademije izabire (sa svih 11 valjanih glasovnica) dr. Nikola pl. Tomašić, N-va ces. i kralj. Apost. Veličanstva pravi tajni savjetnik, ban kraljevina Hrvatske Slavonije i Dalmacije izv. sl.

V.

Izvješća o gospodarskim prilikama i o radu Akademije.

1. Izvješće prvoga tajnika

DRA. JURJA MAJCENA

o gospodarskim prilikama Akademije u god. 1915.

U godini 1915. mogla je Akademija uza sve teškoće oko priređivanja i štampanja knjiga izdati 19 svezaka. Nekoji od tih svezaka raspućani su u prvoj seriji za 1915., dok će ostali biti razaslati, čim se dovrši štampanje. Izdanja nekih za god. 1915. zasnovanih djela prenesena su na godinu 1916.

Gospodarsko poslovanje kretalo se u god. 1915. u istim po prilici granicama, kao i prijašnjih godina; napose su periodično stalni prihodi bili prošle godine nešto malo veći poradi dosta povoljnoga ukamaćenja blagajničke zalihe.

Akademiji je kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljska vlada podijelila i za god. 1915. potporu u iznosu od 25.000 K za izdavanje naučnih djela, a 19.000 K za prirodoslovna istraživanja Hrvatske i Slavonije. Na ovoj ponovno iskazanoj naklonosti izriče Akademija preuzvišenom gospodinu banu dru. Ivanu barunu Skerleczu Lomničkomu i presvijetlom gospodinu odjelnom

predstojniku za bogoštovlje i nastavu dru. Stjepanu Tropschu duboku svoju zahvalu. Kako o potporama kralj. zemaljske vlade zavisi izdavanje određenih djela po zasnovanom programu, nada se Akademija, da će i u buduće moći nastaviti svoj rad u tome pravcu, poduprta daljom naklonošću kr. zemalj. vlade.

Raspoloživ prihod iznosio je za godinu 1915.: 127.540·32 K, dakle za 27.656·26 K više negoli godine 1914. Taj znatni višak prihoda potječe odatle, što su se iz godine 1914. prenijele veće svote na godinu 1915. kao nepotrošeni iznosi za izdanje djelâ, koja nijesu mogla biti dogotovljena u god. 1914., i to poradi ratnih prilika. Pomenuti će se višak znatno smanjiti, čim bude moguće uknaditi zasada odgođena izdanja. Osim toga je u prihodu iskazan brutto-prihod, a ne samo čisti akademičkih kuća.

Općeni troškovi i izdaci za kuće iznosili su god. 1915. K 23.555·18, a troškovi za književni rad 55.484·16 K, dakle ukupno K 79.039·34, to jest za K 11.466·73 više negoli godine 1914.

Uspoređenje svih prihoda i rashoda pokazuje iznos od K 49.223·18 za prijenos u god. 1916. Pribroji li se k tome još blagajnička zaliha od g. 1914. u iznosu K 91.122—, umanjena za svotu, uvrštenu u prihod pod 8) i 9) obračuna, t. j. za K 31.385·76, ostaje zaliha od K 108.959·42, koja se prenosi na god. 1916. Cijela ta svota nije slobodna, jer su u njoj sadržani iznosi za unaprijed određene izdatke, koji se meću u prihod za god. 1916. Kako ti vezani iznosi čine ukupno 71.497·24 K, ostaje na slobodno raspolaganje za god. 1916. svota od K 37.462·18, dakle za 3.862·66 K manje negoli god. 1914.

Blagajnička se zaliha sastoji dijelom od vrijednosnih papira u nominalnom iznosu K 72.000— i go-

tovine, uložene na tekući račun u I. hrv. štedionici, kojom se jedino može slobodno raspolagati. Tečajem god. 1915. potpisala je Akademija za $5\frac{1}{2}\%$ -ni državni rentovni (II. ratni) zajam K 5000— i za III. ratni 6% -ni zajam 3.000 K. Kako je već za I. ratni 6% -ni zajam potpisano 20.000— K iz blagajničke zalihe, a 25.000— K iz temeljne zaklade Akademije, potpisala je Akademija do konca g. 1915. u svemu 53.000— K obveznicâ ratnih zajmova.

Stanje i prihod zaklada i drugih glavnica, kojima upravlja Akademija, prikazano je u priloženom prijegledu (gl. str. 159.).

Koncem god. 1915. dovršile su se ostavinske rasprave o ostavštini pok. predsjednika Akademije T. Smičiklasa. Dio ostavštine, koji prema posljednjoj želji pokojnika ima pripasti Akademiji za osnutak zaklade pod njegovim imenom, a u istu svrhu kao što je ima i zaklada dra. F. Račkoga, bit će tečajem godine 1916. izručen Akademiji; taj će dio ostavštine iznositi oko 44.000 K, ako se vrijednosni papiri ostavine računaju po faktičnoj vrijednosti prema tečaju. Akademija će u zahvalnoj uspomeni na svoga neprežaljenoga predsjednika osnovati zakladu prema želji pokojnoga zakladatelja i dobrotvora.

Akademija bilježi dalje s velikom zahvalnošću dar od 20.000— K dobrotvora, koji ne će da mu se za života zna za ime. Kamate toga iznosa pridržao je darovatelj doživotno. Akademija je u sporazumu s darovateljem već sada namijenila kamate, kad bude s njima raspolagala, za pripravne radnje oko istraživanja razreda matematičko-prirodoslovnoga. Pomenutom darovatelju neka bude i na ovome mjestu izrečena usrdna hvala Akademije na njegovom plemenitom djelu.

Prijegled o zakladama i glavnicaama Jugoslavenske Akademije znanosti i umjetnosti.

Zaklada ili glavnica*	Stanje glavnice od 30. VI. god. 1914.		Stanje glavnice od 30. VI. 1915.		Stanje glavnice koncem god. 1915.		Kako je glavnica uložena**	Prihod tečajem god. 1915.		Stanje*** prihodâ koncem god. 1915.	
	K	f.	K	f.	K	f.		K	f.	K	f.
Temeljna zaklada Akademije	833.641	72	845 071	04	—	—	u državnim i privatnim papirima	11 429	32	—	—
Zaklada za osnutak umjetničkoga razreda	14.764	42	15.501	24	—	—	te založnicama	736	82	—	—
Glavnica za izdavanje djela za opću naobrazbu	—	—	—	—	59.400	—	u drž. papir., dionicama i 4 1/2 % založnicama	3.201	30	12.093	49
Zaklada dra. F. Račkoga	—	—	—	—	36.000	—	u 4 1/2 % založnicama	1.848	62	2.782	84
Zaklada J. Bubanovića	—	—	—	—	6.000	—	u dionicama Prve hrv. štedionice	1.692	15	1.691	80
Zaklada dra. D. Neumana	—	—	—	—	30.000	—	u 4% ug. krun. renti	1.200	—	242	20
Zaklada Strossmayerova za galeriju slika	—	—	—	—	21.700	—	u 4% ug. krun. renti	868	—	—	—
Glavnica generalm. pl. Czerliena	—	—	—	—	16.000	—	u 4 1/2 % založnicama	1.644	87	1.644	87
Glavnica za Strossmayerov spomenik	—	—	—	—	7.726	47	na uložnoj knjižici s prihodom	354	32	154	32
Glavnica dobrotvora X.	—	—	—	—	20.000	—	u 4% ug. kr. renti	Uživa darovatelj		—	—

* Iznosi glavnica naznačeni su u nominalnim vrijednostima papira, u koje su uložene.

** Založnice, koje se navode, nabavljene su od Hrv.-slav. zemalj. hipotekarne banke, Prve hrv. štedionice i Hrv. eskomptne banke.

*** Ovdje su uračunati i prijenosi prihodâ iz god. 1914.

Vrijednost akademičke palače i akademičkih kuća iznosi prema faktičnom trošku K 846.950. Akademija ima na umu i brigu oko što boljega uzdržanja kuća, pa je zato odlučila provesti u budućim godinama znatnije popravke u svim svojim kućama, za što će opet biti potrebne veće svote, koje su već djelomice predviđene u proračunu za god. 1916.

Akademija ima zalihi svojih publikacija, koja je koncem g. 1915. brojala 138.417 svezaka, u vrijednosti po knjižarskoj cijeni od 641.324.30 K. Prema zalihi koncem g. 1914. porastao je dakle broj svezaka za 4691 komad i u vrijednosti za 39.684.50 K prema stanju koncem godine 1914.

2. Znatnije dosadašnje promjene u gospodarskim prilikama Akademije u godini 1916.

PRIPOČUJE PRVI TAJNIK DR. J. MAJČEN.

Ovdje će se istaknuti dosadašnji znatniji događaji god. 1916., koji se ponajviše tiču novčanih poslova; točni obračuni o tim poslovima bit će sadržani u „Prijegledu o prihodu i rashodu“ za godinu 1916.

Prema zaključku glavne skupštine od 20. maja 1915. izlučena je iz blagajničke zalihe svota od 5.000 K (5½% obveznice državnog rentovnog zajma iz god. 1915.), pa je uvrštena u temeljnu zakladu Akademije i priklopljena glavnici za osnutak IV. (umjetničkoga) razreda.

Dr. Vladimir barun Turković i njegova braća predali su Akademiji iznos od

20.000 K (u obveznicama $5\frac{1}{2}\%$ državnog rentovnog zajma iz god. 1915.), sa željom, da se od prihoda te glavnice a na uspomenu njihova blagopokojnoga oca Petra Dragana baruna Turkovića nagrađuje svake treće godine najbolje izvorno djelo ili rasprava struke financijalne ili političko-ekonomske, koje obrađuje pitanja našeg narodnog hrvatskog financijalnog ili narodno-ekonomskog probitka. Natječaj je za nagradu u godini 1919. već raspisan.

Rudolf grof Norman Ehrenfelski utemeljio je dvije stipendijalne zaklade: Pavla grofa Pejacevicha-Virovitičkog i Alvine grofice Pejacevich rođene barunice Hilleprand-Prandau, i to svaku sa 30.000 K u 4% zadužnicama zajma grada Beča od god. 1894. Prihodi tih svota upotrijebit će se kao stipendiji mladićima, koji se posvećuju višim naucima. Obadvama stipendijima upravlja Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.

Dosada je god. 1916. primila Akademija dio ostavine pok. predsjednika T. Smičiklasa za zakladu, koja će se osnovati pod njegovim imenom i koja ima istu svrhu kao i zaklada dra. F. Račkoga. Poslije prodaje nekih vrijednosnih papira i nabave $4\frac{1}{2}\%$ založnica Hrv. zemalj. hipotekarne banke iznosi temeljna glavnica zaklade prema faktičnoj vrijednosti papirâ oko 42.000 K. Na prihodu te zaklade ima već sada iznos od 2341.53 K, uložen na uložnoj knjižici Prve hrvatske štedionice, br. 182.295. Akademija će u svojem krilu sačuvati vječnu zahvalnost prema nezaboravnome svome predsjedniku i dobrotvoru T. Smičiklasu.

Akademiji će pripasti već najavljen zapis pok. župnika u Samoboru Franje Forka, u iznosu od

K 500.—, koji će Akademija zahvalno namijeniti svrsi, kakovu će zaključiti, kad joj zapis bude isplaćen.

Dr. Ljudevit Havliček, kr. kot. liječnik izv. sl. (Popovača) prédao je Akademiji iznos od 500.— K sa željom, da se taj upotrebi za „Prirodoslovna istraživanja Hrvatske i Slavonije“. Akademija je taj iznos radosno prihvatila, jer vidi, da se bude interes za njezina nastojanja oko izučavanja prirodnih prilika naše domovine, pa je svotu privela svojoj svrsi.

3. Izvješće drugoga tajnika

DRA. GAVRE MANOJLOVIĆA

**o radu Akademije od glavne skupštine dne 20. maja 1915.
do konca julija 1916.**

U ovo vrijeme prihvaćene su za objelodanjenje ove rasprave i radnje ili prilozi :

I. *Za publikacije razreda historičko-filološkoga :*

a) za „*Rad*“ : dr. Ferdo pl. Šišić : „O značenju imena Nándorfejtér“ ; dr. Tomo Maretić : „Jezik dalmatinskih pisaca XVIII. vijeka. Drugi prilog historičkoj gramatici našega jezika“ ; Vjekoslav Klaić : „Banovanje kneza Nikole Frankopana Tržačkoga (1617. — 1622.)“ ; dr. Đuro Korbler : „Talijansko pjesništvo u Dalmaciji 16. vijeka, napose u Kotoru i u Dubrovniku“ ; dr. Petar Kolendić : „Posveta Divkovićevih „Besjeda““ ; dr. Franjo Fancev : „Jezik hrvatskih protestantskih pisaca. Prilog historičkoj gramatici jezika hrvatskoga ili srpskoga“ : dr. Đuro Korbler : „Sitniji prilozi za povijest dubrovačke književnosti“ : — b) za „*Djela*“ : dr. Petar Karlić : prijepis rukopisnoga hrvatskoga prijevoda Davidovih Psalama od fra Luke Bračanina iz god. 1598. ; — c) za „*Starine*“ :

dr. Josip Bösendorfer: „Historia domestica' konventa kapucinska u gornjem Osijeku (1702.—1859.)“; Rudolf Strohal: „Blagdanar“, s predgovorom dr. Dragutina Boranića; — d) za „*Ljetopis*“: dr. Matija Murko: „Ko je napisao Razgovor vila Ilirkinja' god. 7835.?“; Ivan Milčetić: „Della storia civile e cronologica della terra sive castello Lussin Grande nella Dalmazia, ventilata nell'anno 1791'. Napisao lošinjski bilježnik Martin Botterini“ i dodatak: „Moja primjedba o narodnosti stanovnika grada Krka“; dr. Luka Jelić: „Arjokenti' i Satemkenti' mjesto Indogermani' i sličnoga“; dr. Fran Ilešić: „Jedna glasovna pojava: promjena krajnoga m' u n'“; „Orientalna priča o Vičnjem teretu kod Adama Filipovića Heldentalskoga“; „Kalendari Adama Filipovića Heldentalskoga“; dr. Tomo Maretić: „Crtece o rječniku naše akademije“.

II. Za publikacije *razreda filozofičko-juridičkoga*:

a) za „*Rad*“: dr. Ivan Strohal: „O starosti i redakcijama dubrovačkoga statuta“; „Priroda i pravo“; dr. Josipa Šilovića: „Pokušaj u hrvatskom kaznenom pravu“; dr. Vladimir Dvorniković: „Stabilnost transcendentalne metode u savremenoj filozofiji“; dr. Milan Kresser: „Gustoća žiteljstva kraljevina Hrvatske i Slavonije“; — b) za „*Ljetopis*“: dr. Ivan Strohal: „Romanstvo starih Spljećana i Toma Arcidiacon. Napisao povodom djela Tommaseo arcidiacono . . . di prof. D. Cherubino Šegvić“ (u „Supplemento al Bullettino di archeol. e storia dalmata“).

III. Za publikacije *razreda matematičko-prirodoslovnoga*:

a) za „*Rad*“: dr. Marije Kiseljak: „O Euklidovu algoritmu“; dr. Andrija Mohorovičić: „Nove faze u slici početka potresa“; dr. Vjera Roje-Katušić: „Reakcije thalli-soli sa sumporo-

vodikom"; Dragutin Hire: „Floristička izučavanja u istočnim krajevima Istre. II. Učka gora i okolina"; dr. Juraj Majcen: „Prostorni sistem od pet sila, koje su u ravnoteži"; Ignac Mihelić: „Pojednostavljena metoda integracije eksaktnih diferencijalnih jednažbi"; dr. Željko Marković: „O periodičkim funkcijama druge vrste, koje su rješenja linearnih jednačaba diferencijalnih s periodičkim koeficijentom"; Stjepan Mohorovičić: „Prilog teoriji Volterrinih integralnih i integro-diferencijalnih jednažbi"; „Kritičke primjedbe teoriji integralnih jednažbi"; „Zakon ploština u teoriji relativnosti"; „Kružno gibanje u teoriji relativnosti"; dr. Milutin Milanković: „Ispitivanja o klimi planeta Marsa"; dr. Juraj Majcen: „Osmi kompleks ništičnoga sustava i sistemi sila u prostoru"; — b) za „*Privodostovna istraživanja Hrvatske i Slavonije*": dr. August Langhoffer: „Fauna hrvatskih pećina (spilja). (Fauna cavernarum Croatiae) II."; Josip Pevallek: „*Sisyrinchium angustifolium* u Hrvatskoj"; dr. Jovan Hadži: „Poredbena hidroidska istraživanja. IV. *Camella Vilae Velebiti* g. n. sp. n., *Croatella* g. n."; dr. Vale Vouk: „Biologijska istraživanja termalnih voda Hrvatskoga Zagorja"; Josip Pevallek: „O biologiji i rasprostranjenju alga u sjevernoj Hrvatskoj"; dr. Vale Vouk i Josip Pevallek: „Prilog poznavanju bazidiomiceta u sjevernoj Hrvatskoj"; — c) za „*Ljetopis*": dr. Dragutin Gorjanović-Kramberger: „Neke primjedbe o donjoj čeljusti Weinmarskoga čovjeka".

IV. Odbor za sabiranje spomenika tradicionalne literature prihvatio je ove radnje ili prinose: dr. Fran Ilešić: „Rajska ptica"; „Izvori i paralele nekih, napose narodnih priča"; „Prinos slavenskoj hagadi";

Mojo Medić: „Vazmenka ili vazmenjak“; Zvonimir Turkalj: „Kordunski kraj“; Nikola Zec: „Ženidbeni običaji u Dubašnici na Krku“; Josip Milaković: „Naš hodža“; Rudolf Strohal: „Nekoliko folklorističkih priloga iz stare Rijeke“.

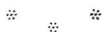
Publikacije, što ih je Akademija izdala u 1915. godini, ove su:

U I. seriji: dvije knjige „Rada“ (206. i 207.) razreda historičko-filologičkoga i filozofičko-juridičkoga i jedna knjiga „Rada“ (208.) matematičko-prirodoslovnoga razreda; *Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium*, vol. 36. (*Acta comitialia regni Croatiae Dalmatiae Slavoniae*, tomus II.); *Monumenta historico-juridica Slavorum meridionalium*, vol. 10. (*Statutum et reformationes civitatis Tragurii*); Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena, knj. 20. sv. 1.; Građa za povijest književnosti hrvatske, knj. 8.; Djela Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, knj. 25. (Pojave vulgarno-latinskoga jezika na natpisima rimske provincije Dalmacije); Prirodoslovna istraživanja Hrvatske i Slavonije, sv. 6. i 7.; Izvješća o raspravama matematičko-prirodoslovnoga razreda (*Bulletin des travaux de la classe des sciences mathématiques et naturelles*), sv. 4.; Ljetopis za godinu 1914., sv. 29.; — *u II. seriji*: jedna knjiga „Rada“ (209.) hist.-filol. razreda i jedna knjiga „Rada“ (210.) mat.-prirod. razreda; *Codex diplomaticus regni Croatiae Dalmatiae et Slavoniae*, vol. XIII.; *Monumenta histor. Slav. mer.*, vol. 38. (*Monumenta Habsburgica*, II.); Zbornik za nar. život i običaje, knj. 20. sv. 2.; Prirodoslovna istraživanja, sv. 8.; Izvješća mat.-prirod., sv. 5.

U I. seriji god. 1916. izlaze ove publikacije: Dvije knjige (211. i 212.) histor.-filolog. razreda i jedna (možda ne potpuna) knjiga „Rada“ (213.) razr. mat.-prirodoslovnoga; Monumenta histor., vol. 39. (Acta comitialia, tom. III.); Stari Pisci Hrvatski, knj. 23. (Djela Matije Antuna Reljkovića); Starine, knj. 35.; Zbornik, knj. 21. 1.; Izvješća o raspravama matematičko-prirodoslovnoga razreda za godinu 1867.—1914. (Bulletin des travaux de la classe des sciences mathématiques et naturelles pour les années 1867.—1914.); Ljetopis za god. 1916. (svezak 31.) I. sveščić. — *U II. seriji za godinu 1916.* dosta je sigurno da će izaći ove publikacije: jedna knjiga „Rada“ (214.) hist.-filol. razreda i ostatak jedne knjige (213.) „Rada“ razr. mat.-prirodoslovnoga; Monumenta hist., vol. 40. (Acta Habsburgica, tom. III.); „Zbornik“ knj. 21. 2.; „Prirodoslovna istraživanja“ sv. 9.; „Izvješća o raspravama mat.-prir. razreda“ sv. 6.; „Rječnik“ sv. 34.; „Ljetopis“ za god. 1916. (sv. 31.) II. sveščić; za ostale publikacije, koje su u proračunu, ne može se pouzdano reći da će biti gotove, jer tiskara poradi oskudice tipografskih sila ne dopiјеva smagati sve narudžbe; možda će biti gotova i 14. knjiga „C o d e x d i p l o m.“. „Prirodoslovna Istraživanja“, a s njim u vezi i „Izvješća“, zapinju pak u današnje vrijeme poradi manjega obilja samoga naučnoga istraživanja. — Pripominjemo, da je Akademija od pisca i vlasnika čl. dop. dra. Luke Jelića pre kupila „Fontes historici liturgiae glagolitoromanae a XIII. ad XIX. saeculum“, a nada se, da će se moći u svoje vrijeme izdati i one spomenike te liturgije, koji potječu od vremena prije XIII. stoljeća.

Inače ima Akademija još rukopisâ spremljenih za štampu, pa tako su već u slaganje ušle IV. knjiga „Saborskih spisa“ („Acta comitialia“) i IV. knjiga „Habsburških spomenika“ („Monumenta Habsburgica“); a skorih će dana isto biti i za 24. knjigu „Starih Pisaca“ (I. knjiga djelâ Ignjata Đorđića); izići će i nastavak 6. sveska „Pravno-povjestnoga rječnika“. Već prema tipografičkoj mogućnosti slagat će se i 26. knjiga „Djela“ (fra Luke Bračanina hrvatski prijevod Davidovih psalama od god. 1598.), a očekuje se i skoro gotovi I. dio rukopisa za XI. knjigu Historijsko-juridičkih spomenika.

I za godinu 1915. i za I. polovinu 1916. s velikom zahvalnošću treba istaknuti obilnu potporu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade (god. 25.000 K za opća izdanja Akademije, a 10.000 K za prirodoslovna istraživanja u području Hrvatske i Slavonije), koja materijalno omogućuje Akademiji, da može izvršivati i zasnivati što obilniji rad.

Akademija je god. 1915. i prve polovine 1916. iz svojih dohodaka (na godišnju stavku od 2500 K u proračunu) podijelila putnu novčanu potporu za *istraživanja razreda matematičko-prirodoslovnoga*: a) dru. Otonu Kučeri 300 K za arhivalna istraživanja o Marinu Getaldiću; b) pr. čl. dru. Vladimiru Varićaku 500 K za dalje sabiranje građe o matematičkom radu i životu J. R. Boškovića; Dragutinu Hircu 450 K za dovršenje florističkoga istraživanja u istočnoj Istri; — iz potpore od godišnjih 10.000 K kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, za istraživanja u području Hrvatske i Slavonije: a) dru. Jovanu

Hadžiju 250 K za nastavak komparativnih studija o jadranskim hidroidima i nekim planktonskim celenteratima u južnom dijelu hrvatskoga primorja; b) dru. Vali Vouku (uz pomagača mu Franju Pevaleka) 600 K za botanička istraživanja hrvatskoga Zagorja, u prvome redu flore termalnih voda, pa i za floru kriptogamsku i uopće za floru područja svake terme u Zagorju; c) čl. dop. dru. Arturu Gavazziju 500 K za sistematičko istraživanje termijskih odnosa Plitvičkih jezera; d) dru. Vali Vouku 700 K za dalja istraživanja biologije termalnih voda u Hrvatskoj i Slavoniji; e) Ivanu Pevaleku 300 K za dalja istraživanja slatkovodnih alaga u Hrvatskoj i Slavoniji i skupljanje ostale kriptogamske građe; f) dru. Jovanu Hadžiju 50 K za istraživanje planktona jezera Trakošćanskoga. Iz obiju stavaka bile bi se odredile i druge svote, ali su ratne prilike zapriječile i to, pače donekle i neke od gore spomenutih istraživanja. Sve dopuštene a nepotrošene svote za god. 1914. i 1915. čuvaju se za povoljnije prilike, kao što se i sva potpora, određena kr. zemaljskom vladom, troši ili čuva samo za te svrhe, t. j. za istraživanje i za stamparski i drugi trošak. — Za *istraživanje razreda historičko-filološkoga* iz proračunskih stavaka i iz dohodaka zaklade dr. Franje Račkoga: a) pr. čl. dru. Ferdi pl. Šišiću 115634 K za prikupljanje arhivske građe za III. i IV. knjigu „Hrvatskih saborskih spisa“ u Gracu, Beču, Pragu, Galgóczu i Budimpešti; b) čl. dop. Emiliju pl. Laszowskomu 600 K za kolacioniranje sakupljene arhivalne građe i za skupljanje nove (poslije god 1540.) u Budimpešti, Beču i Ljubljani za izdanje „Habsburških spomenika“; c) pr. čl. dru. Ferdi pl. Šišiću 400 K, da u zemaljskom arhivu u Gracu i u c. i kr. vojnom arhivu u Beču sabire arhivalnu građu

za IV. knjigu „Hrvatskih saborskih spisa“; d) pr. čl. dru. Ferdi pl. Šišiću 1000 K za dovršavanje sabiranja građe za „Hrvatske saborske spise“ u ugarskom zemaljskom arhivu u Budimpešti. Osim toga je od čl. dop. dra. Luke Jelića kupljena sva naklada njegova djela „Fontes historici liturgiae glagolito-romanae a XIII. ad XIX. saeculum“. Ni u ovom razredu nijesu se mogla izvršiti neka naumljena naučna putovanja, osobito ni putovanja i troškovi za istraživanja dijalektologička.

Mjesto daljih priprava za izdavanje „Jugoslaven-skoga enciklopedičkega rječnika“ odlučila je Akademija u skupnoj sjednici od 31. januara 1915. na prijedlog posebnoga odbora izabrana u sjednici od 25. oktobra 1914. — i to: pr. čl. dr. Gustav Janeček, Vjekoslav Klaić, dr. Gavro Manojlović i dr. Ivan Strohal — ovo: „neka se za sada što intenzivnije radi i što skorije izradi potpun biografički rječnik hrvatskih ljudi od najstarijih vremena do danas, t. j. onih Hrvata, koji su se na ma kojem polju istakli“. Kasnije je ovaj odbor postavljen stalnim, pojačan pr. čl. drom. Jurjem Majcenom, kao posrednik između Akademije i urednika toga biografičkoga rječnika, a konačno je tomu odboru predano i samo uređivanje rječnika, uz ovlast, da predlaže stalne glavne svoje pomagače u uređivanju; glavni stalni pomagač je sada prof. dr. Oton Kučera, predsjednik Matice Hrvatske. Podjedno je uzeto u osnovu i to, da bi se odmah poslije hrvatskoga biografičkoga rječnika imao izraditi i hrvatski stvarni rječnik. Odlučilo se, da se za trošak, osim glavnice generalmajora Marka pl. Czerliena, uvrštava u bližnje

godine posebna stavka u redovni proračun Akademije (ta je stavka za 1916. godinu 10.000 K). — Sadašnje je stanje rada oko Hrvatskoga biografičkoga rječnika ovo: od napisanih već članaka izdan je ogledni arak; pribran je dosta veliki broj autobiografske građe¹; daleko je uznapredovalo popisivanje svih vijesti po svim znatnijim novinama i časopisima počevši od vremena preporoda hrvatske književnosti i narodnoga hrvatskoga života: stigao je oveći broj već gotovih članaka. Želja je Akademije, da bi se prvi sveščići toga rječnika stali izdavati već god. 1917.

Kao pristup oglednom arku štampana je ova objava:

„Iznosimo ovdje pred hrvatski narod ogledni arak djela, koje je početkom godine 1915. odlučila Akademija izdati, da time zadovolji davno osjećanu opću našu književnu potrebu. Odmah poslije izvršenja toga djela imale bi se započeti radnje oko izdavanja „Hrvatskoga stvarnoga rječnika“, tako, da bi oba ova djela podavala u širokom opsegu, a alfabetskom porednjom, cijelo naše sadašnje znanje, a na osnovi nauke, o prošlosti i sadašnjosti naroda hrvatskoga.

U „Hrvatski biografijski rječnik“ ući će životopisi ili bar kratke životopisne napomene. — ako radi nestašice građe ili radi manje važnosti ne budu životopisi mogući — svih onih ljudi (plemenâ i porodica), koji su se u opsegu hrvatskih zemalja počevši od najstarijih vremena, pa sve do danas, makar čime istakli i — malo ili mnogo — sudjelovali u narodnom razvoju: kraljevi, velikaši, vojskovođi, svećenici, politici, upravnici, učenjaci, književnici, umjetnici, glazbenici, veliki trgovci i brodari, veliki dobro-

¹ Vidi popis na str. 196.—197. ovoga „Ljetopisa“

tvori, knjižari i t. d.; ovamo pak pripadaju i oni domaći ljudi, koji su djelovali u tuđini, ali i oni tuđi ljudi, koji su radili u krilu naroda hrvatskoga.

Po utvrđenoj osnovi naše akademije imao bi se sav rukopis dovršiti do konca 1919. godine, a god. 1920. imao bi se izdati taj „Hrvatski biografski rječnik“, koji će obasezati oko 80 tiskanih araka u obliku i slovima ovoga oglednoga arka. Uzmognu li se ti rokovi pokratiti, učinit će se i to.

Članci će biti opsežniji, srednji ili kratki, već prema važnosti lica, koje se obrađuje, a i prama obilju ili oskudici pouzdanih vijesti o tom licima.

Razumije se, da ni samo uredništvo našega rječnika, — koliko mu se i mora dopustiti sloboda pokračivanja i nadopunjivanja poslanih mu članaka — ne će moći potpuno simetrički ujednolichiti opseg članaka, a ni uvesti u njih jednolični duh i shvaćanje; tu će mnogo odlučivati individualnost i shvaćanje pisaca tih članaka, naših suradnika. Ovom pak prilikom molimo sve naše stručnjake ili dobre poznavaoce dotičnih materija, ako ih s kojega god razloga ne stigne naš posebno njima upravljeni poziv, da se s adresom na Jugoslavensku akademiju što prije jave, jesu li voljni preuzeti obrađivanje kojega članka, a ujedno da nam označe i to, koji bi to članci bili; u isti mah molimo i sve hrvatske rodoljube, koji imaju kakovu građu, prikladnu za ovo naše djelo, neka nam to jave.

U ovaj smo ogledni arak uvrstili izbor iz onih rukopisa, koji su napisani u ova prva dva mjeseca našega rada; to je i razlog, da je zastupan samo neki broj struka“.

O područnim zavodima Akademije ima se izvijestiti ovo :

I. Za **knjižnicu** nije god. 1915. sklopljen nikakov nov ugovor za zamjenu publikacija ; u god. 1916. sklopljen je dosad ugovor sa „Institut für Kulturforschung“ u Beču.

II. **Arhiv** Akademije povećao se počevši od glavne skupštine za god. 1914. (20. maja 1915.) većim brojem korespondencijâ, darovanih ili ustupljenih od pr. čl. dra. Vatroslava Jagića, dra. Nikole Konstantinovića, monsignora Milka Cepelića i generalmajora Marka pl. Czerliena ; don Krsto Stojić darovao je svoj rukopis zbirke narodnih pjesama.

III. **Strossmayerova galerija slika** povećala se 1915. godine sa više umjetnina, koje su joj oporučno ostavljene. Tako je zapisao pokojni zagrebački građanin Milan Nossan galeriji lijepi portret svoje kćeri Zinke, naslikan od Vlaha Bukovca. Pokojni kanonik dr. Feliks Suk ostavio je bronsan kipić sv. Ljudevita od Roberta Frangeša, uljenu sliku „Jesenji predjel“ od Ferde Kovačevića i uljene slike „Stari seljak i seljakinja iz zagrebačke okolice“ i „Moja baka“ od Josipa Bužana.

* * *

Za vrijeme od glavne skupštine za god. 1914. (20. maja 1915.) zadesio je Akademiju težak gubitak preminućem pravoga člana njena, višegodišnjeg predstojnika matematičko-prirodoslovnoga razreda dra. Karla Zahradnika, posljednjih godina profesora c. kr. češke politehnike u Brnu, dne 23. aprila 1916. Zahvalan mu je spomen Akademije ubilježen u zapisniku skupne sjednice od 23. maja 1916., a uspomena mu ostaje u Akademiji svijetla i trajna.

VI.
ZAGLAVNI RAČUNI
za godinu 1915.

1. Prijegled

prihoda i rashoda Jugoslavenske akademije za god. 1915.

Tek. br.	A. Prihod.	Proračun za g. 1915.	Primitak u godini 1915.	Prema pro računu vi- še (+) ili manje (—)
1	1/3 čistoga prihoda iz Aka- demijske zaklade (§ 15. Pravila	21.553 76	22.247 32	+ 693 56
2	Strossmayerova zaklada za galeriju slika	868 —	868 —	— —
3	Brutto-prihod Akademčkih kuća, i to:			*
	a) Nadbisk. trg br. 11.	1.500 —	3.183 34	+ 601 22
	b) Trg Fr. Josipa 6.	4.750 —	8 292 —	+ 503 29
	c) Šenoina ul. br. 4.	1.800 —	3.486 —	+ 372 75
	d) Petrinjska ul. 46.			
	— Šenoina ul. br. 6.	6.050 —	9.900 60	+ 115 66
	e) Mesnička ul. 35.			
	(ostavština pod upravom Akademije)	— —	1.416 —	+ 667 20
4	Prihod od pretplatâ i pro- daje knjiga	6.000 —	6.249 34	+ 249 34
5	Potpora kr. zem. vlade za god. 1915.	25.000 —	25.000 —	— —
6	Prinos kr. zem. vlade za istraživanje zemlje u god. 1915.	10.000 —	10.000 —	— —
7	Kamate i drugi prihodi .	4.000 —	5.511 96	+ 1.511 96
8	Raspoloživa svota :			
	a) za nabavu umjetnina	1.340 —	1.340 —	— —
	b) za Monum. juridica			
	(Trog. statut)	2.440 —	2.440 —	— —
	c) za Monum. historica			
	(Saborski spisi 2.) . .	3.750 —	3.750 —	— —
	d) za Monum. historica			
	(Gradić)	4.200 —	4.200 —	— —
	Prijenos . .	93.251 76	107.884 56	

* Ovi iznosi znače razlike među proračunom za čisti prihod i među onim svotama, koje ostaju, kad se od brutto-prihoda odbije izdatak za kuće u g. 1915. To je uzeto u obzir i kod zadnje rubrike za + ili —.

Tek. br.	A. Prihod.	Proračun za g. 1915.	Primitak u godini 1915.	Prema pro računu vi- še (+) ili manje (—)
	Prijenos	93.251 76	107884 56	
	e) za Stare Pisce (Relj- ković)	2.996 —	2.996 —	— —
	f) za Kovčević hrv. i srb. narječja	2.228 90	2.228 90	— —
	g) za Izvješća mat.-prir. razr. 1867.—1914.	4.000 —	4.000 —	— —
	h) za Prirodoslovna Is- traživanja	2.571 77	2.571 77	— —
	i) za nedostavljene ho- norare	426 25	426 25	— —
	k) za nepotrošene pot- pore u god. 1914.	850 —	850 —	— —
*) 9.	4) čistoga viška od god. 1914.	6.582 84	6.582 84	— —
	Iznos	112907 52	127540 32	4.714 98 +9.917 82
	Prelazni prihod			
1.	Glavnica za izdavanje djela za opću naoprazbu	— —	3.201 30	— —
2.	Glavnica J. Bubanovića	— —	907 13	— —
3.	„ dra F. Račkoga	— —	1950 51	— —
4.	„ dra D. Neumana	— —	1.200 —	— —
5.	„ gen. M. pl. Czerliena	— —	720 —	— —
6.	„ dobrotvora X.	— —	20.000 —	— —
	Iznos	— —	27.978 94	— —
	Ukupni prihod		155519 26	

*) Iznos svih svota pod S. a)—k) i 9. čini K 31.385.76.

Tek. br.	B. Rashod.	Proračun za g. 1915.	Primitak u godini 1915.	Prema pro računu vi- še (+) ili manje (—)
I. Troškovi općeniti.				
1.	Uprava	7.864 —	7.127 69	— 736 31
2.	Akademička palača . .	2 904 —	1.554 55	— 1349 45
3.	Knjižnica i arhiv . . .	2.753 —	2.467 35	— 285 65
4.	Galerija slika	4.367 —	1 173 70	— 3193 30
5.	Razni troškovi	800 —	1.314 07	+ 514 07
I z n o s . .		18.688 —	13.637 36	— 5050 64
II. Kuće.				
a)	Nadbiskupski trg br. 11.	gl. A. 3.	1.082 12	— —
b)	Trg Franje Josipa br. 6.	" " "	3.038 71	— —
c)	Šenoina ul. br. 4. . . .	" " "	1 313 25	— —
d)	Petrinjska ul. br. 4B. —	" " "	3 734 94	— —
	Šenoina ul. br. 6. . . .	" " "	— —	— —
	Mesnička ul. br. 35. (os- tavština pod upravom Akademije)	— —	748 80	+ 748 80
I z n o s . .		— —	9.917 82	+ 748 80
III. Prelazni izdaci.				
1.	Glavnica za izdavanje djela za opću naobrazbu . .	— —	3.201 30	— —
2.	Glavnica J. Bubanovića .	— —	907 13	— —
3.	" dra Fr. Račkoga . . .	— —	1.950 51	— —
4.	" dra D. Neumana . . .	— —	1.197 80	— —
5.	" gen. M. pl. Czerliena .	— —	— —	— —
6.	" dobrotvora X.	— —	20.000 —	— —
I z n o s . .		— —	27.256 74	— —

Tek. br.	B. Rashod.	Proračun za g. 1915.	Izdatak u godini 1915.	Prema pro- računu vi- še (+) ili manje (—)
	IV. Troškovi za književni rad.			
	a) Sabiranje građe i znanstvena istraživanja:			
1.	Predradnje za izdavanje „Monumenata“	500 —	— —	— 500 —
2.	Skupljanje građe za po- vijest brv. književnosti . . .	200 —	195 20	— 4 80
3.	Skupljanje građe za Sa- borske Spise	1.000 —	1.000 —	— —
4.	Dijalektička istraživanja . .	1.000 —	— —	— 1000 —
5.	Naučna istraživanja mat- prirodoslov. razreda. . .	2.050 —	275 —	— 1775 —
6.	Istraživanja zemlje . . .	6.871 77	1.316 46	— 5555 31
	I z n o s	11.621 77	2.786 66	— 8835 11
	b) Troškovi za publikacije:			
1.	Rječnik sv. 34. (15 araka)	6.900 —	291 50	— 6608 50
2.	Ljetopis sv. 29. za god. 1914. i 2 svešč. zag. 1915. . .	2.500 —	902 98	— 1597 02
3.	3 knj. Rada I. i II. razr. (Knj. 206., 207. i 209.) . . .	8.000 —	8.375 85	+ 375 85
4.	2 knj. Rada III. razr. (Knj. 208. i 210.)	8.000 —	4.626 02	— 3373 98
5.	Monumenta juridica, knj. 10 (Trogir. statut)	2 440 —	4.358 70	+ 1918 70
6.	Monumenta historica, knj. 38.	4.000 —	*	— 4000 —
7.	Monumenta historica, knj. 36. (Sab. Spisi 2.)	3.750 —	4 261 01	+ 511 01
8.	Monumenta historica, knj. 37. (Gradić)	4.200 —	4.007 14	— 192 86
	P r i j e n o s	39.790 —	26.823 20	— 12.966 80

* Prijenos u godinu 1916.

Tek. br	B. Rashod.	Proračun za g. 1915.	Izdatak u godini 1915.	Prema pro računu vi- še (+) ili manje (—)
	P r e n o s .	39.790 —	26 823 20	—12.966 80
9.	Starine, sv. 35.	3.000 —	641 25	—2358 75
10.	Stari pisci, knj. 23. (Relj- ković)	3.000 —	*	—3000 —
11.	Zbornik za nar. život i običaje j. Sl., XX. 1, 2.	5.000 —	4.956 08	— 43 92
12.	Codex diplomaticus, sv. XIII.	7.000 —	*	—7000 —
13.	Pravno-povjesni riječnik, sv. 6.	2.500 —	*	—2500 —
14.	Grada, knj. VIII.	3.000 —	5.117 67	+2.117 67
15.	Djela, sv. 25.	1.000 —	1.727 72	+ 727 72
16.	Monumenta historica (Dal- macija) sv. 40.	3.500 —	*	—3500 —
17.	Izvješća razr. mat.-prirodo- slovno od 1867. do 1914.	4 000 —	1.297 94	—2702 06
18.	Izvješća razr. mat.-prirodo- slov. za g. 1915. (sv. 3., 4. i 5.)	3.000 —	4.591 98	+1.591 98
19.	Prirodoslovna istraživanja (sv. 6., 7. i 8.)	4.000 —	3.541 66	— 458 34
20.	Kovčežić za hrv. i srpska narječja	2.250 —	*	—2250 —
21.	Šišić: Život i rad Smiči- klasov	1.500 —	*	—1500 —
22.	Naplata Dioničkoj tiskari za radnje u g. 1914. i 1915.	— —	4.000 —	+4.000 —
	I z n o s	82.540 —	52.697 50	—29.842 50
	Sav izdatak za književni rad	94.161 77	55.484 16	—38.677 61
	Ukupni rashod		106296 08	

Prema tomu pokazuje se za g. 1915. A. Prihod: 155 519·26
B. Rashod: 106.296·08

Ostaje čisti višak od K 49.223·18

K tomu prijenos iz g. 1914. u iznosu od K 91.122,
umanjen za svotu uvrštenu u Prihod pod 8) i 9),
t. j. za K. 31.335·76 59.736·24

Ostaje za prijenos u god nu 1916. K 108.959·42

* Prijenos u godinu 1916.

U ovome su iznosu sadržane:

- 1) svote, koje se prenose u primitak g. 1916.
i to:

	K.	f.
a) za nabavu umjetnina	3.000	—
b) za Monumenta historica, knj. 38.	4.000	—
c) za Monumenta historica, knj. 40.	3.500	—
d) za Rječnik, sv. 34.	6.608	50
e) za Stare Pisce, knj. 23.	3.000	—
f) za Starine, sv. 35.	2.358	75
g) za Codex diplomaticus; sv. 13.	7.000	—
h) za Pravno-povj. rječnik, sv. 6.	2.500	—
k) za Izvješća mat.-prirodosl. razr., 1867.— 1914.	2.931	75
l) za Kovčežić za hrv.-srpska narječja	2.250	—
m) za djelo „Život i rad Šmičiklasov“	1.500	—
n) za honorare, koji se nijesu mogli slati u inozemstvo (1914./15.)	617	50
p) za podijeljene ali nepotrošene potpore za istraživanja u g. 1914. i 1915.	1.855	—
r) $\frac{4}{5}$ onoga, što nakon odbitka svotâ pod a)–p), [t. j. K 41.121-50] od viška za g. 1915. ostaje [K 8.101-68], po zaključku šupne sjednice od 16./III. 1911.	6.481	34

U k u p n o 47.602 84

- 2) druge svote, koje se napose drže u eviden-
ciji:

a) za „Dalmatinske statute“	14.261	40
b) za „Rječnik“	4.150	—
c) za zasnovana prirodoslovna istraživanja Hrvatske i Slavonije	5.483	—

U k u p n o 23.894 40

I z n o s j e d n i h i d r u g i h s v o t a 71.497 24

Prema tome ostaje na slobodno raspolaganje K
dakle za K 3.862-66 manje nego god. 1914. 37.462 18

U Zagrebu, 3. maja 1916.

Dr. Juraj Majcen v. r.

Pregledali, s prilogima isporučili i u redu pronašli.

U Zagrebu, 12. svibnja 1916.

Prema članku 15. izabrani revizijski odbor:

Dr V. Varićak v. r.

Dr. Ivan Strohal v. r.

Akademijske zaklade

koncem juna godine 1915. po iskazu računarskoga ureda
kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade od 22. oktobra 1915.
br. 21.611.

A. Temeljna zaklada Jugoslavenske akademije.

	Krone
1. U hrv.-slav. 4% rasteretnicama . . .	202.400.—
2. U ugarskim 4% rasteretnicama . . .	400.—
3. U ugarskoj 4% krunskoj renti . . .	57.900.—
4. U hrv.-sl. regalno-odštetnoj obveznici	8.800.—
5. U zadužnicama zajedničke papir. rente	149.400.—
6. U zadužnicama zajed. srebrne rente .	200.—
7. U obveznicama lutrijskoga zajma od godine 1860.	3.000.—
8. U ugarskoj 4% zlatnoj renti	23.400.—
9. U založnicama I. hrvatske štedionice	126.000.—
10. U založnicama hrv.-slav. hipotekarne banke	195.200.—
11. U privatnim obveznicama	16.000.—
12. U dionicama društva „Associazione dalmatica“	40.000.—
13. U srećki brunšvičkoga zajma od 1. marta 1869.	70.—
14. U štedioničkim uložnicama	18.778·96
15. U gotovu novcu	3.897·64
Ukupno . . .	845.446·60
K tomu dug Akademije zakladi . .	375·56

Iznos faktičnoga imutka zaklade

koncem juna g. 1915. 845.071·04

prema K 833.641·72 godine 1914.

U gornjoj je svoti sadržana zaklada biskupa J. J. Strossmayera za uzdržavanje Strossmayerove galerije slika sa K 21.700 i zaklada baruna Gustava Hillepranda Prandaua sa 24.400 K.

B. Zaklada Jugoslavenske akademije za osnutak umjetničkoga razreda u proslavu 90. rođendana utemeljitelja Josipa Jurja Strossmayera.

a) U založnicama Prve hrv. štedionice . K 12.400.—
 b) U uložnici hrv.-slav. zem. hipot. banke K 3.101·24

Ukupno K 15.501·24

prema iznosu K 14.764·42
 na koncu godine 1913.

Nepokretni je imetak Jugoslavenske akademije na koncu juna godine 1915. ovaj:

1. Palača na Zrinjskom trgu br. 11.;
2. Kuća na Nadbiskupskom trgu br. 11.;
3. Kuća na Trgu Franje Josipa br. 6.;
4. Kuća u Šenoinoj ulici br. 4.;
5. Kuća na uglu Šenoine ulice br. 6. i Petrinjske ulice br. 46.

Ukupna vrijednost akademijskih nepokretnina računa se na koncu juna godine 1915. prema faktičnomu trošku na 846.950 K.

VII.

KNJIŽNICA

Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti
primila je god. 1915. ove publikacije, i to:

A) u zamjenu :

Amsterdam. Wiskundig Genootschap (S_3).*

Nieuw Archief. II. reeks, 11. deel, 1.—4. stuk.

Revue semestrielle des publications mathématiques. T. 22., 2. partie; T. 23., 1.—2. partie. A. 1914.—5.

Wiskundig Opgaven met de Oplossingen. 11. deel, 7. stuk. A. 1913.—14.

Basel. Société suisse des traditions populaires. (*Zb*).

Archives suisses des traditions populaires, 19. a. 1—4. livr.

Beč. Kais. Akademie der Wissenschaften (S).

Denkschriften der philos.-hist. Kl. 57, 3., 58, 1.

Denkschriften der mathem.-naturw. Kl. 91.

Sitzungsberichte der philos.-hist. Kl. Bd. 169, 2., 175, 2. 5., 176, 1. 2. 5., 177, 2. 3., 178, 1.—5., 179, 1. 3. 6.

* Ova slova pokazuju, što Jugoslavenska akademija komu u zamjenu šalje. Znači pak:

S = sve publikacije.
 S_1 = sve publ. 1. i 2. razr.
 S_3 = sve publ. 3. razreda.
 Cod = Codex dipl.
 G = Građa za pov. knj. hrv.
 L = Ljetopis.
 Mh = Monum. spect. hist.

Mj = Monum. hist.-jur.
 R_1 = Rad 1. i 2. razreda
 R_3 = Rad 3. razreda.
 Rj = Rječnik.
 St = Starine.
 Stp = Stari pisci
 Zb = Zbornik za nar. život

Sitzungsberichte der mathem.-naturw. Klasse:

Abth. I. Bd. 123, 5—10., 124, 1—5.

„ IIa. Bd. 123, 6—10., 124, 1—6.

„ IIb. Bd. 123, 5—10., 124, 1—7.

„ III. Bd. 123, 1—10.

Archiv für österr. Geschichte Bd. 104, 2., 106., 1.

Almanach 64. Jahrg. (1914.), 65. Jahrg. (1915.)

Mitteilungen der prähist. Kommission, Bd. II. N. 3. (1915.)

Beč. Anthropologische Gesellschaft (*R₁ R₃ Zb L*).

Mitteilungen 45. Bd. (1915.) 1—6. Heft.

— K. k. Zentral-Kommission f. Denkmalpflege (*R₁ R₃ L*).

Kunstgeschichtl. Jahrbuch 1914. H. 1—4.

Jahrbuch f. Altertumskunde 7. Bd. 2. 3. H.

— K. k. geographische Gesellschaft (*R₁ R₃ L*).

Mitteilungen Band 58. (1915.) 1—12. H.

— K. k. geologische Reichsanstalt (*R₁ R₃ L*).

Verhandlungen 1915. No. 1—18.

Jahrbuch 64. Bd. (1915). H. 3—4.

— K. k. statistische Zentral-Kommission (*R₁ R₃ L*).

Oesterreichische Statistik Bd. 56, 8.— N. F. Bd. 3, 4—7., 4, 2., 8, 3., 11, 2., 12, 1—2., 13, 1.

Oesterr. Justiz-Statistik 1912. W. 1915.

— Verein für österr. Volkskunde (*Zb*).

Zeitschrift für österr. Volkskunde, 21. Jahrg. (1915/6.) H. 1—3.

— Institut für österreichische Geschichtsforschung (*Mh Mj Cod St*).

Mitteilungen 35. Bd. 3—4. H., 36. Bd. 1—2. H.

Kunstgeschichtl. Anzeigen 1913. H. 1—4.

Berlin. Königl. preussische Akademie der Wissenschaften (*S*).

Abhandlungen 1915. Philos.-hist. Kl. No. 1—8., Phys.-math.

Kl. No. 1—5.

Hintze, Gedächtnisrede auf R. Koser.

Sitzungsberichte 1915. No. 1—53.

Brno. Matice Moravská (R_1 R_3 L).

Časopis Matice Moravské r. 39. (1915.)

— Bogoslovci češkomoravski (R_1).

Museum, časopis bohoslovců česko-moravských, r. 49. č. 3—5.

Budimpešta. Magyar tudományos akadémia (S).

Akadémiai Értesítő, 1915., 301—312.

Mathematikai és természettudományi Értesítő, 33. köt., 1—5. füz.

Mathematikai és természettudományi Közlemények, 33. köt.,
2. sz.

Mathematische und naturwiss. Berichte aus Ungarn 30. (1912.)

Archaeologiai Értesítő, 35. köt. (1915.) 1—2. szám.

Értekezések a történeti tud. köréből, 23. köt., 10. sz.

Irodalomtörténeti Közlemények, 25. évf., 1—4. füz.

Nyelvtudományi Közlemények, 44. köt., 1. füz.

Monumenta Hungariae historica (Dipl.), v. 40.

Elhunyt tagjai fölött tartott emlékbeszédek, 16. köt., 11—13. sz.,
17. köt., 4—7. sz.

Értekezések a nyelv-és-széptudományok köréből, 23. k., 2—5. sz.
Nyelvtudomány, 5. köt. 3—4. füz.

Hadtörténelmi Közlemények, 16. évf. (1915.), 1—4. füz.

Almanach 1916.

Értekezések a társadalmi tudományok köréből, 14. köt. 8. 10. sz.

Értekezések a philosophiai és társadalmi tudományok köréből.
1. köt., 5. sz.

Lexicon critico-etymologicum linguae hungaricae, 4—5. füz.

Ál-Shakespearei drámák, szerkeszti Heinrich G., 4. B. 1915.

Váczy J., Kazinczy Ferencz és kora. 1. köt. B. 1915.

A Budai basák, magy. nyelvű levelezése. T. 1553—1589. B. 1915.

Magyar történelmi tár, 17. köt. (III. sor. 2. köt.) B. 1915.

Sébastyén Gyula, A magyar rovásírás hiteles emlékei. B. 1915.

Euripides drámái, 2. köt. B. 1915.

Fabrizy Kornél, Kisebbségek dolgozatai. B. 1915.

Takáts S., Rajzok a török világból, 1—2. köt. B. 1915.

- Előadások körösi Csoma Sándor emlékezetére, 5. szám. B. 1916.
 Bécsi Codex, Közzétési Mészöly Gedeon, 1. füz. B. 1916.
 Történeti szemle 4. (1915.) 1—4. f.
 Ungarische Rundschau 4. (1915.) 1—2. H.
 Régi magyar könyvtár 36. sz.

Budimpešta. Magyar kir. földtani intézet (S_3 L).

- A magyar kir. földtani intézet évkönyve, 22. köt., 1—6. füz.
 Barlangkutatás 3. köt. (1915.) 1—2. füz.
 A magyar kir. földtani intézet évi jelentése 1913, 1—2., 1914,
 1—2.
 A magyar kir. földtani intézet kiadványai, 6 svezaka.
 A magyar kir. földtani intézet népszerű kiadványai, 1. köt. B.
 1909., 2. köt. 1—3 füz. B. 1909—10.
 Magyarázatok a magyar korona országainak részletes geológiai
 térképéhez, 3 sveska.

— Magyar történelmi társulat (R Mh L).

- Századok 49. (1915.) 1—10. füzet.

— Uredništvo časopisa „Magy. Botanikai Lapok“ (dr.
 Degen A.) (R_3 L).

- Magy. Botanikai Lapok, 13. évf. (1914.). N. 10—12.

— M. kir. központi statisztikai hivatal (S).

- Statisztikai havi közlemények 1915. 1—12.
 Külkereskedelmi forgalmának eredményei 1915. 1—12.
 Magy. statisztikai közlemények, 40., 48—49., 51—53.
 Magyar statisztikai évkönyv, 21. 1913.
 Ung. statist. Jahrbuch, 21.
 A magyar kir. központi statisztikai hivatal nyilvános könyvtá-
 rának könyvjegyzéke, 1. köt. (1915.)

Budyšin. Maćica Serbska (R_1 R_3 L).

- Časopis Mat. Serb. 1915. l. 68. zeš. 1.

Bukurešt. Academia Romana (S).

- Bulletin de la section historique, 1. a. No. 3—4., 2. a. No.
 1—4., 3. a. N. 1—2.

Christiania. Det kgl. Norske Frederiks-Universitet. Videnskabs-selskabet (R_1 R_3 L).

Forhandling 1914.

Skriften (I. Math. nat. Kl.) 1914. No. 1.

Freiburg. Universität (R_1 $St.$ L).

Behörden, Dozenten u. Studierende im Wintersem. 1913./14., 1914./15.; im Sommersem. 1914.-1915.

Verzeichnis d. Vorlesungen, Sommersem. 1914. 1915.; Wintersem. 1914./15. 1915./16.

Bericht über das Studienjahr 1912./13., 1913./14.

53 universitetska spisa iz g. 1912—15.

Collectanea Friburgensia fasc. 15.

Giessen. Universitäts-Bibliothek (R_1 Mh L).

Personalstand d. Universität zu Giessen: Wintersem. 1913./14., 1914./15.; Sommersem. 1914. 1915.

Vorlesungsverzeichnis: Wintersem. 1913/14., 1914./15.; Sommersem. 1914. 1915.

289 sveučilišna spisa.

— Hessische Vereinigung für Volkskunde (Zb).

Hessische Blätter für Volkskunde. Bd. 13. H. 3. (1914.), Bd. 14. H. 1—3. (1915.)

Gorica. Uredništvo časopisa „Vede“ (S_1)

Veda 1. 5. št. 1—2.

Göttingen. K. Gesellschaft der Wissenschaften (S).

Nachrichten (philol.-hist. Klasse) 1914. H. 2. Beiheft., 1915. H. 1.—2.

Nachrichten (mathem.-phys. Klasse) 1914. H. 4. 1915. H. 1.

Geschäftliche Mittheilungen 1914. H. 2., 1915. H. 1.

Gradac. Naturwissenschaftlicher Verein für Steiermark (S_3 L).

Mitteilungen 1914. (51.)

Halle. K. Leop. Carol. Deutsche Akademie der Naturforscher (S_3 L).

Nova acta. Bd. 94. No. 2. Bd. 100. No. 2—4., Bd. 101. No. 1.

Hamburg. Museum für Völkerkunde (*Zb*).

Bericht für das Jahr 1914.

Kjöbenhavn. K. Danske Videnskabernes Selskabs (*R₁*
R₃ *L*).

Forhandlingar 1915, 1—4.

Skrifter 7. række, hist. og filos. Afd. II, 4., III, 1.

Krakov. Akademia umiejętności (*S*).

Bulletin international, cl. de philol. 1914. No. 3—4., cl. des sciences math. 1914. No. 5—10. (A); No. 5—10. (B).; 1915 No. 1—5. (A), No. 1—5. (B).

Sprawozdania, t. 19. (1914.) No. 4—10., t. 20. (1915.) No. 1—7.

Rozprawy wydz. hist.-filoz. t. 32., 33., 1—2.

Rozprawy wydz. mat.-przyr. ser. 3. t. 14 (A, B. 1—2.)

Halecki O., Przyłączenie Podlasia, Wołynia i Kijowszczyzny do korony w roku 1569. K. 1915.,

Fijałek J., D. Bartolus de Saxoferrato eiusque permagna in Polonos auctoritas. K. 1914.

Rybarski R., Wartość wymiana jako miara bogactwa. K. 1914

Kowalski G., Katalog inkunabułów bibl. opactwa mogińskiego K. 1915.

Pawlik St., Polskie instruktorze ekon. 17. 18. w. K. 1915.

Szykowski M., Schiller w Polsce. K. 1915.

Halecki O., Ostatnie Lata Świdrygiełły. K. 1915.

Regesta theloniei aquatici Wladislaviensis saec. 16. K. 1915. Rocznik r. 1913./14.

Materiały i prace komisji językowej t. 7. cz. 1. (1915.)

Sprawozdania komisji do badania historii sztuki w Polsce t. 9. z. 3—4. + Indeks.

Monumenta Poloniae Vaticana t. 3. 1914.

Sprawozdania komisji fizjograficznej t. 48.

Tretiak J., Bohdan Zaleski na Tulactwie, cz. 2.

Biblioteka pisarzy polskich No. 64—69.

Archivum komisji do badania historii filozofii w Polsce. t. 1 cz. 1. (1915.)

Studia i materiały do historii wstawodawstwa synodalnego w Polsce. No. 1—3. K. (1915.)

HandeIsman M., Rezydenci Napoleonsey w Warszawie 1807.—
1813. K 1915.

Kotarbiński T., Utylitarizm w etyce Milla i Spencera. K 1915.
Wydawnictwo komisji do badania historii sztuki w Polsce,
t. 3.

Lavov. Towarzystwo ludoznawcze (*Zb*).

Lud, t. 19. zesz. 1—4.

Leipzig. K. sächsische Gesellschaft d. Wissenschaften (*S*).

Berichte, philol.-hist. Klasse, 1914. Nr. 1—3., 1915. N. 1—2.

Berichte, mathem.-phys. Klasse, 1914. Nr. 2—3.; 1915. Nr. 1—3.

Abhandlungen, philol.-histor. Klasse, 31, Nr. 1—2.

Ljubljana. Muzejsko društvo za Kranjsko (*S osim R*).

Carniola. Nove vrste l. 6. (1915.) 1—4.

— Redakcija „Ljubljanskoga Zvona“ (dr. J. Šlebinger)
(*R₁ G Zb L*).

Ljubljanski Zvon 35. 1915. br. 1—12.

— Redakcija „Doma in sveta“ (dr. I. Cankar) (*R₁ G Zb L*).

Dom in svet 28. (1915.) br. 1—12.

Mantova. R. Accademia Virgiliana di scienze, lettere
ed arti (*R₁ L*).

Atti e Memorie. N. S. Vol. 7. parte 1.

Maribor. Zgodovinsko društvo (*R₁*).

Časopis za zgodovino in narodopisje 1915. l. (1915.) 1. sn.

Milan. R. Istituto lombardo di scienze e lettere (*S₃*).

Rendiconti, ser. 2., vol. 48., fasc. 1—7.

New-York. New-York Public library (*R₁ R₂ L*).

Bulletin of the New-York Public library vol. 19. (1915.) No.
1—12.

Osijek. Klub hrvatskih književnika (*R₁ G Z*).

Dupor P., Hrabri časnici 78. pješ. puk. i druge pjesme. Zagreb 1915.

Magjer R. F., Crveni križ i drugi zapisci sa sela u oči rata. O. 1915.

Miroľjub, Neven list u spomen Z. Kocha. Valpovo 1915.

Magjer R. F., Dorfgeschichten. Wien-Leipzig-Zagreb 1913.

Magjer R. F., Źivot i pjesme P. Preradovića. O. 1916.

Poznanj. Towarzystwo przyjaciół nauk (R_1 R_3 L).

Album zabytków przedhistorycznych wielkiego księstwa poznańskiego, zesz. 3. i 4. P. 1914.—1915.

Prag. Česká Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění (S).

Almanach r. 25. (1915.)

Věstník r. 24. (1915.) č. 1—6.

Sbírka pramenův sk. I. ř. II. č. 10., sk. II. č. 19. 20. 22.

Rozpravy tř. I. č. 53.

Rozpravy tř. II. r. 23.

Rozpravy tř. III. č. 38.

Historický archiv č. 39.

Filosofická bibliotheka, ř. I. č. 3.

Soupis rukopisů č. 3.

Salač A., Isis, Sarapis a božstva sdružená.

— Museum král. českého (S).

Časopis Musea král. českého 1915., 1.

— Král. česká společnost nauk (S).

Věstník, tř. mathem.-přírod. 1914.

Věstník, tř. filos.-hist.-jazyk. 1914.

Archiv český, díl 32. (1915.)

Prag. Jednota českých matematiků (S_3 L).

Časopis pro pěstování math. a fys., ř. 44. č. 2—5.

Knihovna spisů mathem. a fys., w. 1.

— Jednota českých filologů (R_1 L).

Listy filologické r. 42. (1915.) seš. 1—5.

— Národopisná společnost českoslovanská a národopisné museum českoslovanské ($R_1 R_3 Zb L$).

Národopisný Věstník českoslovanský, r. 10. (1915). č. 1—10.

— Klub za Starou Prahu ($Zb L$).

Krása našeho domova, r. 10. č. 10.

San Francisco. California Academy of sciences ($S_3 L$).

Proceedings, 4 series, vol. 5. pp. 1—31., 3. series vol. 4. No. 4—5.

Sarajevo. Uredništvo „Glasnika zem. muzeja u Bosni i Hercegovini“ (Dr. Č. Truhelka) (S).

Glasnik zem. muzeja u B. i H. 27. (1915.) 1—2.

Sibinj. Verein für siebenbürg. Landeskunde ($R_1 R_3 Zb L$).

Archiv Bd. 39, H. 3.

Jahresbericht für 1914.

Sofija. Uredništvo časopisa „Българска Сбирка“ (C. C. Бобчевъ) ($R_1 R_3 L$).

Българска Сбирка г. 21. (1915.) кн. 2—8.

— Uredništvo časopisa „Юридически Прѣгледъ“ (C. C. Бобчевъ и М. Поповилиевъ) ($Mj Zb$).

Юридически прѣгледъ 22. (1915.) кн. 1—10.

Stockholm. K. Svenska Vetenskapsakademien (S_3).

Arkiv för Matematik, Astronomi och Fysik, Bd. 9. H. 3—4.
Bd. 10. H. 1—4.

Turčianski sv. Martin. Uredništvo časopisa „Slovenské Pohl'ady“ (Jozef Škultéty) (Zb).

Slovenské Pohl'ady r. 35. (1915.) soš. 1—12.

Upsala. Sveučilišna biblioteka (S).

Accessionskatalog 29. (1914.)

Zoologiska Bidrag fran Uppsala, Bd. 3. (1914.)

Venecija. Deputazione Veneta di storia patria ($Mh St L$).

Nuovo Archivio Veneto, n. s. No. 57.

Zagreb. Hrvatsko prirodoslovno društvo (S_3).

Glasnik g. 27. (1915.) sv. 1—4.

— Pravničko društvo ($R_1 R_3$).

Mjesečnik g. 41. (1915.) br. 1—12.

— Društvo hrvatskih književnika ($R_1 Zb L$).

Savremenik g. 10. (1915.) br. 1—12.

— Uredništvo „Vjesnika kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljskog arkiva“ (dr. I. pl. Bojničić-Kninski) ($Mh Mj St$).

Vjesnik kr. zem. arkiva g. 17. (1915.) sv. 1—2.

— Uredništvo „Narodnih Novina“ (S).

Narodne Novine 1915.

— Uredništvo „Obzora“ (S).

Obzor 1915.

— Uredništvo „Hrvatske“ (S).

Hrvatska 1915.

— Uredništvo „Jutarnjega Lista“ (S).

Jutarnji List 1915.

— Uredništvo časopisa „Agramer Tagblatt“ (S).

Agramer Tagblatt 1915.

B) na dar:

Acta reg. scient. universitatis hung. Budapestinensis, a.

1912./13. f. 1., a. 1913./14. f. 2.

A Budapesti magy. kir. tudomány-egyetem *Almachja* az 1913.—14.

Archivos do Museu nacional do Rio de Janeiro, vol. XVI. Rio de Janeiro 1911.

Bizonyítékok az Ausztria-Magyarországgal hadat viselő államok által a nemzetközi jogon ejtett sérelmekről. Wien 1915.

Bleivergiftungen in hüttenmännischen und gewerblichen Betrieben. Ursachen und Bekämpfung. (K. K. Arbeitsstatistisches Amt im Handelsministerium.) IX. Teil. Wien. 1915.

Bollettino delle pubblicazioni italiane ricevute per diritto di stampa (Biblioteca nazionale centrale di Firenze). 1915. No. 169—173.

Bučar Fr., Ivan Ungnad i jugoslavenska tiskara u Tübingenu. (Posebni odtisak iz „Carniole“ 1915. sv. 4.).

Budapest székes főváros Statisztikai hivatalának közleményei, 43.

Bulletin de l' Institut pour l' étude de l' Europe sud-orientale. publication mensuelle dirigée par N. Jorga, G. Muroci, V. Pârvan. Bucarest, 1. année 1914. No. 1—12., 2. a. 1915. No. 1—12.

Catalogus codicum manuscriptorum bibliothecae regiae Monacensis. Tomi I. pars VII. codices zendicos complectens. Monachii 1915.

Cepelić M., Stolna crkva djakovačka. Djakovo 1915.

„*Concordia*“ Kalender 1915.

Feldstein H., Polen und Juden. Wien 1915.

Ferjančić Fr., Tradicijonalna psalmodija. (Prešt. iz „Sv. Cecilije“). U Zagrebu 1915.

Gerstner F., Katehetičke propovijedi o svetoj pričesti. Djakovo 1915.

Hanaman Fr., Über Cer-Legierungen. Habilitationsschrift. Leipzig 1915.

Herbatschek H., Unter Seelenleben im Völkerkriege. Ethische Betrachtungen. Wien 1915.

Feierliche *Inauguration* des Rektors der k. k. deutschen
Karl-Ferdinands Universität in Prag für 1914./15.

Izvještaj kr. nautičke škole u Bakru za šk. g. 1914./15.

Izvještaj male gimnazije u Bihaću za šk. g. 1914./15.

Izvještaj privr. m. real. gimnazije u Krapini za šk. g.
1914./15.

Izvještaj kr. m. real. gimnazije u Petrinji za šk. g.
1914./15.

Izvještaj kr. muš. učit. škole i vježbaonice u Petrinji
za šk. g. 1914./15.

Izvještaj kr. vel. gimnazije u Požegi za škol. godinu
1914./15.

Izvještaj privr. viš. žensk. liceja u Sušaku za šk. g.
1914./15.

Izvještaj kr. vel. gimnazije u Varaždinu za šk. godinu
1914./15.

Izvještaj kr. real. gimnazije u Vukovaru za šk. godinu
1914./15.

Izvještaj kr. I. i II. real. gimnazije u Zagrebu za škol.
god. 1914/15.

Der Kampf der Zentralmächte. Von einem Priester
des neutralen Auslandes. Februar 1915.

Kramář K., Příchod Germanů i Baltoslovanů z kolébky
altajské do Evropy. U Č. Budějovicích 1915.

Krašković dr. L. iun., Die Psychologie der Kollektivitäten.
Aus dem kroatischen übersetzt von S. von Posavec. Vukovar 1915.

List Katolički, uređuje dr. Fr. Barac, tečaj 66., br.
1.— 52.

Mantuani J. dr., Hrvatska crkvena pjesmarica iz god. 1635. (Prešt. iz „Sv. Cecilije“). U Zagrebu 1915.

Murko M., Bericht über phonographische Aufnahmen epischer Volkslieder im mittleren Bosnien und in der Herzegowina im Sommer 1913. Wien 1915. S.-A.

— Bericht über eine Reise zum Studium der Volksepik in Bosnien und Herzegowina im Jahre 1913. S.-A. Wien 1915.

Niederlein G., *Plantago Bismarckii*. Zittau 1915.

Obrana Hrvatska u Osijeku 1915.

Ordnung der Vorlesungen an der k. k. deutschen Karl-Ferdinands Universität in Prag. Wintersem. 1915/16.

Perićić B., Kužne bolesti. Zadar 1915.

Personalstand der k. k. deutschen Karl-Ferdinands Universität in Prag zu Anfang des Studien-Jahres 1915./16.

Polen. Wochenschrift für polnische Interessen. Wien, I. Jahrgang 1915. No. 1—52.

Polívka J., Bájoslovné droby z lidových podání. (Zvláštní otisk ze „Sborníku filolog.“ roč. V.) V Praze 1915.

Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America. Washington, Vol. 1. 1915. No. 1—12.

Quellen zur Geschichte der Stadt Brassó. VI. Bd. Brassó 1915.

Reinsberg Düringsfeld bar. J., Il conte Srdan (Ein Cavalier in der Wildniss). Versione dal tedesco del dott. G. A. Kaznačić. Zara 1895.

Sbornik zakona i naredaba, g. 1915. (K. 1—20., br. 1—122.).

Smotra gospodarska, časopis za unapređenje gospodar-ske znanosti i prakse, u ime prof. zbora kr. višeg gospodarskog učilišta u Križevcu uređuje dr. Lj. Prochaska, dr. V. Mandekić i M. Mohaček, g. 6. 1915. br. 1—12.

Statistik des auswärtigen Handels des Vertragszollge-bietes der beiden Staaten der österr.-ungar. Monar-chie im Jahre 1913. Bd. 3—4. (Herausgegeben vom Handelsstatistischen Dienste des k. k. Handelsmini-steriums).

Škarić Đ., Kajkavski adverbni *veto*, *vetomadne* i njihovi likovi. (Prešt. iz „Nast. vjesnika“ kć. 24. sv. 1. 1915.).

A Budapesti. magy. kir. tudomány-egyetem *Tanrende* az 1913./14. 1—2. f., 1914./15. 2. f.

Tjednik, u Bjelovaru 1915.

Thurneysen C., Eine Hochzeit bei den Bosniaken. (Ba-sler Nachrichten 1915, No. 488.)

Vrhbosna katoličkoj prosvjeti, izdaje kaptol vrhbosan-ski, uredili dr. A. Buljan i dr. I. Dujmušić g. 29. Sarajevo 1915. br. 1—24.

Wijk van N., Verslag van een reis naar de voornaam-ste centra van Slavist. Wetenschap en slav. Cultur. 'S-Gravenhage 1915.

Землетресения въ България. No. 13.

Zoologica; scientific contributions of the New York Zo-ological Society, Vol. 1. No. 8—20. 1912.—1915.

Zpráva roční c. k. čes. obchodní akademie v Brně za šk. r. 1914./15.

C) kupljeno je:

Archiv f. slav. Philologie 36, 1—2.

Literarisches Zentralblatt, 1915.

Razdjeljenje političko i sudbeno Hrvatske i Slavonije.
Zagreb 1913.

Rešetar M. Der štokavische Dialekt. Wien 1907.

Rituale Romanum. Ratisbonae 1895.

VIII.

Iz odbora za „Hrvatski biografski rječnik“.

Do konca augusta stigle su ove autobiografije
ili podaci za njih :

Abaffy Nikola	Čačković pl. Miroslav dr.
Adamović Julije dr.	Čimić Ernesto dr.
Anderlić Franjo	Dvořak Vinko dr.
Andres Ivan dr.	Farkaš pl. Ljudevit
Andrić Nikola dr.	Georgević Konstantin dr.
Andrović Ivan	Gerba Radovan
Anton Vaclav	Goranić-Tkalec Mirko
Auer Robert	Gostiša Ivan dr.
Baloković Zlatko	Grčić Jovan
Bersa pl. Vladimir	Gršković Ivan
Bojničić pl. Ivan	Gršković Mate
Bosiljevac Aleksandar	Gundrum Fran dr.
Bösendorfer Josip dr.	Havliček Ljudevit dr.
Breyer Mirko	Hire Dragutin
Brić-Mažuranić Ivana	Jemeršić Pavao
Bučar Franjo dr.	Jugović Vlado
Bujas Ramiro dr.	Karaman Luka
Camarotta Ernest	Kassowitz-Cvijić Antonija
Car Lazar dr.	Kokotović Nikola
Cenkić Juraj dr.	Kolarić-Kišur Mirko
Cepelić Milko	Košćal Franjo
Cuculić vit. Milorad dr.	Košutić Mirko dr.
Cvjetković Božo dr.	Krapac Ivan dr.
Czerlien pl. Marko	Krašković Ljudevit dr. ml.

Kresser Milan dr.	Roesner Karlo
Krešić Milan	Rosenberg-Ružić Vjekoslav
Kučak Stjepan	Rožić Vatroslav
Kuničić Petar	Rudolf Viktor
Kušar Marcel	Schwarz Gavro dr.
Leber Pavao	Shek pl. Adalbert
Lhotka Franjo	Širola Stjepan
Mangjer Dušan	Spicer Mavro
Melkus Dragan	Tomić Veljko
Merchich Mate	Tončić Kamilo
Mihačević Lovro fra.	Toni Bogumil
Mihletić Fran dr.	Trescec pl. Vladimir
Mitrović Aleksandar dr.	Trgovčević Luka dr.
Mitrović Andro	Trstenjak Davorin
Muhvić Ivo	Truhelka Ćiro dr.
Nikolić Mihovil	Varga Lujo
Njaradi Dionisije dr.	Vilhar Franjo
Ocvirk Ivan	Žigrović-Pretočki Ivan
Odak o. Konrad	Žirovčić Ivo dr.
Rac Koloman	Živanović Aleksandar

Sadržaj.

	Strana
Previšnji odgovor na poklonstveni brzojav Akademije prigodom pedesetogodišnjice njena osnutka.	
Pokrovitelj	1
I. Uprava, odbori, članovi	3—16
II. Članci:	
<i>Dr. Fran Ilešić</i> : Jedna glasovna pojava. Promjena krajnoga „m“ u „n“	17—20
— Orijentalna priča o „Vičnjem teretu“ kod Adama Filipovića Heldentalskoga	20—24
— Kalendar Adama Filipovića Heldentalskoga	24—25
<i>Dr. Tomo Maretić</i> : Ortice o rječniku naše akademije	25—113
<i>Dr. Ivan Strohal</i> : Romanstvo starih Splječana i Toma Arcidakon. Napisao . . . povodom djela „Tommaso Arcidiacono . . . di prof. D. Cherubino Segvić“; Supplemento al „Bullettino di archeol. a storia dalmata“	114—128
<i>Dr. Matija Murko</i> : Ko je napisao „Razgovor vila Ilirkinja“ god. 1835.?	129—131
III. Izvodi iz razrednih, skupnih i odborskih sjednica	132—153
IV. Glavna skupština za god. 1915.	154—155
V. Izvješća o gospodarskim prilikama i radu Akademije:	
1. Izvješće prvoga tajnika <i>dra. Jurja Majcena</i> o gospodarskim prilikama Akademije u god. 1915.	156—160
2. Znatnije dosadašnje promjene u gospodarskim prilikama Akademije u godini 1916. Priopćuje prvi tajnik <i>dr. Juraj Majcen</i>	160—162
3. Izvješće drugoga tajnika <i>dra. Gavre Manojlovića</i> o radu Akademije od 20. maja 1915. do konca julija 1916.	162—172
VI. Zaglavni računi za godinu 1915.	173—180
VII. Knjižnica Akademije	181—195
VIII. Od odbora za „Hrvatski biografski rječnik“	106—197

